

Irena Benyovsky Latin*
Ivana Haničar Buljan**

Socijalna topografija srednjovjekovnog Dubrovnika: primjer posjeda obitelji Menče u burgusu na prijelazu 13. u 14. stoljeće***

U radu se donosi detaljan pregled nekretnina koje je u dubrovačkom burgusu posjedovala vlasteoska obitelj Menče tijekom 13. i u prvoj polovici 14. stoljeća. Prati se međusobna povezanost obiteljske strukture jedne od najutjecajnijih obitelji toga razdoblja, urbanoga razvoja grada te političko-društvenih okolnosti. U radu je primijenjena metodologija istraživanja *socijalne topografije* u urbanoj povijesti.

Ključne riječi: Dubrovnik, 13. stoljeće, 14. stoljeće, socijalna topografija, srednji vijek, nekretnine

Uvod

U ovome radu prezentirat ćemo posjede dubrovačke vlasteoske obitelji Menče u prostoru Dubrovnika krajem 13. i početkom 14. stoljeća. Istraživanje smještaja obiteljskih nekretnina u urbanome prostoru zahtijeva složene pristupe istraživanju, koje primjenjuje tzv. *socijalna topografija*.¹ Mogućnost da se povežu podaci povijesnih dokumenata s

* Irena Benyovsky Latin, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: ibenyovsky@isp.hr

** Ivana Haničar Buljan, Institut za povijest umjetnosti, Ulica grada Vukovara 68, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: ihanicar@ipu.hr

*** Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom "Topografija vlasti: istočnojadranski gradovi u srednjovjekovnim prostorima vlasti", HRZZ IP-2019-04-2055 (<http://topos.s11.novena-web.info/hr/>).

¹ Socijalna topografija je metoda koja istražuje lokaciju, raspored, veličinu, promjene i kontinuitet posjeda određenih društvenih grupa – elemente koji spadaju među važne čimbenike u oblikovanju gradskog prostora. Literatura o tome u: Irena Benyovsky Latin, Ivana Haničar Buljan, "Digital mapping of noble Estates in Dubrovnik's burgus (13th-century)", u: *Mapping urban changes / Mapiranje urbanih promjena*, ur. Ana Plosnić Škarić (Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2018), 223-261; vidi i: Irena Benyovsky Latin, Stipe Ledić, "Posjed obitelji Volcassio u srednjovjekovnom Dubrovniku", *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 51/1 (2013): 17-60; Irena Benyovsky Latin, Zrinka Pešorda Vardić, Gordan Ravančić, Ivana Haničar Buljan, "Urban Elite and the Dubrovnik Area from the Late 13th Century to the Black Death: Menče and Ljutica Family Estates in the Burgus of Dubrovnik – Three Generations of Neighbours from Two Social Strata", *Povijesni prilozi* 38 (2019), br. 56: 15-73, <https://doi.org/10.22586/pp.v56i1.9246>; Irena Benyovsky Latin, "Obrt-

gradskim prostorom na razini gradskih čestica ili kućanstva, pruža izvrsne mogućnosti za istraživanje razvoja grada, tržišta nekretnina i pojedinih društvenih grupa. Rekonstruirane sekvence u prostoru mogu se pratiti u različitim dinamikama svojih promjena – kronološkoj, prostornoj i društvenoj, a što ovisi i o dostupnosti izvora.

Za rekonstrukciju zemljišta u posjedu obitelji Menče koristile smo rezultate genealoških istraživanja i rezultate prostorno-povijesnih istraživanja uspoređujući ih s današnjom izgrađenom strukturom. Pisani izvori predstavljaju nezaobilazan izvor za istraživanje urbanoga razvoja Dubrovnika u 13. stoljeću. Za razdoblje prije donošenja gradskoga statuta 1272. godine i uvođenja notarskih dokumenata, moguće je osloniti se tek na sporadične pisane dokumente² te na dostupne rezultate prostorne analize (konzervatorske studije i arheološka istraživanja)³. Najvažniji izvor za istraživanje socijalne topografije srednjovjekovnoga Dubrovnika jesu knjige dubrovačkoga notarijata, sačuvane od konca 70-ih godina 13. stoljeća.⁴ U njima je očuvano mnoštvo dokumenta koji bilježe nekretnine u gradu i predgrađu, pri čemu se nekretnine najčešće spominju kod trajnoga prijenosa vlasništva s jedne (pravne) osobe/institucije na drugu.⁵ Svi su relevantni podaci uneseni u informatičku bazu podataka koja sadrži elemente o vlasnicima/korisnicima/susjedima nekretnina, pravnim radnjama te opis

nici i općinsko predgrađe Dubrovnika krajem 13. stoljeća”, u: 8. *istarski povijesni biennale, Artisan et mercatores...: o obrtnicima i trgovcima na jadranskom prostoru*, zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Poreču od 11. do 13. svibnja 2017., ur. Marija Mogorović Crljenko, Elena Uljančić (Poreč; Pula; Pazin: Zavičajni muzej Poreštine; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli; Filozofski fakultet; Državni arhiv u Pazinu, 2019), 52-80; Irena Benyovsky Latin, Zrinka Pešorda Vardić, Ivana Haničar Buljan, “Antunini na Placi u 15. stoljeću: prostorni razmještaj članova Bratovštine sv. Antuna duž dubrovačke Place u 15. stoljeću”, *Povijesni prilozi* 37 (2018), br. 55: 57-136, <https://doi.org/10.22586/pp.v55i0.99>; Irena Benyovsky Latin, *Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009); Mladen Andreis, Irena Benyovsky Irena, Ana Plosnić, “Socijalna topografija Trogira u 13. stoljeću”, *Povijesni prilozi* 22 (2003), br. 25: 37-92; Mladen Andreis, Irena Benyovsky Latin, Ana Plosnić Škarić, “Socijalna topografija Trogira u 14. stoljeću”, *Povijesni prilozi* 26 (2007), br. 33: 103-195.

² Oni su uglavnom objavljeni u zbirci isprava *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije / Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (dalje: CD); Tadija Smičiklas, ur., CD, sv. II (Zagreb: JAZU, 1904); Tadija Smičiklas, ur., CD, sv. III (Zagreb: JAZU, 1905); Tadija Smičiklas, ur., CD, sv. IV (Zagreb: JAZU, 1906); Tadija Smičiklas, ur., CD, sv. V (Zagreb: JAZU, 1907); Tadija Smičiklas, ur., CD, sv. VI (Zagreb: JAZU, 1908). Rijetki pisani dokumenti iz sredine 13. stoljeća spominju nekretnine elitnih obitelji u burgusu, a njihova se lokacija ne opisuje precizno. Također, nemamo ni podatke o njihovoj veličini ili načinu uporabe. Nekretnine se opisuju tek općim smještajem, eventualno u odnosu na poznatu zgradu ili gradski bedem. Primjerice, sačuvan je spor iz 1258. godine između pripadnika elitnih obitelji Guerrero i Volcassio oko granice zemljišta u bugusu.

³ Uz objavljene tekstove u koristili smo dokumentaciju istraživanja iz Instituta za povijest umjetnosti i Konzervatorskoga odjela u Dubrovniku.

⁴ Gregor Čremošnik, prir., *Monumenta historica Ragusina* (dalje: MHR), sv. I (Zagreb: Historijski institut JAZU, 1951); Josip Lučić, prir., *Monumenta historica Ragusina*, sv. II (Zagreb: JAZU, 1984); Josip Lučić, prir., *Monumenta historica Ragusina*, sv. III (Zagreb: JAZU, 1988); Josip Lučić, prir., *Monumenta historica Ragusina*, sv. IV (Zagreb: JAZU, 1993); Gregor Čremošnik, “Nekoliko dubrovačkih listina iz XII. i XIII. stoljeća”, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 43 (1931), br. 2: 25-54.

⁵ Irena Benyovsky Latin, Sandra Begonja, Zrinka Nikolić Jakus, “Immovable Property in Legal Actions as Documented in the Notarial Records: The Case of 13th-Century Dalmatian Cities”, *Mesto a Dejiny* 7 (2018), br. 2: 6-54.

nekretnine.⁶ Osim notarskih, privatno-pravnih dokumenata, nezaobilazni su dokumenti javnoga administrativnog i normativnog karaktera kao što su *Knjiga općinskih najmova* (prvenstveno onaj dio koji se odnosi na 13. stoljeće)⁷ te Statut grada Dubrovnika, u kojemu se osobito ističu dvije odredbe o ulicama iz 1272. i 1296. godine.⁸ Kako bismo sve dostupne podatke o istraživanoj temi povezali i u konačnici aplicirali na digitalnu mapu, potreban je interdisciplinarni pristup zbog različitih vrsta vrela i pristupa istraživanja. Svaka od disciplina ima svoje specifičnosti i metodologiju (primjerice, arhivski izvori opisuju ljude i njihov odnos prema mjestima u smislu posjedovanja, korištenja, statusa; arheologija nam daje materijalne dokaze života na nekom postoru, a prostorne analize ukazuju na podjelu prostora, komunikaciju i način širenja grada).

Na temelju raspoloživoga materijala te dosadašnjih istraživanja različitih disciplina kreirale smo digitalni plan dubrovačkoga burgusa, za čiju smo temeljnu podlogu koristile današnji digitalni katastar Dubrovnika u vektorskom formatu, koji nam je poslužio kao georeferencijalni okvir.⁹ Kao osnovna podloga za analizu prostornih sekvenci korištena je snimka postojećega stanja tlocrta prizemlja Dubrovnika, izrađena u Institutu za povijest umjetnosti 1972. godine, koja nam je, između ostaloga, potvrdila realizacije statutarnih odredbi o ulicama.¹⁰ Unutar navedenoga digitalnog plana interpolirani su i povijesni planovi grada¹¹ kao komparativni izvor podataka za prostorne analize. U digitalni plan¹² ucrtani su i podaci prostornih analiza iz dosadašnjih, relevantnih povijesno-umjetničkih, konzervatorskih i arheoloških istraživanja.¹³

⁶ Vidi: <http://urbes.s2.novenaweb.info/hr/baza-podataka/>.

⁷ Irena Benyovsky Latin, Danko Zelić, prir., *Knjige nekretnina dubrovačke općine 13-18. st.*, sv. 1 (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2007).

⁸ Ante Šoljić, Zdravko Šundrica, Ivo Veselić, prir. i prev., *Statut grada Dubrovnika: sastavljen godine 1272.: na osnovi kritičkog izdanja latinskog teksta B. Baltazara Bogišića i K. Jirečeka* (dalje DS) (Dubrovnik: Državni arhiv u Dubrovniku, 2002), knj. V, c. 41; L. VIII, 57; Aleksandar Solovjer, ur., "Liber omnium reformationum civitatis Ragusii", *Istorisko-pravni spomenici*, knj. 1 (Beograd: SKA, 1936).

⁹ Za današnju prostornu situaciju u Dubrovniku koristili smo podatke s internetskoga portala Državne geodetske uprave (<https://geoportal.dgu.hr/>).

¹⁰ Milan Prelog, "Dubrovački statut i izgradnja grada (1272-1972)", *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti 14-15 (1971-1972)*: 81-94, 81-82.

¹¹ Plan grada iz 16. stoljeća i katastarska mapa Franje I. iz 19. stoljeća; Ilario Principe, "Tri neobjavljene karte Dubrovnika iz XVI.- XVII. st.: građa za povijest Dubrovnika", *Dubrovnik 2* (1991), br. 1: 191-202; Nataša Bajić-Žarko, ur., *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju. Katastar Dalmacije 1823.-1975. Inventar* (Split: Hrvatski državni arhiv; Državni arhiv u Splitu, 2006).

¹² Pri izradi prostornih analiza i digitalnoga plana koristili smo AutoCAD Map 2016, SketchUp Pro 2017, Google Maps, Google Earth i podatke s Geoportala DGU.

¹³ Lukša Beritić, *Urbanistički razvitak Dubrovnika* (Zagreb: Zavod za arhitekturu i urbanizam Instituta za likovne umjetnosti JAZU, 1958); Lukša Beritić, *Utvrđenja grada Dubrovnika* (Zagreb: JAZU, 1955); Lukša Beritić, "Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 10* (1956): 61-84; Marija Planić-Lončarić, "Organizacija prostora. Urbanizam", *Zlatno doba Dubrovnika XV. i XVI. stoljeće: urbanizam, arhitektura, skulptura, slikarstvo, iluminirani rukopisi, zlatarstvo*. [Katalog Izložbe Zlatno doba Dubrovnika]. Muzejski prostor, Jezuitski trg 4, Zagreb, travanj, svibanj, lipanj 1987, Dubrovački muzej, Knežev dvor, Dubrovnik, srpanj, kolovoz, rujanj 1987 (Zagreb: MTM, 1987); Marija Planić-Lončarić, *Planirana izgradnja na području Dubrovačke*

Topografska situacija terena o kojemu raspravljamo vrlo je važna referenca, pa su u mapu uključeni i podaci o visinskim kotama grada. Dubrovački teren vrlo je specifičan – stari grad, smješten na hridi, spuštao se sjeverno od bedema (na liniji današnje Strossmayerove ulice) te blažim padom do linije današnje Pećarice/Hliđine ulice. Teren se na Prijekom ponovno podizao prema brdu Srđ. Digitalna mapa služi za prezentaciju rezultata istraživanja, ali i kao podloga za istraživanje i interpretiranje uloge elitâ u gradskome prostoru, odnosno utjecaja gradskoga prostora na oblikovanje elitâ. S obzirom na veliku većinu posjeda obitelji Menče, prostor istraživanja u ovome je radu prvenstveno (tadašnje) dubrovačko predgrađe – *burgus* što je generički temin korišten u notarskim spisima za prostor koji su se nalazili izvan (starih) gradskih zidina:¹⁴ grad unutar bedema u 13. stoljeću se nazivao *Urbs* odnosno *Ragusium*.¹⁵ Na padinama sjeverno od staroga gradskog bedema podgrađa su bila oblikovana još u pretkomunalnome razdoblju¹⁶ te su predstavljala najstarije formacije nastale izvan grada prije planiranih zahvata u 13. stoljeću, a danas se u uličnoj strukturi i oblicima parcela mogu samo naslutiti.¹⁷ Karakterizira ih nepravilna, introvertirana organizacija prostora, sa slijepim prilazima i fortificiranim objektima na obodima. Podgrađa, koja su jednim dijelom omeđena bedemom staroga grada, služila su kao predziđa gradskih vrata, a prilazima su bila povezivana sa starim gradom odnosno izvangradskim prostorom.¹⁸ Prema dosadašnjim prostornim analizama ova se podgrađa na rečenome dijelu burgusa mogu prepoznati na pojedinim sekvencama između staroga

Republike (Zagreb: Centar za povijesne znanosti; Odjel za povijest umjetnosti, 1980); Marija Planić-Lončarić, "Zajednički prostori stambenih zona srednjovjekovnog Dubrovnika", *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 12-13 (1988-1989): 65-72; Marija Planić-Lončarić, "Ceste, ulice i trgovi srednjovjekovnog Dubrovnika", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 29 (1990): 157-169.

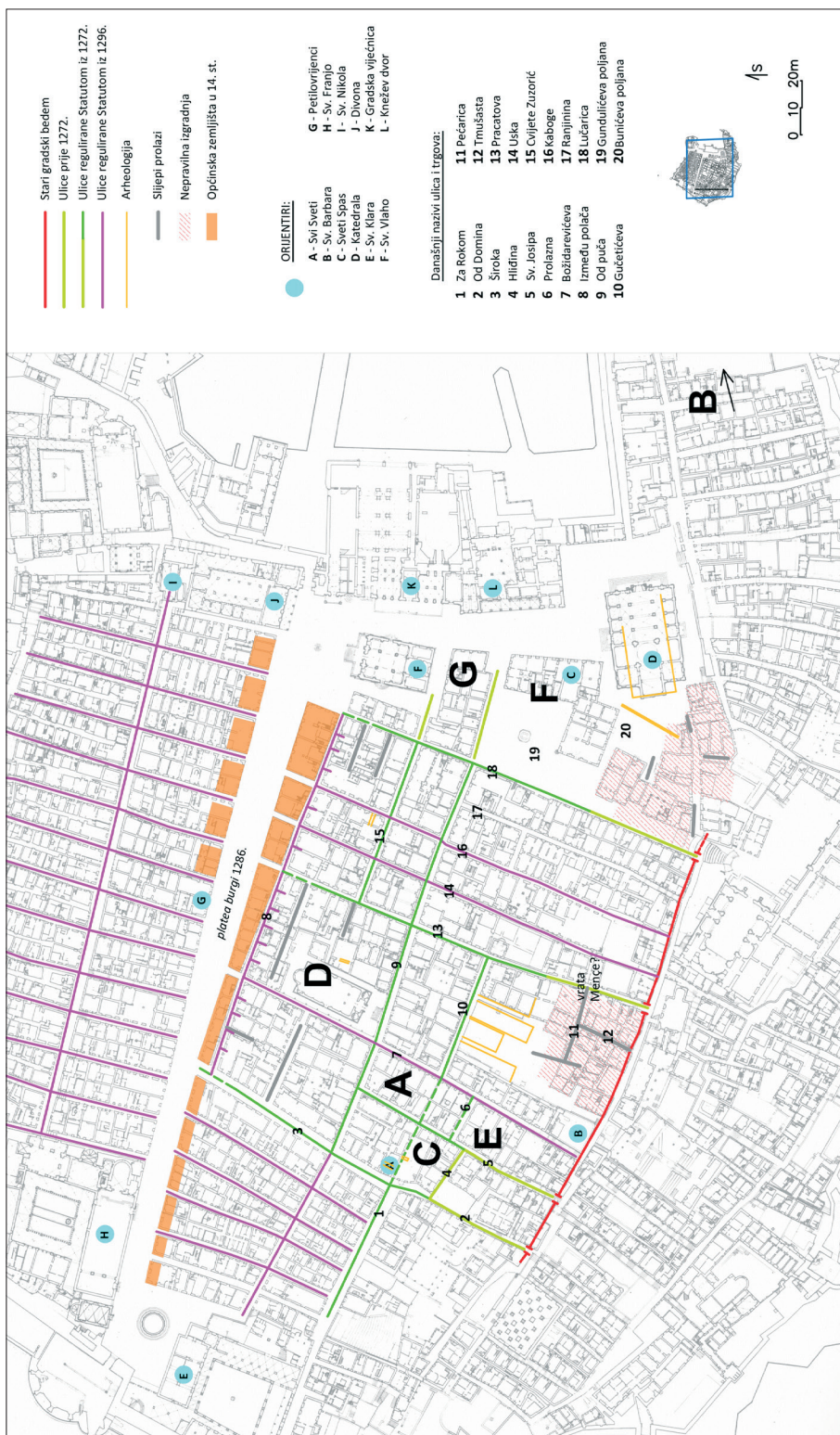
¹⁴ Na padinama sjeverno od staroga gradskog bedema (današnja Strossmayerova ulica) bila su formirana podgrađa još u pretkomunalnome razdoblju; Benyovsky Latin, Haničar Buljan, "Digital mapping", 223-261.

¹⁵ Danko Zelić, "Wooden Houses in the Statutes and Urban Landscapes of Medieval Dalmatian Communes", u: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo. Povodom 700. obljetnice*, ur. Željko Radić, Marko Trogrlić, Massimo Meccarelli, Ludwig Steindorff (Književni krug Split; Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu; Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015), 492.

¹⁶ Stari gradski bedem je L. Beritić, vrsni poznavatelj dubrovačkih fortifikacija, locirao na liniju današnje Pećarice, ali mi ćemo se složiti s recentnijim mišljenjem koje ga locira na liniju današnje Strossmayerove, a to mišljenje potkrepljuju i arheološki nalazi temelja zida. Beritić, *Utvrđenja*, 15; Planić-Lončarić, "Zajednički prostori", 6. Arheološka istraživanja provodio je dubrovački Zavod za zaštitu spomenika, a Izvješće o sondažnim arheološkim radovima izradila je radna skupina: Ivica Žile, Lucijana Peko, Nikola Nađ, Matko Vetma i Miljenko Mojaš u rujnu 1987. godine.

¹⁷ Planić-Lončarić, *Planirana izgradnja*, 18-19.

¹⁸ Prema M. Planić-Lončarić komunikacija je moguće bila provedena kroz vrata pronađena u zidu nađenome na Bunićevoj poljani, povezivala i s gradskom lukom; Marija Planić-Lončarić, "Ceste, ulice i trgovi", 157-169, 164-165.

Slika 1. Karta dubrovačkog burgusa u 13. i početkom 14. stoljeća (slovima A, B, C, D, E, F i G označeni su samo posjedi obitelji Menče čije su rekonstrukcije prikazane u prilogima 3-8)

grada (Strossmayerove) i linije u produžetku današnje Hliđine.¹⁹ Teren sjeverno od linije Hliđine svakako je znatno ravniji i pogodniji za pravilnu podjelu prostora.²⁰

U 13. stoljeću prostor dubrovačkoga burgusa doživio je velike promjene, koje se jasno čitaju u odredbama Statuta iz 1272. i 1296. godine. No, i prije nego što je provedena mreža ulica kroz burgus, tu su se nalazila *terrena prope civitatem* (spomena u Statutu²¹), koja su se, prema podacima sačuvanih izvora, nalazila u rukama gradske elite i samostana. Nekadašnji vrtovi i vinogradi postupno su se pretvarali u čestice za stanovanje i poslovanje.²² Ipak, ne znamo mnogo o organizaciji toga prostora prije statutarnih regulacija.²³ Sporadične isprave pokazuju da su zemljišta u burgusu bila razgraničena granicama i međašima, od kojih su samo rijetki pronađeni arheološkim istraživanjima.²⁴ Znamo da je i prije nove mreže ulica postojala neka komunikacija koja je išla kroz, odnosno prema novome burgusu (*stratae et viae* iz Statuta).²⁵ Ulice koje se u Statutu spominju kao postojeće dolazile su u novi burgus s juga, od vrata nazvanih (uglavnom) prema vlasnicima obližnjih zemljišta ili kuća (*porta de Mençe, porta de Celenga, porta subtus domum Bogdani de Pissino, porta Leonis*). Postojeći su "izlazi" iz grada vjerojatno prolazili formirana podgrađa.²⁶ Vrlo je vjerojatno i prije

¹⁹ Primjerice, u južnome dijelu bloka južno od Gučetićeve, M. Planić-Lončarić prepoznaje stariju organizaciju prostora s unutrašnjim "zajedničkim dvorištem", krkasto povezanim s tri prilaza (istočni iz smjera današnje Pracatove; južni iz današnje Strossmayerove i sjeverni koji dolazi s linije koja bi bila produžetak Hliđine). Slično je podgrađe zauzimalo velik dio današnje Bunićeve poljane, istočno do današnje katedrale, također s prilaza prema katedrali i starome gradu. U prostoru južno od Gučetićeve od pretkomunalnoga doba nalazila i crkva Sv. Barbare, koja se vidi na katastru 19. stoljeća; Marija Planić-Lončarić, "Zajednički", 65-72, 67; Planić-Lončarić, "Ceste, ulice i trgovi", 164-165; Elaborat Osnovna škola "Miše Simoni" u Dubrovniku (*palača i vrt u Gučetićevoj ulici, objekti u Pracatovoj: analiza razvoja i stanje*) (Zagreb: Centar za povijesne znanosti, Odjel za povijest umjetnosti, 1984), (danas u Arhivu Instituta za povijest umjetnosti); Elaborat Blok uz Jeziute – Bunićeva poljana. *Analiza razvoja, stanje i prijedlozi konzervatorskih smjernica* (Zagreb: Centar za povijesne znanosti, Odjel za povijest umjetnosti, 1994), (danas u Arhivu Instituta za povijest umjetnosti); Romana Menalo, Izvješće o arheološkim istraživanjima u vrtu Osnovne škole "Grad" (Dubrovnik: Dubrovački muzej, 1987).

²⁰ To je uočljivo na današnjemu tlocrtu grada s ucrtanim izohipsama.

²¹ DS, knj. IV, c. 79; Zelić, "Wooden houses", 496.

²² Primjerice, *extra portam Leonis* nalazilo se godine 1222. zemljište koje je od ujaka naslijedio Valij de Gondola. Sinovi Valija, Benedikt i Damijan kasnije u burgusu imaju parcelizirane čestice za najam i stanovanje. Smičiklas, CD, III, br. 190.

²³ Nakon što je Uroša svrgnuo njegov sin Stefan Dragutin, uslijedilo je razdoblje mirnih odnosa (1276. – 1282.) kada je i dinamika transakcija izrazito živa – to je, uostalom, i razdoblje početka notarijata; Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, sv. I (Zagreb: Nakladni zavod MH, 1980), 88-89.

²⁴ Ivica Žile, "Rezultati arheoloških istraživanja u palači Kaboga 2-4 u Dubrovniku", *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 16 (1992): 19-27. Prema odredbi dubrovačkoga Statuta iz 1272. te su se granice (*termini*) i međaši (*fundamenti*) morali poštivati iako su se postupno u gradskome prostoru gubili iz uporabe. *De fundamentis inventis sub terra: Fundamentum inventum subtus terram vel equale ad terram, habeatur pro termino et fine illius territorii in quo invenietur*; DS, knj. V, c. 18.

²⁵ U spomenutoj ispravi iz 1258. godine zapisano je da neka javna ulica mora ostati široka devet pedalja.

²⁶ Prije regulacija u burgusu su postojale i ulice u smjeru istok-zapad: većinom su, kao i prethodno spomenute ulice, povezivale grad s izvangradskim zemljištima. Sa zapadne strane današnja Hliđina postojala je južno od crkve Svih Svetih, a definirana je kućama Miha de Binčola i Marina de Villano. Istočno, ispred vrata castruma, postojala je ulica koja je prolazila između kuća obitelji Gleda (*via que est ante portam castrum et vadit inter domum Sergii et Vitalem Gledae*) – nakon regulacija njezina se linija

regulacija postojala i komunikacija u smjeru istok-zapad koja je povezivala podgrađe kraj Svih Svetih na zapadu s podgrađem na istoku (zapadno od castruma) prolazeći kroz spomenuta *territoria*.²⁷ I u prostoru grada nazire se pravac koji bi povezivao crkvu Svih Svetih s crkvom Sv. Spasa *de paludo* (linija današnje Gučetićeve)²⁸ te pravac istično od Hliđine do južne granice današnje Gundulićeve poljane (prema katedrali). Ako je i postojala takva komunikacija, ona kasnije gubi na važnosti zbog vlasničko-posjedovnih odnosa te trasiranja sjevernije Ulice od puča.

Poznata odredba o ulicama Dubrovačkoga statuta *De viis* iz 1272. godine bilježi da je “gradu Dubrovniku pripojen drugi, novi grad koji se dosad zvaše predgrađem”.²⁹ Kao što smo već navele, novo planirano predgrađe počinjalo je sjeverno od predkomunalnih podgrađa, moguće na liniji današnje Hliđine ulice, gdje je, kao što smo naglasile, započinjao nešto ravniji teren.³⁰ Ulice koje su kroz vrata izlazile iz staroga grada produžene su u novoj regulaciji prema sjeveru (današnje Široka, Pracatova i Lučarica sve do Poljane) te su znatno promijenile organizaciju postojećega prostora. Ipak, neki od velikih blokova ostali su nepromijenjeni sve do požara 1296. godine – primjerice onaj gdje će upravo obitelj Menče 90-ih godina imati više nekretnina – između današnjih ulica: Pracatove, Između polača, Široke i Od puča.³¹

Novoregulirani prostor bio je vjerojatno zaštićen privremenim gradskim zidovima, ne samo privatnim.³² Statut 1272. godine potvrđuje ili trasira i ulice u smjeru istok-zapad: potvrđuje se današnja Hliđina, trasira se današnja Gučetićeve/Prolazna (moguće

produžila prema zapadu (Ulica od puča). Sjeverno od nje postojala je ulica koja se spominje kraj peći obitelji Dujmo (*via que est a furno Doymi*), a čija se linija također produžila nakon regulacija (današnja Ulica C. Zuzorić). Postojeće ulice upućuju da je i uz castrum bilo oblikovano podgrađe s kućama; Usp: *Elaborat Blok na Gundulićevoj poljani, palača u Zuzorićevoj ulici 6, objekt u Pracatovoj ulici 1, zgrada Općine: analiza razvoja i stanja* (Zagreb: Centar za povijesne znanosti, Odjel za povijest umjetnosti, 1981), (danas u Arhivu Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu).

²⁷ M. Planić Lončarić prepoznala je tu komunikaciju kao liniju (nepravilnu, danas tek djelomično očuvanu), koja je kretala od današnjih ulica: Rokove, Prolazne i Gučetićeve linijom južnoga ruba današnje Gundulićeve poljane do katedrale; Planić-Lončarić, “Ceste, ulice i trgovi”, 158; Planić-Lončarić, *Planirana izgradnja*, 18. Sličnu komunikaciju na objavljenom planu predlaže i Bertić, *Urbanistički razvitak*.

²⁸ Kraj crkve su u jednoj ispravi iz 1284. godine locirana *porta de paludo*; Smičiklas, CD, VI, br. 386.

²⁹ DS, knj. V, c. 41; usp. i Beritić, *Urbanistički razvitak*, 14-15; Prelog, “Dubrovački statut i izgradnja grada”, 81-94.

³⁰ Odredba opisuje i uvođenje nove mreže ulica u tkivo burgusa, a donosi se kako više ne bi bilo dilema *super stratis et viis burgi*.

³¹ Prema prostornim analizama taj je blok sa zajedničkim unutrašnjim dvorištem formiran u pretkomunalnome razdoblju (11. – 13. stoljeće), a u njega se ulazilo iz dva prilaza (današnjih Pracatove i Tmušaste ulice), koji su vjerojatno bili štice kulama; Planić-Lončarić, “Zajednički”, 65-72.

³² Na to ukazuje ulomak bedema kod palače Kaboga koji ukazuje na moguću liniju u smjeru istok-zapad sjeverno od Ulice Cvijete Zuzorić, dok je ulomak zida nešto zapadnije od današnje Pracatove ulice u smjeru sjever-jug sačuvao strijelnicu okrenutu prema zapadu (!) u bloku današnje pravoslavne crkve; Ivica Žile, “Fortifikacijski sustavi u svjetlu recentnih arheoloških nalaza”, *Dubrovnik* 4 (1993), br. 2: 223-228; Ivica Žile, “Zaštitna arheološka istraživanja crkve sv. Vlaha u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika”, *Starohrvatska prosvjeta* 3 (2008), br. 35: 185-193, 188; Žile, “Rezultati arheoloških istraživanja u palači Kaboga”, 19-27; Benyovsky Latin, “Obrtnici”, 52-80.

dio nekadašnje starije komunikacije).³³ Svakako, ulica Od puča tada je postala glavna komunikacijska os u smjeru istok-zapad, a njezinu će ulogu nakon 1296. godina preuzeti Između polaća, a tek početkom 14. stoljeća – Placa.³⁴ Ulica Od puča je prema regulaciji nova ulica koja povezuje burgus u smjeru istok-zapad, a zapadno je završavala kod današnje Široke ulice prolazeći prije nje kraj vrta crkve Svih Svetih i Ulice od puča obitelji Čereva. Nove ulice u smjeru istok-zapad prolazile su kraj zemljišta, a ne kraj kuća, što govori o razini izgrađenosti prostora. Najsjevernija nova ulica u smjeru istok-zapad bila je današnja Ulica Cvijete Zuzorić, koja se zapadno trasira samo do Pracatove.³⁵ Prostor zapadno od Pracatove ulice i sjeverno od Ulice od puča nije bio trasiran pa je moguće bio i drugačije tertian zbog vlasničkih odnosa.

Grad koji je sredinom 13. stoljeća obuhvaćao predjele Kaštel i Pustjernu s podgrađima te ograđeni *castrum* oko katedrale i utvrđenoga kneževa sjedišta do kraja 13. stoljeća prostorno postaje više nego dvostruko veći, što je, dakako, rezultat nagloga povećanja gradskoga stanovništva. Produživanje starih i trasiranje novih ulica kroz burgus svakako je utjecalo na organizaciju postojećih privatnih zemljišta – povećavalo je njihovu vrijednost i racionalniju uporabu – osobito dijelova uz nove komunikacije. Odluka iz 1272. godine rezultat je povećanja stanovništva, što je zahtjevalo uvođenje nove infrastrukture i revaloriziranje postojećih teritorija. Nekadašnji izvangradski prostori vrtova i poljoprivrede postaju područje za stambenu izgradnju, obrte i trgovinu.

Ipak, sustavne podatke o veličini i korištenju privatnih zemljišta u burgusu nemamo prije uvođenja notarijata (prema narativnim vrelima godine 1275. u Uroševu novom napadu na grad dio predgrađa bio je uništen). Rijetke isprave iz ovoga razdoblja ne opisuju precizno lokaciju zemljišta u burgusu.³⁶ Godina 1277. u narativnim vrelima veže se uz velik priljev došljaka iz zaleđa i pretvaranje vrtova u predgrađu u stambene i poslovne jedinice. To je i razdoblje dolaska prvoga službenog notara u grad, Tomazina de Savera, koji sustavno počinje voditi arhivske knjige i Knjigu carinarnice.³⁷ Dinamika transakcija nekretninama, odnosno svakodnevna pravna praksa, bile su presložene da funkcioniraju bez jasnoga pravnog sustava pa se i transferi nekretninama zapisuju u notarske knjige. To se razdoblje poklapa s upravom mletačkoga kneza Marka Giustinijanija u gradu te s razdobljem stabilnosti u zaleđu.³⁸

³³ U vrijeme Statuta iz 1272. dubrovački knez bio je Marko Giustiniani. U razdoblju njegovoga drugog kneževanja u gradu (1277. – 1278.) u grad dolazi notar Tomasino de Savere.

³⁴ Prema Prelogu ova je ulica bila okosnica regulacije iz 1272. godine; Prelog, “Dubrovački statut”, 81-94. Vidi i: Beritić, “Ubikacija nestalih građevinskih spomenika”, 61.

³⁵ Sjeverno od Ulice Cvijete Zuzorić nađen je nalaz zida, navodno bedema, koji je prema I. Žile mogao štiti novonastali burgus; Žile, “Rezultati arheoloških istraživanja u palači Kaboga”, 19-27.

³⁶ Primjerice, zemljište Mihe Ranine 1273. godine nalazilo se *a foramina muri civitatis (...) recto tramite usque ad vitem, que est penes seriem que est secus viam communis*; Smičiklas, CD, VI, br. 316.

³⁷ Solovjev, “Liber omnium reformationum civitatis Ragusii”, XXVII, 7.

³⁸ Grgor Čremošnik, “Uvozna trgovina Srbije god. 1282 i 1283”, *Spomenik Srpske akademije nauka* 62 (1925): 61-70; Ignacij Voje, “Knjige zadolžnic, posebna notarska serija dubrovniškoga arhiva”, *Zgodovinski časopis* 22 (1968): br. 3-4, 207-223. Vidi i: <http://topos.s11.novenaweb.info/hr/baza-podataka/>.

U notarskim dokumentima, u kontinuitetu od 1278. do 1285. godine (pa kasnije ponovno od 1295.) sačuvani su brojni detalji o zemljištima u burgusu.³⁹ Na temelju tih dokumenata možemo pratiti da je velik broj zemljišta u burgusu bio u rukama dubrovačke vlastele. Ipak, njihova je ubikacija otežana ograničenim podacima: primjerice, u notarijatu 13. stoljeća rijetko se spominju imenovane ulice (većinom se nazivaju *via comunis*, *via publica*), ponekad nazvane prema imenima vlasnika kuća.⁴⁰ U Dubrovniku se spominju gradski predjeli (kasnije seksteriji): *Pustierna* i *Castello* za područje unutar staroga gradskog zida, dok se za sve prostore izvan staroga grada koristi tek pojam *burgus*. Notarski dokumenti nisu uvijek koristili nazivlje sukladno administrativnim odnosno fiskalnim dokumentima. Jedan od vrijednih podataka za lociranje nekretnine u gradskome prostoru jesu njegove susjedne granice (pogotovo ako je granica neki poznati objekt kao fiksni orijentir).⁴¹

Trasiranje ulica kroz privatna zemljišta u burgusu rezultiralo je njihovom parcelizacijom definirajući površine za buduću izgradnju objekata. Nakon uvođenja notarijata rjeđe se opisuju veći zemljišni blokovi, trag starije podijele zemljišta u burgusu,⁴² a što se može prepoznati i u prostoru grada. Nekada veliki privatni blokovi u burgusu južno od *campusa* (poljane) bili su uglavnom parcelizirani na čestice za gradnju kuća, a služile su za stanovanje vlasnika zemljišta ili najam.⁴³ Podatke o najmu na privatnim zemljištima nalazimo sustavno od 1282., a tek je nekoliko primjera iz 1280. i 1281. godine.⁴⁴ Već od 1278. godine na mjestu nekadašnjega *campusa* spominje se u notarijatu *territorio comunis*. Od kraja 1281. godine spominje se u najmu pa je moguće prethodno parcelizirano (od 1282. godine sustavno), s česticama u najmu na kojima je bilo dopušteno podizati privatne (drvene) kuće za stanovanje te dućane i klupe za prodaju.⁴⁵ Popis iz 1282. godine umetnut je i u novo uvedenu Knjigu općinskih nekretnina (*Liber de introitibus stacionum et territoriorum comunis*) iz 1286. godine. Pod nazivom *Incipit burgus* zapisana su imena vlasnika oko 170 drvenih kućica na če-

³⁹ Solovjev, "Liber omnium reformationum civitatis Ragusii", XXVII, 7.

⁴⁰ Primjerice, u Dubrovniku se ulice u notarijatu određuju po susjedima ili po smjeru. U primjeru iz 1278. godine navodi se *supra viam comunis que vadit ad portam dompni Petri de Mence*; Čremošnik, MHR, I, dok. 32, str. 9.

⁴¹ O tome u: Benyovsky Latin, Haničar Buljan, "Digital mapping", 223-261.

⁴² Lučić, MHR, II, dok. 812, str. 186.

⁴³ *Campus* je zauzimao prostor širi nego kasnije Placa i trg ispred Kneževa dvora, koji je bio većim dijelom pod općinskom kontrolom. To je područje, prema kroničarima, bilo močvarno i postupno nasipano. Iako su vijesti kroničara prilično nepouzdana, arheološka istraživanja ukazuju na postojanje različitih razina terena od ranoga srednjeg vijeka do danas, a i toponimi (*de palude*) naslućuju da se radilo o građevinski nestabilnome terenu; Benyovsky Latin, "Obrtnici", 54.

⁴⁴ Prvo zemljište u najmu zapisano je 1280. godine na zemljištu Mateja de Gleda; Čremošnik, MHR, I, dok. 384, str. 109.

⁴⁵ Benyovsky Latin, Zelić, *Knjige nekretnina*, 1. U Knjizi odredaba carinarnice (*Liber statutorum doane*) iz 1277. godine spominje se *platea*, koja je na jednome kraju završavala gradskim vratima od Pila, a na drugome vratima prema moru. U ovoj Knjizi nalazimo i na prvi spomen raspolaganja javnim površinama – za kratkoročni najam, to jest trgovinu. Josip Lučić, ur., *Liber statutorum doane civitatis Ragusii MCCLXXVII. / Knjiga odredaba dubrovačke carinarnice 1277.* (Dubrovnik: Historijski arhiv, 1989).

sticama u općinskome vlasništvu.⁴⁶ Tako, između ostaloga, nailazimo na pripadnike obitelji Menče. Oblikovanje dubrovačkih predgrađa bilo je posljedica povećanja stanovništva, potrebe za promjenom funkcionalnosti prigradskih prostora, ali i otvoreni poziv novim (poželjnim) naseljenicima.

Razdoblje za koje nemamo sačuvane notarske dokumente u kontinuitetu narativna vrela opisuju kao prilično nesretno za grad.⁴⁷ Kroničari spominju i požar iz 1296. godine kada je navodno izgorjelo cijelo predgrađe ispod crkve sv. Marije *de Castello*, ali i dio staroga grada. (Prema narativnim vrelima u požaru su stradali i mnogi arhivski spisi, kupoprodajni ugovori koji su mogli potvrditi granice nekadašnjih posjeda i kuća, a zbog toga je došlo do mnogih sporova te se unose nova pravila o pravnome opisu granica posjeda.)⁴⁸ Požar 1296. godine, koji je uništio veliki dio burgusa, omogućio je i novo i suvremenije planiranje grada.⁴⁹ Odredba Statuta iz 1296.⁵⁰ regulirala je ulice prema novome sustavu dvostrukih nizova kuća (širine oko tri sežnja) s kanalom među njima (širine tri pedlja). Širine ulica između dvostrukih nizova ovom odredbom trebale su biti široke oko osam pedalja. Nova regulacija obuhvatila je prvenstveno prostor u sjevernome, općinskom burgusu (Prijeko) i prostoru zapadno od današnje Široke, a sjeverno od Rokove ulice (prostor Nadbiskupije).

Požar je bio prekretnica u oblikovanju grada koncem 13. stoljeća. Starije, neplanski izgrađene strukture (većinom drvene) izgorjele su, a ispražnjeni teren omogućio je novo i suvremenije planiranje grada, rezidencijalnu mobilnost različitih kategorija stanovništva te stambenu izgradnju na dotad neizgrađenim česticama ili česticama u najmu. Mnogi stanovnici koji su svoje kućice gradili na privatnim i crkvenim zemljištima sklapali su nove ugovore sjevernije, na prostoru *burgusa* sv. Nikole, u kojemu se na općinskome zemljištu planiralo trasiranje ulica i parceliziranje čestica za najam. Statutom iz 1296. godine regulirane su i tri nove ulice kroz privatni *burgus* (današnje

⁴⁶ Benyovsky Latin, "Obrtnici", 52-80.

⁴⁷ Godine 1292. – 1293. grad pogađaju i glad i neka epidemija koja je navodno trajala dvije godine praćena glađu, što je rezultiralo velikom smrtnosti osobito sitnih pučana. Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. I: *Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva* (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011), 211. Natko Nodilo, prir., "Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451-1484)", *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* 25 (Zagreb: JAZU, 1893), 51; Natko Nodilo, ur., "Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina", *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* 14 (Zagreb: JAZU, 1883): 35, 222, 223.

⁴⁸ Navodno mnogi stanovnici grada tada sele u Apuliju ili izvan grada, a neki sudjeluju u izgradnji novoga grada; *Chronica Ragusina Junii Restii*: 101-102.

⁴⁹ Kroničar S. Cerva zapisuje: *Nos Marinus Mauroceno de Ducali Mandato comes Ragusii ad ipsius civitatis readificationem, et statum sigili sollicitudine intendentes, et specialiter ad constitutionem domorum, sive viarum ipsius civitatis, et burgi, anno sive millessimo supradicto, die vero XXIII intrante mense septembri congrato minori et majori consilio, et laudo populi ad sonum campanarum more solito statuimus et ordinamus, quod ante domus communis. Tunc vetera fere omnia monumenta, tabulasque privatis in domibus servatas ignis consupsit; indeplurimae inter cives exertam de praediorum finibus controversiae. Seraphinus Maria Cerva, Sacra Metropolis Ragusina, sive Ragusinae provinciae pontificum series variis ecclesiarum monumentis atque historicis, chronologicis, criticis commentariis illustrata*, Knjižnica Dominikanskog samostana u Dubrovniku, sign. 36-IV-14, f. 261.

⁵⁰ DS, knj. VIII, c. 57.

Uska, Kaboge i Božidarevićeva ulica), koje su prolazile kroz nadbiskupsko zemljište (kod Pila) i ulice na većinski općinskom zemljištu, sjeverno od Place, koja tek početkom 14. stoljeća preuzima ulogu glavne ulice u smjeru istok-zapad.⁵¹ Nakon požara 1296. godine granica između južnoga (privatnog) i sjevernoga (općinskog) burgusa konačno je definirana regulacijom općinske ulice (današnje Između polača).⁵² U opisu te nove ulice spominju se i zemljišta pripadnika obitelji Menče.⁵³ Kasnije se granica pomiče prema Placi, koja je početkom 14. stoljeća definirana kao granica između južnoga “privatnog” burgusa, i sjevernoga “općinskog” burgusa.⁵⁴ Naime, ulica Između polača bila je prodana privatnicima već 1304. godine.⁵⁵

Nova je organizacija prostora (ondje gdje je bilo moguće) primijenjena i na privatnim zemljištima južnoga burgusa gdje su regulirane tri nove ulice u smjeru sjever-jug (Božidarevićeva, Uska i Kabogina). Veliki blok između Široke i Pracatove ulice, koji nije bio zahvaćen regulacijom ulica 1272. godine, prepolovljen je uvođenjem nove ulice 1296. (današnja Božidarevićeva). U sjevernome dijelu bloka (uz novotrasiranu ulicu, danas Između polača) trebalo je sagraditi veći broj kuća prema novome načelu. Tu se ne probijaju dodatne (prilazne) ulice u smjeru sjever-jug (kao primjerice Kaboga i Uska). Prostorna analiza bloka između Božidarevićeve i Pracatove ulice pokazala je da je slijepi prilaz u sjevernome dijelu omogućavao komunikaciju unutar bloka.⁵⁶ Dakle, novo se načelo u južnome burgusu primjenjivalo s obzirom na postojeću organizaciju prostora i blokova, vlasničke odnose i razinu izgrađenosti nakon požara.⁵⁷ Prostorne analize upućuju da je ta regulacija provedena i u blokovima južno od Ulice od puča, koji su organizirani prema novome načelu (primjerice Ranjinina ulica). U bloku južno od Gučetićeve ulice, na temelju arheoloških istraživanja i prostorne ana-

⁵¹ Danko Zelić, “‘Utilitas et lucrum’ - općinske kuće u srednjovjekovnom Dubrovniku”, u: *Umjetnost i naručitelji. Zbornik Dana Cvita Fiskovića*, sv. III, ur. Jasenka Gudelj (Zagreb: Institut za povijest umjetnosti; Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2010), 9-24.

⁵² U toj se odredbi određuje da vlasnici kuća u općinskoj ulici, koja se protezala istočno od fontika Volcassio do zemljišta Nadbiskupije, plaćaju općini godišnji najam (jer graniče s općinskim terenom). DS, knj. VIII, c. 57.

⁵³ DS, knj. VIII, c. 57.

⁵⁴ Danko Zelić, “‘Utilitas et lucrum’”, 9-24.

⁵⁵ Ulica Između polača 1304. godine bila je prodana privatnim korisnicima za 600 perpera jer je odlučeno da općini više ne plaćaju naknade vlasnici kuća u seksteriju sv. Vlaha. Možda je takva odluka donesena zbog nestašice novca, ali je zasigurno i rezultat pomicanja komunikacijske linije prema sjeveru.

⁵⁶ Elaborat *Dubrovnik – Blok omeđen ulicama Od puča, Pracatovom, Između polača i Božidareviće- vom: građevni razvoj, arhitektonske osobine i prijedlozi konzervatorskih smjernica* (Zagreb: Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu; Odjel za povijest umjetnosti, 1990), 2; Katarina Horvat-Levaj, “Građevni razvoj srednjovjekovnoga bloka u povijesnoj jezgri Dubrovnika na primjeru bloka omeđena ulicama Od puča, Pracatovom, Između polača i Božidarevićevom”, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 16 (1992): 41-53.

⁵⁷ Nada Grujić, “Dubrovnik – Pustijerna. Istraživanja jednog dijela povijesnog tkiva grada”, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 10 (1986): 7-39, 21.

lize, prepoznaje se slična organizacija prostora s nizovima, kanalima i pristupnim ulicama, provedena unutar bloka.⁵⁸

U 14. stoljeću počinje preobrazba Place u glavnu gradsku ulicu (koja se povezivala s reprezentativnim prostorom ispred Kneževa dvora) prilagođenu novim društvenim i prostornim okolnostima. Početkom stoljeća na zapadnome se kraju Place počinje graditi franjevački samostan,⁵⁹ dok se na istočnome kraju spominju carinarnica (sjeverno od starih gradskih vrata) te fontik i vijećnica (južno od gradskih vrata).⁶⁰ Općina je koncem 20-ih godina 14. stoljeća počela s izgradnjom kamenih općinskih kuća uz Placu.⁶¹ Od 1326. godine spominje se početak njihove izgradnje na mjestu privatnih drvenih kuća sagrađenih na općinskome zemljištu. Vlasnici tih starih kuća, uglavnom imućni obrtnici (zlatari i suknari, zupariji), dobili su nakon njihova rušenja obeštećenje te su se selili s te pozicije⁶² prepuštajući mjesto onima koji su se bavili trgovinom. Između ostaloga, zaključeno je da će nove kuće biti u općinskome vlasništvu,⁶³ a u odluci iz 1333. godine izričito je naglašeno da su to kuće sagrađene *per mercatores*.⁶⁴ Popisi općinskih dućana na Placi iz 1359. i 1360. godine svjedoče da su one tada ponajviše bile u najmu vlastele: između ostalih nailazimo na Marina, sina Junija de Menče, koji je u zakupu na pet godina držao *stacones comunis*.⁶⁵ Tek u 15. stoljeću dolaze ravnopravno u zakup i bogatoga građanstva, uglavnom antunina.⁶⁶ I na sjevernome obodu Place u 14. stoljeću dolazi do rušenja drvenih kuća. Zbog gradnje nove crkve Petilovrijenaca, započete 1363. godine, također

⁵⁸ Izvješće o arheološkim istraživanjima u vrtu O. Š. "Grad", elaborat danas u Konzervatorskome odjelu Dubrovnik, 1987. Arheološka istraživanja obavio je Dubrovački muzej. Elaborat *Osnovna škola "Miše Simoni"*, 4; Planić-Lončarić, "Zajednički prostori", 70.

⁵⁹ Justin Vinko Velnić, "Samostan Male braće u Dubrovniku – povijesni prikaz života i djelatnosti", u: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, ur. Justin Vinko Velnić (Zagreb; Dubrovnik: Kršćanska sadašnjost; Samostan Male braće 1985), 101-176.

⁶⁰ DS, knj. VIII, c. 57; Josip Đelčić, ur., *Monumenta Ragusina. Libri reformationum*, sv. II, Monumenta spectantia historiis Slavorum Meridionalium, sv. 13/II (dalje: *Libri reformationum*) (Zagreb: JAZU, 1882), 29, 289; Beritić, *Urbanistički razvitak*, 19, 38.

⁶¹ Zelić, "Utilitas et lucrum", 9-24; Beritić, *Urbanistički razvitak*, 19; Irena Benyovsky Latin, Danko Zelić, "Dubrovački fond općinskih nekrenina, sustav najmova i knjige općinskih nekrenina kroz stoljeća (Uvodna studija)", u: *Knjige nekrenina dubrovačke općine (13-18. st.)*, prir. Irena Benyovsky Latin, Danko Zelić (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007), 36, 144; Državni arhiv u Dubrovniku (dalje DAD), 460 Obitelj Beritić 1.2.2., kutija 10, br. dok. 144, str. 39; Benyovsky Latin, "Obrtnici", 52-80.

⁶² Josip Đelčić, ur., *Monumenta Ragusina. Libri reformationum*, sv. V, Monumenta spectantia historiis Slavorum Meridionalium, sv. 29/V (dalje: *Libri reformationum*) (Zagreb: JAZU, 1897), 242.

⁶³ *Libri reformationum*, V, 221. Gradnja je počela 1327. godine kod kuća obitelji Volcassio i nastavila se prema zapadu. Lukša Beritić, *Urbanistički razvitak*, 19; Benyovsky Latin, Zelić, "Dubrovački fond općinskih nekrenina", 36, 144; Zelić, "Utilitas et lucrum", 11; DAD, 460 Obitelj Beritić 1.2.2., kutija 10, br. dok. 144, str. 39. Godine 1327. u Malome vijeću regulira se držanje klupa ispred dućana i kod štandarca; *Libri reformationum*, sv. V, 244.

⁶⁴ *Libri reformationum*, V, 380.

⁶⁵ Benyovsky Latin, Zelić, "Dubrovački fond općinskih nekrenina", 40. Popis iz 1364. godine vidi u: *Knjige nekrenina I*, 81-82.

⁶⁶ Benyovsky Latin, Pešorda Vardić, Haničar Buljan, "Antunini na Placi", 57-138.

su porušene privatne drvene kuće, a njihovi su vlasnici, dijelom zlatari, oštećeni.⁶⁷ Čini se da se radilo o planskome izmještanju obrtnika s prostora Place, koji se cijelim nizom odluka oblikovao u reprezentativni i, prije svega, trgovački prostor.

Osim Place uređivale se i ostale ulice i trgovi u središtu grada. Znamo da je ulica Lučarica, koja je 1326. godine trebala biti popločana, opisana od juga do sjevera *a porta Leonis usque ad fundachum illorum de Volcasse*.⁶⁸ Trg ispred vijećnice (na mjestu crkve sv. Vlaha sagrađene nakon 1348. godine) bio je, osobito s juga, okružen vlasteoskim kućama, između ostaloga i obitelji Menče.⁶⁹ Zbog izgradnje crkve⁷⁰ i luže tijekom 14. stoljeća na tome su se prostoru rušile postojeće drvene kuće.⁷¹ Placa se preuređivala i u zadnjim desetljećima 14. stoljeća – primjerice, rješavalo se pitanje odvodnje na njoj, a na istočnome kraju, gdje su izmještena gradska vrata, intenzivno se dograđivao obližnji Knežev dvor⁷² i crkva gradskoga zaštitnika.⁷³ Zbog nagloga povećanja stanovništva dolazi do povećane prostorne potrebe za pravnim okvirom ali i sustavnim bilježenjem (privatnih i općinskih) nekretnina.

Zatvaranjem Vijeća godine 1332. definitivno je oblikovan i zatvoren vlasteoski stalež.⁷⁴ Prva polovica 14. stoljeća je obilježena gospodarskim usponom grada, dok je sredina stoljeća obilježena epidemijama. Nakon kuge 1348. godine i serije novih epidemija tijekom 14. stoljeća dolazi do promjene u strukturi pojedinih obitelji.⁷⁵ Prema nekim procjenama u Dubrovniku je 1332. godine živjelo oko četiri tisuće stanovnika, od čega

⁶⁷ *Libri reformationum*, sv. III, 278, 282; Nella Lonza, prir., *Odluke dubrovačkih vijeća 1395-1397* (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011), 63, 106; Ines Ivić, "Crkva i kult sv. Petilovrijenaca u srednjovjekovnom Dubrovniku", *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 59 (2016), br. 1: 19.

⁶⁸ *Libri reformationum*, II, 321. Nedugo potom, u oporuci iz 1337. Desica, udovica Damijana de Volcassio je odredila da se u nabožne svrhe nastavi najam *de domobus fundechi de platea; Testamentum Desiçe Damiani de Uolcasso* (DAD, ser. Testamenta Notariae, sv. 4, f. 52).

⁶⁹ Benyovsky Latin, Pešorda Vardić, Haničar Buljan, "Antunini na Placi", *passim*.

⁷⁰ Žile, "Zaštitna arheološka istraživanja", 184-195; Ana Marinković, "Kasnosrednjovjekovna crkva sv. Vlaha", u: *Zborna crkva sv. Vlaha u Dubrovniku*, ur. Katarina Horvat-Levaj (Dubrovnik; Zagreb: Dubrovačka biskupija; Zborna crkva sv. Vlaha; Institut za povijest umjetnosti; ArTresor naklada d.o.o., 2017), 62-69.

⁷¹ DAD, 460 Obitelj Beritić 1.2.2., kutija 10, br. dok. 113 (nije numerirano). O uređenju grada u prvoj polovici 14. stoljeća, osobito o luži, vidi: Marija Planić-Lončarić, "Dubrovačka luža", *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 14 (1990): 93-95.

⁷² O uređenju Dvora u tome razdoblju vidi: Nada Grujić, "Knežev dvor u Dubrovniku prije 1435. godine", *Prilozi za povijest umjetnosti u Dalmaciji* 40 (2003/2004), br. 1: 149-171, 156.

⁷³ Lonza, Šundrica, *Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392*, 212, 234, 389; Lonza, *Odluke dubrovačkih vijeća 1395-1397*, 76, 171, 177.

⁷⁴ O zatvaranju dubrovačkih vijeća: Vekarić, *Vlastela*, I, 225-226; Nenad Vekarić, "Udio plemstva u stanovništvu Dubrovnika u trenutku zatvaranja vijeća 1332. godine", *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. Razred za društvene znanosti 510=48 (2011): 31-46; Zdenka Janeković Römer, "Zatvaranje dubrovačkog plemstva i vijeća u političkom i društvenom kontekstu 13. i 14. stoljeća", *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 56/1 (2018), br. 1: 87-116.

⁷⁵ Gordan Ravančić, *Vrijeme umiranja. Crna smrt u Dubrovnika 1348.-1349.* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2010), 27-57.

je čak 40 % pripadalo vlasteoskome krugu.⁷⁶ Nakon kuge taj je broj znatno opao, na oko 2500 stanovnika (dio stanovnika umro je u epidemijama, a neki su odselili iz grada).⁷⁷ Svakako da lokalne političke okolnosti, naslijeđena baština, demografske, gospodarske i društvene okolnosti imaju ključnu ulogu u oblikovanju grada, ali ipak ne treba zanemariti ni pitanje središnje vlasti u planiranju grada, ali i utjecaju na pravni i institucionalni razvoj. Razdoblje koje istražujemo obilježeno je mletačkom upravom (1205. – 1358.), što se direktno ili indirektno ogledalo u urbanizmu grada: prvenstveno u planiranju (pogotovo javnih) gradskih prostora te u izgradnji javnih objekata vezanih uz upravu, obranu, trgovinu i administraciju. Iako su mnogi gradovi na putu od Venecije do Levanta, uključujući Dubrovnik, u 13. stoljeću Mlecima bili prvenstveno strateške i trgovačke točke, recentna su istraživanja pokazala velik utjecaj i na pravne, političke i urbane promjene već u 13. stoljeću.⁷⁸ Implementacija, održavanje i provođenje mletačke vlasti provodili su se različitim načinima i kanalima – institucijama, osobnim odnosima, pravnim i administrativnim modelima, javnim izgradnjama i tako dalje. Moguće je da su i na prostornu organizaciju općinskog burgusa nakon požara utjecaj imali i mletački knezovi, odnosno njihovo administrativno osoblje, čija je mobilnost unutar mletačkog teritorija (ali i izvan) rezultirala transferom znanja i iskustava.

Dubrovnik je bio strateški važan zbog gospodarskoga potencijala, te kao prirodno čvorište između Jadrana i zaleđa. Iz balkanskoga se zaleđa izvozila sirovina, sve zanimljivija na zapadu, a zaleđe je uvozilo zanatske proizvode. Dubrovnik je imao vrlo važnu ulogu posrednika u toj trgovini, ali i onoj između Istoka i Zapada. Gospodarski prijelaz 13. u 14. stoljeće predstavlja velike promjene u pomorskoj politici Venecije (sustav konvoja). Ipak, i dalje su mletački brodovi na putu za Levant plovili uz obalu, od luke do luke, raznoseći robu, ljude i informacije. Sigurne luke štatile su od nevremena, gusara i povezivale ljude, donosile opskrbu, bolju zaradu,⁷⁹ a njihova je sve veća važnost sigurno dodatno poticala na razvoj pojedinih institucija i struktura u gradovima mletačkog teritorija prema određenom modelu (luka, arsenal, carinarnica, fontika, trgovačkih ulica). U gradu se uvelike tražio oslonac na lokanu elitu, koja se društveno, imovinski i staleški uspinje u tome razdoblju. U dubrovačkim dokumentima kraja 13. i početka 14. stoljeća nailazimo na podatke o sudjelovanju Dubrovčana u trgovini na

⁷⁶ Vekarić, *Vlastela*, I, 23, 19, 148, 226.

⁷⁷ Stjepan Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti* (Dubrovnik; Zagreb: JAZU, 1990), 37, 51. Dušanka Dinić, "Uticao kuge od 1348. na privredu Dubrovnika", *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 5 (1960): 13.

⁷⁸ Nella Lonza, "Mletačka vlast nad Dubrovnikom u ranom 13. stoljeću i 'zakupno kneštvo' Giovannijskog Dandola (oko 1209-1235)", *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 56/1 (2018): 43-86, <https://doi.org/10.21857/mzvktz39>; Irena Benyovsky Latin, "Governmental Palaces in Eastern Adriatic Cities (13th-14th Centuries)", u: *Political Functions of Urban Spaces and Town Types through the Ages. Making Use of the Historic Towns Atlases in Europe*, ur. Roman Czaja et al. (Cracow; Torún; Vienna: TNT; Böhlau Verlag 2019), 111-161.

⁷⁹ Frederic C. Lane, *Navires et constructeurs à Venise pendant la Renaissance* (Paris: S.E.P.V.E.N., 1965); Reinhold C. Mueller, "L'imperialismo monetario veneziano nel Quattrocento", *Società e Storia* 8 (1980): 277-297. Postupno dolazi do razvoja privatno-javnoga partnerstva odnosno godišnjih zakupa državnih galija; Šime Ljubić, *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike*, sv. 1 (dalje: *Listine*), *Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium* (Zagreb: JAZU, 1868), 235.

Jadrano ali i u dalekoj trgovini robom (npr. svilom) između Mletaka i Dubrovnika. Neki su pripadnici dubrovačke vlastele bili vlasnici nekretnina u Veneciji – primjerice utjecajni **Matijaš de Menče (3.3.1.2.)**⁸⁰ – zasigurno radi trgovine, a moguće i da bi stekao uvjete za mletačko građanstvo (Matijaš je kuću u Veneciji imao kraj kuće Nikole Quirina, dubrovačkog kneza iz godina 1273./1274. i 1286./1288.). Dubrovčani su tek 1358. godine, malo prije Zadarskoga mira, od Mlečana dobili povlasticu kojom su za vrijeme kneza Marka Superancija svi dubrovački građani (koji su u Dubrovniku rođeni ili stanovali u gradu 25 godina) postali i mletački građani te time dobili pravo plovidbe.⁸¹ Ipak, uskoro, sa završetkom mletačke vladavine, Dubrovnik, kao dio ugarske krune, počinje svoj put prema političkoj ali i gospodarskoj autonomiji.

Obitelj Menče

Sve rečene okolnosti okvir su u kojemu možemo pratiti razvoj obitelji Menče i smještaj njihovih nekretnina u Dubrovniku 13. i početkom 14. stoljeća. O posjedima obitelji Menče iz ranijega razdoblja možemo samo nagađati i to na temelju posjeda potomaka rodonačelnika Menče (†oko 1110. g.), njegovih unuka i praunuka, koji su se uglavnom nalazili na prostoru dubrovačkoga predgrađa, ali i u Pustijerni. Prema narativnim vrelima rod Menče doselio je u Dubrovnik “iz Bosne” u 10. stoljeću, a podrijetlo navodno vuče “iz Rima”.⁸² Ipak, ne možemo se osloniti na te podatke o podrijetlu obitelji i vremenu dolaska u Grad.

Najraniji suvremeni dokument koji spominje prve pripadnike obitelji vezan je uz Koločep, odnosno patronat crkve sv. Ivana na tome otoku. Prema njemu je određen rodonačelnik roda i prvi potomci: rodonačelnik Menče (†oko 1110.) imao je četiri sina: 1. **Rusina** (†oko 1140.) 2. **Kalendu** (*oko 1145.), 3. **Vuka** (Vučinu) (*oko 1150.) i 4. **Lampru** (*1165.).⁸³ O prvoj generaciji obitelji znamo vrlo malo: Kalenda vjerojatno nije imao nasljednike.⁸⁴ Rusin je imao sinove Dmitra, Menču, Petra (*oko 1210.) i Mihovila.⁸⁵ Lampre Mencin imao je sinove Mengaču (*oko 1200.) i Ivana “Deodata” (*oko 1210.), a četvrti brat, Vučina Mencin imao je tri sina: Menču (*oko 1180.), Lovra (*oko 1185.) i Pavla (*oko 1200.). Obitelj Menče razgranala se tijekom 13. i 14. stoljeća: od jedne *casate* godine 1200. narasli su na jedanaest *casata* 1300. godine, a bili su i najbrojniji plemićki rod s čak 29 *casata* 1350. godine. Ipak, koncem stoljeća, poglavito nakon epidemija, broj *casata* opao je na dvanaest.⁸⁶

⁸⁰ Tu se spominju i kuće koje Matijaš zajedno s bratom posjeduje u Veneciji: *Item assigno filio meo Marino tertiam partem de medietate mearum domorum de Ca Mudanço, que sunt in Veneciis prope domum domini Nicolai Quirini*. Lučić, MHR, IV, dok. 172, str. 57.

⁸¹ DS, VIII, 98.

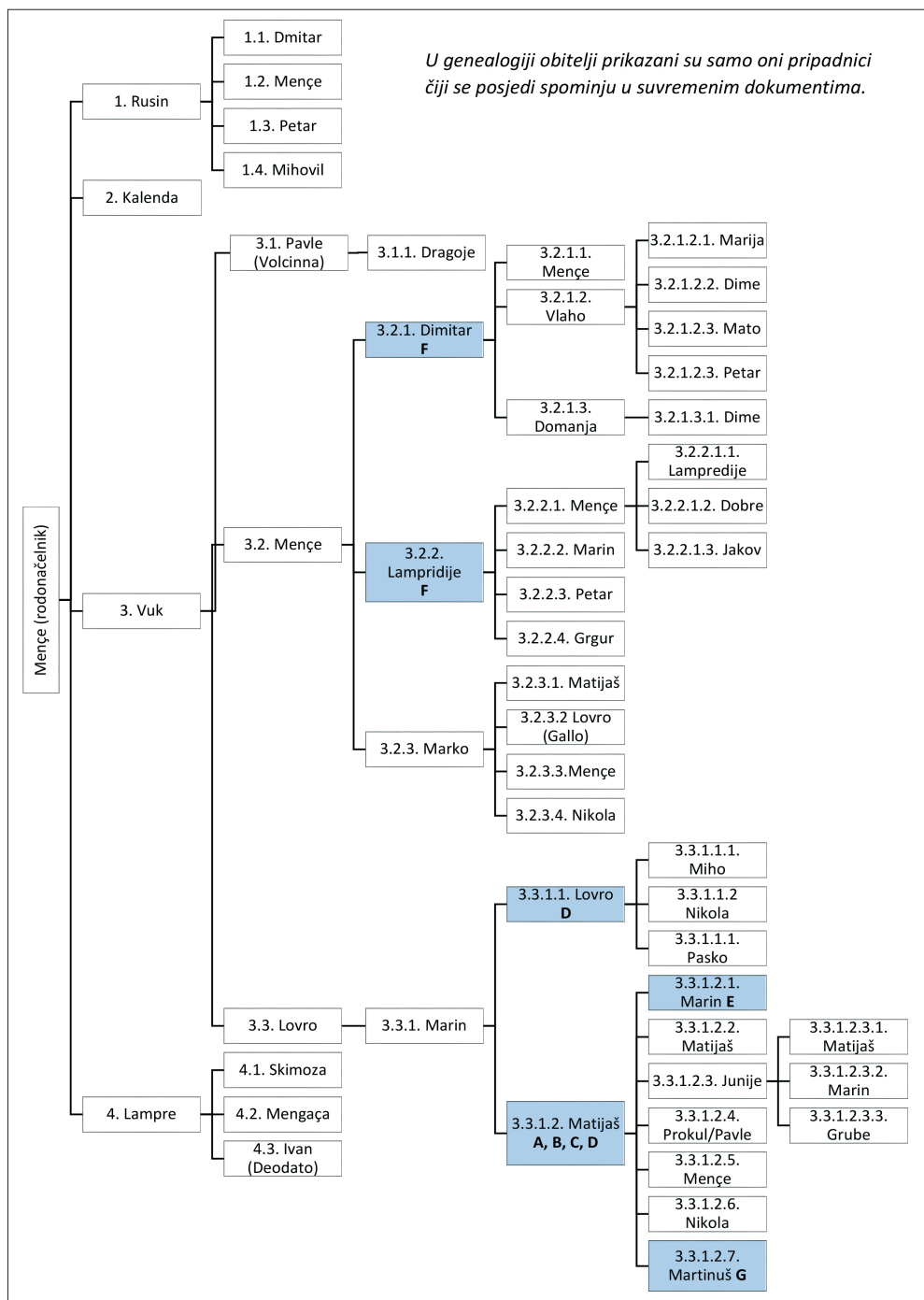
⁸² Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. III: *Vlasteoski rodovi (M-Z)* (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2012), 35.

⁸³ Vekarić, *Vlastela*, III, 35, 36; Čremošnik, “Nekoliko dubrovačkih listina”, 48-49; Irmgard Mahnken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, sv. I (Beograd: SANU, 1960), 315.

⁸⁴ Smičiklas, CD, II, 325, br. 307.

⁸⁵ Vekarić, *Vlastela*, III, 61.

⁸⁶ Vekarić, *Vlastela*, III, 59. *Casata* nije formalno konstituirana obiteljska jedinica nego je, prema N. Vekariću, “zajednica vlastele koju odlikuje osjećaj a) pripadnosti istoj obitelji i b) vremenski kon-

Slika 2. Genealogija obitelji Menče u istraživanom razdoblju (upisani su samo oni članovi obitelji za koje su sačuvani podaci o posjedima)

tinuitet”. Za razliku od toga rod su potomci jednoga vlasteoskog para po muškoj liniji, a veže ih isto prezime; Vekarić, *Vlastela*, I, 129, 148.

Rusinovi nasljednici – ogranak obitelji s prezimenom Rossino

Rusin (1.) je imao sinove **Dimitra (1.1.)**, **Menču (1.2.)**, **Petra (1.3., *oko 1210.)** i **Mihovila (1.4.)**. O **Dimitru Rusinovu (1.2.)** ne znamo mnogo osim da je njegov nasljednik bio Matijaš de Resti.⁸⁷ Vjerojatno vezana uz Petra Rusinova jest i kupoprodaja iz 1278. godine u kojoj se spominje ulica koja vodi *ad portam dompni Petri de Menče*.⁸⁸ Don **Petar Rusinov (1.3.)**, kanonik i opat, zasigurno je tamo imao kuću,⁸⁹ a *vrata Menče* zasigurno su ona koja se spominju u odredbi Statuta o ulicama u burgusu iz 1272. godine u kojoj je potvrđeno da su *via que venit a porta de Menci* produžena prema sjeveru do Poljane – današnja Pracatova ulica, a tada jedna od glavnih ulica burgusa u smjeru sjever-jug (uz Lučaricu i Široku).⁹⁰ Kuća don Petra de Menče spominje se i u kupoprodajnome dokumentu iz 1281. godine kraj kuće vlastelina Martola de Zereva/Cereva,⁹¹ koja se spominje i u regulaciji Statuta o ulicama 1296. godine i to na južnome dijelu ulice (Pracatove) koja prolazi kroz burgus.⁹² Martol de Cereva imao je, osim toga, još 1282. godine dvije kule na “gradskome zidu” (*due turre sunt laborate super muro communis Ragusii*), a kraj kuće Nikole de Ceria⁹³ zbog kojih je sporio s općinom.⁹⁴ Gradske su vlasti, naime, tvrdile kako kule treba srušiti, a Martol je dokazivao da ih je njegov otac posjedovao *antiquo tempore sine questione* te da ih nije koristio za sukobe (*pacifice sine ulla calumpnia*). Tvrdio je i da su kule izgrađene *in publico et in aperte* te da to jesu i da služile obrani grada jer u to vrijeme nije bilo “novoga gradskog zida” (*murus nouus ciuitatis*).⁹⁵ Vjerojatno je jedna od tih kula ona Ivana de Zereva, Martolova oca,⁹⁶ koja se 1282. godine locira *ispod* teritorija Benedikta de Gondola.⁹⁷ S obzirom na te podatke i kuću don Petra de Menče možemo locirati blizu gradskoga zida.

⁸⁷ Nenad Vekarić zaključio je to iz dokumenta iz 1266. godine koji spominje baštinike crkve sv. Ivana na Koločepu među kojima se spominje i Matijaš de Resti (*oko 1225.), a spominje se *ex parte Dimitrii de Rossino Vekarić, Vlastela*, III, 61.

⁸⁸ Vekarić, *Vlastela*, III, 61.

⁸⁹ Opat Petar Mencin de Rossino spomenut je kao jedan od baštinka sv. Ivana na Koločepu 1266. godine. Čremošnik, “Nekoliko dubrovačkih listina”, 48-49.

⁹⁰ U odredbi Statuta iz 1272. godine ulica u smjeru jug-sjever (današnja Pracatova) regulira se kao *via que venit a porta de Menci vadit sicut vadit usque ad Campum* (DS, knj. V, c. 41).

⁹¹ Čremošnik, MHR, I, dok. 639, str. 200.

⁹² DS, knj. VIII, c. 57.

⁹³ Ova je obitelj pripadala Bobaljevićevom klanu.

⁹⁴ Lučić, MHR, II, dok. 1305, str. 344; Irena Benyovsky Latin, “Obrana dubrovačkog predgrada sredinom 13. stoljeća. Prilog istraživanju privatnih kula”, *Historijski zbornik* 65 (2012), br. 1: 17-39.

⁹⁵ Konačno se Martolu daje in perpetuum posjedovanje nad tim dijelom gradskoga zida i kulama. *Et etiam tunc temporis pro defensione ciuitatis, cum murus nouus ciuitatis illo tempore factus non esset, quod non est credendum quod dicte turres fuerint facte sine consciencia et uoluntate communis Ragusii* (...).

⁹⁶ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 459.

⁹⁷ Godine 1282. spominje se kula pod imenom Martolova oca Ivana i posjed Benedikta de Gondola pokraj te kule (vjerojatno sjeverno); Čremošnik, MHR, I, dok. 767, str. 240.

Vukovi (3) nasljednici

Vuk (Vučina) imao je sinove **Pavla (3.1.)**, **Menču (3.2.)** i **Lovra (3.3.)**.

Grana Pavla Vukova

Pavao Vukov (Vučinin) (3.1.), predak ogranka *Volcinna*, prema N. Vekariću moguće je bio izvanbračni Vučinin sin, trgovac solju.⁹⁸ Bio je oženjen Dobroslavom (moguće sestrom Petra Smalatica) i imao je sinove Vučinu, Dragoja i Marina te kćeri Radu (*religiosa*), Draganu i Anu (udanu za Teodora de Gisla).⁹⁹ U notarijatu se 1280. godine spominje Dabrina nekretnina, žene pok. Pavla de Volcinna, blizu kuće i posjeda koji Petar de Smalatica prodaje Tomasinu *de Lumbardia* (a blizu je bio i posjed Marina de Sorgo za kojega znamo da se nalazio na području tadašnjih Pila).¹⁰⁰

Pavlov sin, **Dragoje Pavlov de Volcinna (3.1.1.)** i njegova kći Premila 1281. godine prodali su svoju kuću Bratosti Ivanovom de Bonda,¹⁰¹ a ta se kuća nalazila na zemljištu **Matijaša (Marinovog) de Menče (3.3.1.2.)**, onome koji je *nekad pripadao Palmi de Gangulo*.¹⁰² Matijašev otac Marin bio je bratić Dragojeva oca Pavla. Dakle, Dragoje je imao (drvenu) kuću na posjedu svojega rođaka, a ne na svojem. To je ono zemljište koje je došlo u ruke **Matijaša Marinova de Menče (3.3.1.2.)** preko njegove prve žene Pervoslave, o čemu će biti riječi kasnije.

Grana Menče Vukova

Važna grana obitelji, koja je također potekla od Vuka, bila je ona njegova sina **Menče (3.2.)** (†oko 1180.). Zemljišta Mencinih sinova u burgusu spominju se koncem 13. stoljeća od: **Dimitra (3.2.1., *oko 1210. – oko 1284.)**, **Lampredija (3.2.2., *oko 1215. – prije 1282.)** i **Marka (3.2.3., *oko 1225. – prije 1297.)**¹⁰³ odnosno njihove djece.¹⁰⁴ **Marko (3.2.3.)** je bio oženjen za Agape, a posjed mu se ne spominje.¹⁰⁵

Poklisar **Dimitar / Dimitrije Mencin (3.2.1.)**¹⁰⁶ bio je važna osoba u drugoj polovici 13. stoljeća, a žena mu je bila Gaja, kći istaknutoga Andrije de Ragnina.¹⁰⁷ Imali su kćer **Sueri (3.2.1.1.)** (udanu za Matu de Goce / Pecorario)¹⁰⁸ te sinove **Menču (?)**¹⁰⁹ **(3.2.1.2, *oko 1250.-1303.)**, **Vlaha (3.2.1.2., *oko 1245.)** i **Domanju (3.2.1.3., *oko**

⁹⁸ Vekarić, *Vlastela*, III, 63.

⁹⁹ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 74.

¹⁰⁰ Tomasino (dubrovački notar) inače je imao *capannam de lignamine in territorio comunis*; Benyovsky Latin, "Obrtnici", bilj. 75. Obitelj Sorgo pripadala je takozvanome klanu Bobaljević.

¹⁰¹ Čremošnik, MHR, I, dok. 419, str. 121. Obitelj Bonda pripadala je klanu Bobaljević.

¹⁰² I obitelj Gangulo je pripadala Bobaljevićevu klanu.

¹⁰³ Vekarić, *Vlastela*, III, 35-36.

¹⁰⁴ Bili su pripadnici Judina klana.

¹⁰⁵ N. Vekarić smatra da je Marko pripadao Bobaljevićevu klanu; Vekarić, *Vlastela*, III, 45.

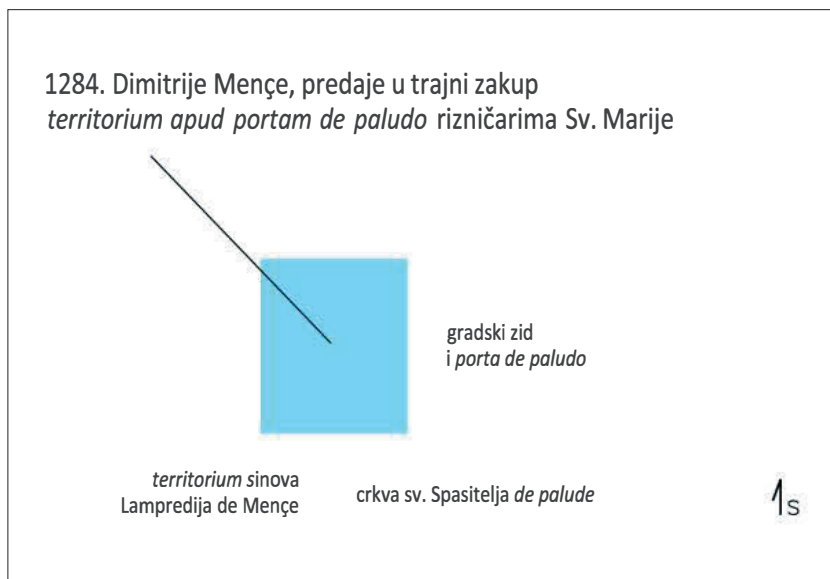
¹⁰⁶ Njegov je ogranak pogođen dvjema velikim kugama sredinom 14. stoljeća, Vekarić, *Vlastela*, III, 38.

¹⁰⁷ Pripadnik Judina klana.

¹⁰⁸ Pripadao je Judinu klanu.

¹⁰⁹ I. Mahnken navodi da je Dimitar imao i sina Mencu (1295.-1303.) koji je umro bez potomaka; Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 316. N. Vekarić ne navodi Mencu kao Dimitrova sina.

1250.-1305.).¹¹⁰ *Territoria Dimitra Mencina (3.2.1.)* spominju se se u ispravi iz 1284. godine prema kojoj on oporučno određuje da se njegovo zemljište *apud portam de paludo*, koje je južno graničilo s crkvom sv. Spasitelja *de palude* i zemljištem sinova njegova brata **Lampredija (3.2.2.)** de Menče,¹¹¹ preda u trajni zakup te da se sredstva od zakupa namijene u pobožne svrhe. Tim sredstvima trebali su upravljati rizničari Sv. Marije. (Dimitar je i sam bio prokurator crkve sv. Marije). **Domanja Dimitrov (3.2.1.3.)** imao je sina **Dimu Domanjina (3.2.1.3.1, *oko 1290.-1348.)**, koji je umro od kuge.¹¹² Dime je bio oženjen za Stanu, kćer Marina de Gondole (c. 1316.).¹¹³ Kuća Dime Domanjina de Menče, odnosno njegovoga sina Maroja, spominje se 1355. godine južno od kuće njihova rođaka **Dobre, sina Menče Lampredijeva (3.2.2.1.2.)**.¹¹⁴ Istočno je bila kuća Petra de Baballo, a zapadno i južno Marina de Bona (vjerojatno na prostoru zapadno od katedrale).¹¹⁵ Znamo da je *domina* Dobre de Menče godine 1355. kupila kamenu kuću od Dime, sina Disice de Baselio (zbog dugova Lovrici de Volcasso), koja je južno graničila s kućom Lovrice de Volcassio, a istočno s kućom Klementa de Pabora.¹¹⁶

Slika 3. F – Zemljište Dimitra Mencinog de Menče koje prema dokumentu iz 1284. ostavlja u pobožne svrhe (CD, VI, br. 386)

¹¹⁰ Vekarić, *Vlastela*, III, 38.

¹¹¹ *Confinat a parte pelagi cum ecclesia sancti saluatoris de palude et cum territorio filiorum condam Lampredii de Menze fratris mei*; Smičiklas, CD, VI, br. 386.

¹¹² Vekarić, *Vlastela*, III, 38.

¹¹³ Vekarić, *Vlastela*, III, 39.

¹¹⁴ DAD, ser. Venditiones cancellariae, sv. I, f. 116.

¹¹⁵ Danko Zelić, prir., *Knjiga rizničarskih najmova Liber afflictuum thesaurarie (1428-1547)* (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovnik, 2012), 177; DAD, Venditiones cancellariae, sv. I, f. 17v (4.3.1355.).

¹¹⁶ DAD, Venditiones cancellariae, sv. I (22. 2. 1355.).

Menče Dimitrov (3.2.1.2.) 1286. godine sporio se oko prozora sa susjedom Margaritom de Poca¹¹⁷ (za kojega znamo da je imao zemljište kraj obitelji Crossio, uz Ulicu od puča i Pracatovu).¹¹⁸ Prema ispravi iz 1304. godine prodana je imovina “Menče, sina Dimitrija de Menče” (nakon njegove smrti) te se navode dvije kuće – jedna *posita ante sanctum Nicolaum* (moguće samostana redovnica negdje sjeverno od staroga gradskog zida), a druga *que stat in platea*.¹¹⁹ Zanimljivo da je i Andrija de Ragnina, koji je bio otac Dimitrijeve žene (a koji je, čini se, umro 1280. bez muškoga nasljednika)¹²⁰ imao kuće u blizini samostana sv. Nikole. Naime, sačuvana je isprava iz 1233. godine u kojoj Teoderata, kći Matije de Ranana¹²¹, prodaje dvije kuće svojem nećaku Andriji (Domanje) Ranini. Ove su se nalazile u susjedstvu već postojeće kuće Andrije Ranine i kuće Teodora Crossija,¹²² a kraj *domibus monasterii sancti Nycolay*. Lokacija je opisana i *ad magnum mercatum* odnosno *super plateam magni mercati*.

Vlaho Dmitrov (3.2.1.2.) dobio je svoj dio nasljedstva 1283. godine te je od tada samostalno vodio poslove.¹²³ Bio je trgovac i izvan područja grada, primjerice, 1289. godine potpisao je ugovor o kupovini žita u Tirani, a 1298. godine bio je svjedok u Veneciji.¹²⁴ Svakako je njegovome statutsu pridonijela i ženidba sa susjedom Nikoletom, kćeri imućnoga Paska de Volcassio koja je u miraz je donijela čak šesto perpera (njezina je obitelj također pripadala Judinome klanu).¹²⁵ Pasko de Volcassio posjedovao je velik blok zapadno od Lučarice, a kuća Paskova zeta Vlaha de Menče može se 1301. godine locirati južno od toga bloka, a zapadno od kule Sersi (!).¹²⁶ Druga Vlahina žena bila je Marija de Tudisio.¹²⁷ Vlaho je, čini se, posjedovao i neki mlin “koji je dao sagraditi njegov otac, Dimitrij de Menče”,¹²⁸ za koji znamo da je 1311. godine dan u

¹¹⁷ Lučić, MHR, III, dok. 677, str. 247.

¹¹⁸ Čremošnik, MHR, I, dok. 484, str. 143; Benyovsky Latin, Haničar Buljan, “Digital mapping”, 223-261.

¹¹⁹ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 317. DAD, ser. Diversa Notariae, sv. 2, 1v (1314.). Termin *platea* mogao je imati značenje ulice, ali i različitoga javnog prostora. Zelić, “Wooden Houses”, 492. Campus je, primjerice u talijanskome notarijatu, predstavljao vrlo širok, otvoren javni prostor, dok *platea* ima značenje trga (ali zatvorenoga zgradama, kao *curtis*) ili vrlo široke ulice (*via lata*). Etienne Hubert, *Rome aux XIIIe et XIVe siècles* (Rim: Publications de l'École Française de Rome, 1993), 112.

¹²⁰ Vekarić, *Vlastela*, III, 202.

¹²¹ Zajedno sa svojim rođacima Marinom Petranom i svojim kćerima Dragom i Stanom te unucima svećenicima Gervazijem i Rosinom. Smičiklas, CD, III, br. 328. (13. lipnja 1233.).

¹²² Godine 1235. Petar Ballislava i Teodor Crossio zabilježeni su kao *vicecomes grada*; Smičiklas, CD, III, 403, 439.

¹²³ Bio je općinski *passator super territorium i comes insularum*. Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 317-318.

¹²⁴ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 317; Smičiklas, CD, VI, 64.

¹²⁵ Iako je zakonom još 1235. godine bilo određeno da miraz ne smije biti veći od dvjesto perpera; Benyovsky Latin, Ledić, “Posjed obitelji Volcassio”, 59.

¹²⁶ Godine 1281. spominje se kula Marina *Celippe* na njegovu posjedu kraj Picinega; Čremošnik, MHR, I, dok. 427, str. 124. Beritić je i ovu kulu locirao “kod starog gradskog bedema”. Prema njemu, “mogla je biti negdje u blizini današnje Tmušaste ulice”; Beritić, *Utvrđenja*, 15.

¹²⁷ Ravančić, *Vrijeme umiranja*, 193.

¹²⁸ *Knjiga rizničarskih najmovi*, 179; Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 318; DAD, ser. Diversa Notariae, sv. III, f. 44.

zakup opatu lokrumškoga samostana.¹²⁹ Taj je mlin tada Vlaho posjedovao zajedno sa svojim rođakom Menčom Matijaševim (3.3.1.2.5.).¹³⁰

Vlaho i Nikoleta imali su kćer **Mariju (3.2.1.2.1.)** (udanu za Nikolu Šimunova de Benessa) te sinove **Dimu Vlahova (3.2.1.2.2., *oko 1295.-1363.)** i **Petra Vlahova (3.2.1.2.3., *oko 1300. – prije 1363.)**.¹³¹ Petar i Dime umrli su u kugi 1363. godine¹³² kao i njihova majka Nikoleta. Petar je imao trgovačko društvo s Filipom de Menče, i trgovačke veze s Venecijom.¹³³ Možda je njegov brat Dime onaj Dimitar de Menče kojemu je u Veneciji 1318. godine dana dozvola da izveze crijep (*concuendo illuc militaria sex petrarum coctarum*).¹³⁴ Šesdesetih godina 14. stoljeća Dimitar je kao trgovac živio u Veneciji te ondje preuzimao poslove za grad.¹³⁵

Lampredije Mencin (3.2.2.)¹³⁶ bio je oženjen za Skimozu,¹³⁷ a imali su sinove **Menčea (3.2.2.1, *oko 1250.), Marina (3.2.2.2 *oko 1255.-1323.), Petra 3.2.2.3., *oko 1260.-1338.)** i fratra **Grgura 3.2.2.4., *oko 1265.** Lampredijevo zemljište spominje se u ispravi iz 1283. godine južno od kuće koju je Marin de Gleda prodao Damijanu de Volcassio.¹³⁸ Tu kuću možemo locirati južno od Ulice od puča, na prostoru između Pracatove i Lučarice. U dokumentu iz 1278. godine spominje se i zemljište Lampredijeve žene na prostoru južno od Ulice od puča i istočno od Pracatove.¹³⁹ Godine 1283. spominje se da Skimoza *uxor quondam Lampredii de Menče* daje u najam svoju kuću (*domum meam a palmento sursum*), a koja sjeverno graniči s Prodanom Matejem, a zapadno s kućom Palme de Gangulo.¹⁴⁰ Prema dokumentu iz 1284. godine u kojemu Lampredijev brat, Dimitar de Menče, ostavlja svoj posjed u pobožne svrhe, znamo da su *sinovi pok. Lampredija* imali zemljište (*territorium*) “u smjeru pučine” od zemljišta Dimitra de Menče – u liniji (moguće zapadno) od crkve sv. Spasa.¹⁴¹

¹²⁹ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 318.

¹³⁰ Testamentum Menčii condam Mathie de Menziis (!).

¹³¹ Dime je u podjeli zemljišta 1336. godine imao pola dijela u Dubravi, a jedan dio u Župi, dok je Petar imao pola dijela u Dubravi, a pola dijela Iznad Graca. Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. VIII: Genealogije (M-Z) (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2017), 36, 39.

¹³² Vekarić, *Vlastela*, III, 38

¹³³ DAD, ser. Diversa Cancellariae, XII, f. 316v; DAD, ser. Testamenta Notariae, sv. V, f. 290; Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 318.

¹³⁴ Vikentij Vasiljević Makušev, „Isprave za odnošaj Dubrovnika prema Veneciji“, *Starine JAZU* 31 (1905): 1; Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 318.

¹³⁵ Smičiklas, CD, XIII, 35, 57; Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 318.

¹³⁶ Pripadao je “Judinomu klanu”.

¹³⁷ Schimosa, žena Lampredija de Mene, za dvanaest je perpera 1283. godine oslobodila svoju robinju Dragosti; Josip Lučić, *Obrti i usluge u Dubrovniku do početka XIV stoljeća* (Zagreb: Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu, 1979), 145.

¹³⁸ Lučić, MHR, II, dok. 1153., str. 285.

¹³⁹ Lučić, MHR, I, dok. 32, str. 9-10.

¹⁴⁰ Lučić, MHR, II, dok. 1084, str. 266.

¹⁴¹ *Confinat a parte pelagi cum ecclesia Sancti Saluatoris de palude et cum territorio filiorum condam Lampredii de Menze fratris mei*; Smičiklas, CD, VI, br. 386. (18. 1. 1284.).

Braća **Menče Lampredijev (3.2.2.1** †oko 1250.) i **Marin Lampredijev (3.2.2.2.,** *oko 1255.) bili su oženjeni za djevojke iz obitelji Crossio: Marin Slavom de Crossio (Andrijina kći, Margaritina sestra), a Menče se oženio Reginom de Crossio. Radilo se o njihovim susjedama jer je obitelj Crossio također imala velika zemljišta u (središnjemu) dijelu burgusa.¹⁴² Marin je bio knez Šumeta i Zatona 1304. godine te Zatona, Rijeke i Gruža 1319. godine.¹⁴³ **Petar Lampredijev (3.2.2.3)** bio je oženjen za Dešu.

Menče Lampredijev (3.2.2.1) imao je četiri sina – **Lampredija (3.2.2.1.1.,** *oko 1285.), Lovra (*oko 1290.), koji se oženio izvan vlasteoskoga kruga, prezbitera **Dobru (3.2.2.1.2.,** oko 1295.-1370.) i **Jakova (3.2.2.1.3.,** oko 1305. – oko 1387.).¹⁴⁴ Dobre (3.2.2.1.2.) je imao kuću koja je istočno graničila s Klementom de Pabora, zapadno s javnom ulicom, a južno s Lovricom de Volcassio¹⁴⁵ (Dobre je imao i izvanbračnu djecu: Palka (*oko 1335.-1400.), od kojega potječe pučki ogranak roda Menče, i kćer Radicu).¹⁴⁶

Marin Lampredijev (3.2.2.2.) imao je sinove **Lampredija (3.2.2.2.1.,** *oko 1283., zvanoga *Chiacha*, oženjenoga za Radu, kćer Marina de Villano), prezbitera **Andriju (3.2.2.2.2.,** oko 1285. – oko 1348.), **Petra (3.2.2.2.3.,** oko 1290. – 1344.), **Điva (3.2.2.2.4.,** *oko 1295.) i **Domanju (Dominika), (3.2.2.2.5.,** *oko 1300.).¹⁴⁷ te kćer Deku udanu za unuka Mate de Bocinolo.¹⁴⁸ **Lampre (3.2.2.2.1.),** *filio Marini de Menze*, bavio se trgovinom staklom.¹⁴⁹

Petar Lampredijev (3.2.2.3) imao je šest sinova: Lampru, Dobru, Lovra, Mencu i svećenika Grgura i kćer Anu, udanu za Petra Vlahova de Caboga. Sin Lampre Petrov od 1331. godine bio je u *societas* s Marinom Pavlovim de Sorgo.¹⁵⁰ Petrova kuća spominje se 1354. godine sjeverno od kuće (*domum lapideam*) koju Lenja, kći pok. Petra de Gangulo prodaje Juniju de Caboga, *in sesterio sancte Marie*, istočno od koje je nekadašnja kuća Paska de Volcassio i kuća Lovrice de Volcassio, a zapadno Pavle specijarija i Šimuna Nikolina de Georgio, a južno Marina de Bonda¹⁵¹ (zapadno od katedrale). Petar Lampredijev imao je posjede i izvan grada, a 1336. godine dodijeljena su mu dva dijela u Janjini.¹⁵² Sačuvana je i oporuka Petrove žene Deše (*Deuse*) u kojoj se spominje kamena kuća (*cum tota masarica*) u kojoj stanuje njezina *famula et fillia spiritualis Radosta*.¹⁵³ Lampre i Grgur Petrovi umrli su tijekom kuge 1348. godine, a

¹⁴² Benyovsky Latin, Haničar Buljan, "Digital mapping", passim.

¹⁴³ Vekarić, *Vlastela*, III, 39.

¹⁴⁴ Podaci preuzeti iz: Vekarić, *Vlastela*, III, 38.

¹⁴⁵ DAD, ser. Venditiones, I, f. 116.

¹⁴⁶ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 39.

¹⁴⁷ Vekarić, *Vlastela*, III, 40.

¹⁴⁸ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 37.

¹⁴⁹ Zbog duga je 1320. godine bio založio staklo kod Marina de Sorgo. DAD, ser. Diversa cancellariae, sv. 6, f. 42v (9. 10. 1320).

¹⁵⁰ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 329.

¹⁵¹ DAD, ser. Venditiones, sv. I, f. 104.

¹⁵² Vekarić, *Vlastela*, III, 41.

¹⁵³ *Testamentum Deuse Petri de Mencio*.

Dobre i Menče u epidemiji 1363. godine.¹⁵⁴ Marin i Petar Lampredijevi, iako prema istraživanjima N. Vekarića pripadnici takozvanoga Judina klana, imali su, kao i njihova djeca, intenzivne veze s pripadnicima takozvanoga Bobaljevićeva klana (Gangulo, Caboga, Sorgo, Georgio).

A za njihova brata **Marka Menčinoga (3.2.3.)** zna se da je pripadao Bobaljevićevo-
mu klanu. On je sa ženom Agape imao sinove **Matijaša (3.2.3.1, *oko 1257.)**, **Lovra (3.2.3.2., *oko 1260. – prije 1326.)** s nadimkom *Gallo* (njih ne treba miješati s Matijašom i Lovrom Marinovima, njihovim rođacima koji žive u istome razdoblju), svećenika **Menču (3.2.3.3., *oko 1250.)** i **Nikolu (3.2.3.4., *oko 1253.-1310.)** s nadimkom *Preslica* (koji je bio dubrovački poslanik u Veneciji)¹⁵⁵ te kćer Radu (*oko 1265.-1300.).¹⁵⁶ **Matijaš Markov (3.2.3.1)** imao je sina jedinca Marka, koji je ubijen 1303. godine, čime se njegov ogranak ugasio.¹⁵⁷ **Lovro Markov (3.2.3.2.)** zvan *Gallo* bio je, prema I. Mankhen, oženjen Desom, kćeri Nikole de Babalio, i bio je pripadnik Bobaljevićeva klana, ali se njegov ogranak ugasio koncem 14. stoljeća.¹⁵⁸ *Capanna* iste Dese *Gallo* spominje se ispred drvene kućice koju Juraj *faber* prodaje na zemljištu Marka de Zimoto 1283. godine.¹⁵⁹ (Znamo da se posjed Marka de Zimoto nalazio južno od Ulice od puča, između danas Pracatove i Božidarevićeve ulice).¹⁶⁰ Lovro je 1324. godine zakupio *gabellam piscariae* (prema Mahnken većina pripadnika obitelji nisu zakupljivali dubrovačke carine).¹⁶¹ Njegov sin **Lampre de Gallo (3.2.3.2.1.)** trgovao je s Venecijom, ali i sa Srbijom.¹⁶² Za **Nikolu Markova (3.2.3.4.)** znamo da je 1304. godine, za petsto perpera, zakupio *introitus s. Marie*.¹⁶³ Iste godine bio je i mletački zastupnik u Veneciji.¹⁶⁴ Sa ženom Boni imao je šest sinova (Marka – Preslicu, Domanju,¹⁶⁵ Marina, Menču, Andriju i Mata) te kćer Agape udanu za Andriju Pavlova de Sorgo.

Grana Lovre Vukova

Najvitalnija grana obitelji Menče razvila se od **Vukova sina Lovra (3.3., *oko 1185.)**, iza kojega je poznat samo sin **Marin Lovrin (3.3.1., *oko 1210. – prije 1282.)**. Marin Lovrin imao je dva sina: **Lovra Marinova (3.3.1.1., *oko 1235.)** i **Matijaša Marinova (3.3.1.2., oko 1240. – oko 1306.)**.¹⁶⁶ Njihova nadgrobna ploča sačuvana je na zapadno-

¹⁵⁴ Vekarić, *Vlastela*, III, 40.

¹⁵⁵ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 391.

¹⁵⁶ Vekarić, *Vlastela*, III, 36.

¹⁵⁷ Vekarić, *Vlastela*, III, 45.

¹⁵⁸ Vekarić, *Vlastela*, II, 270.

¹⁵⁹ Lučić, MHR, II, dok. 900, str. 209.

¹⁶⁰ Benyovsky Latin, Haničar Buljan, "Digital mapping", 223-261.

¹⁶¹ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 319.

¹⁶² Smičiklas, CD, IX, 64.

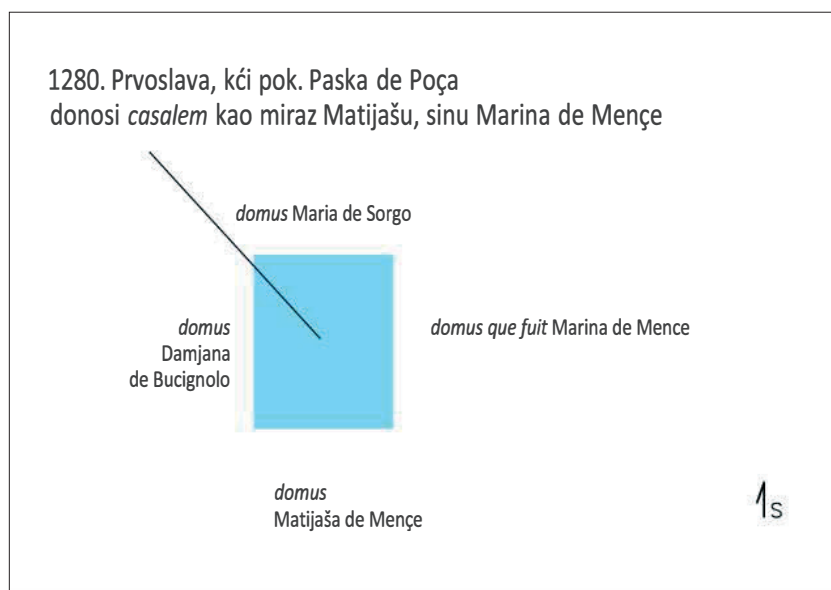
¹⁶³ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 319.

¹⁶⁴ Ljubić, *Listine*, sv. I, 208.

¹⁶⁵ Domanja je imao trgovačke veze sa Srbijom. Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 320.

¹⁶⁶ O njemu vidi i u: Benyovsky Latin, Pešorda Vardić, Ravančić, Haničar Buljan, "Urban Elite", 15-73, 2019.

me zidu sakristije u franjevačkome samostanu.¹⁶⁷ Marin je također imao kćeri Lenju (Jelenu), udanu za Stanka Petrova de Tudisio, Domeniku (*oko 1240. – 1282.) za koju znamo da je bila opatica benediktinskoga samostana sv. Andrije *de Castello* (zvanoga i Sv. Andrija *alle Pille*)¹⁶⁸ i Večislavu (*oko 1255. – 1306).¹⁶⁹ **Matijaš Marinov (3.3.1.2.)** bio je jedan od najvažnijih i najimućnijih pripadnika obitelji koncem 13. stoljeća te rodonačelnik najvitalnijega ogranka roda Menče.¹⁷⁰ Imao je sedam sinova, koji su naslijedili očeve nekretnine, ali i stekli nove. Prilikom podjele Pelješca 1336. godine Matijaševo brojno potomstvo dobilo je gotovo cijelu desetinu.¹⁷¹ Kao ugledan plemić Matijaš je bio često sudac i član Maloga vijeća. Sudjelovao je aktivno u kreditnoj trgovini toga razdoblja: primjerice, godine 1282. sklopio je čak 43 kreditna ugovora.¹⁷² Posuđivanjem novca *in colleganciam* stekao je velik imetak.¹⁷³ Osim toga bavio se i najmom nekretnina od kojih su brojna bila građevinska zemljišta u burgusu.

Slika 4. Posjed B – Nekretnina koju je Matijaš Marinov de Menče 1280. godine dobio u miraz od svoje prve žene Prvoslave de Poca, a koja se nalazila uz njegove, već postojeće, nekretnine (MHR, I, dok. 375, str. 105)

¹⁶⁷ Cvito Fisković, “Gotičko-renesansni slog Samostana Male braće”, u: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, ur. Justin Vinko Velnić (Zagreb; Dubrovnik: Kršćanska sadašnjost; Samostan Male Braće, 1986), 451.

¹⁶⁸ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 332; Vekarić, *Vlastela*, III, 47.

¹⁶⁹ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 36.

¹⁷⁰ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 332.

¹⁷¹ Vekarić, *Vlastela*, III, 47.

¹⁷² Kao kreditor ulaže i u pomorsku trgovinu. Ignacij Voje, *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku* (Sarajevo: Akademija nauka i umetnosti Bosne i Hercegovine, 1976), 194.

¹⁷³ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 331.

Matijaš je s bratom **Lovrom (3.3.1.1.)** živio unutar zajednice braće – fraterne.¹⁷⁴ Udruživanjem dobara i njihovim zajedničkim upravljanjem zajednica braće trebala je očuvati obiteljsku imovinu iako ta imovina nije bila zajedničko vlasništvo.¹⁷⁵ Braća su 1282. godine sličnim oporukama dogovorili uvjete raspodjele imovine u slučaju smrti jednoga od njih,¹⁷⁶ ali su kasnije (kao i mnogi drugi u tome razdoblju), ipak podijelili imovinu.¹⁷⁷ Povećanjem stanovništva i dinamike tržišta nekretnina sve više dolazi do pretvaranja obiteljskoga vlasništva u individualno, ali to je postupan proces.¹⁷⁸ Najraniji prijenos izravno povezan s nekom nekretninom Matijaša Marinova jest isprava o mirazu iz 1280. godine¹⁷⁹ prema kojoj je Matijaš naslijedio *casale (sklop kuća)* od svoje prve žene Prvoslave, kćeri Pasqua de Poce, koja mu je ujedno bila i susjeda.¹⁸⁰ U notarskim dokumentima 13. stoljeća vidljivo je da dio nasljedstva koje su kćeri dobivale nakon smrti roditelja još ponegdje uključuje i nekretnine, ali ipak se to sve više pretvara u novčani iznos. Prvoslava je dobila i novac – čak 750 pepera uz zlato, srebro i ostale predmete.¹⁸¹ U ispravi je rečeni *casale* lociran u odnosu na četiri susjedne kuće i njihove vlasnike – sjeveroistočno se nalazila kuća Marina de Sorgo, zapadno kuća Damijana de Bucignolo,¹⁸² prema pučini druga kuća Matijaša de Mençe, a istočno kuća koja je nekad pripadala njegovomu pokojnom ocu Marinu.

¹⁷⁴ Prema dubrovačkome Statutu, ako su sinovi željeli odvojiti imovinu jer se otac ponovno oženio, imali su pravo samo na miraz svoje majke i svojih žena, a imovinu su mogli dobiti tek nakon očeve smrti; Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 17; Zdenka Janeković Römer, *Rod i grad: dubrovačka obitelj od XIII. do XV. stoljeća* (Dubrovnik: HAZU, 1994), 33-40.

¹⁷⁵ Vidi: DS, knj. IV, c. 52, 53, 54; Janeković Römer, *Rod i grad*: 33-40; Benyovsky Latin, Ledić, "Posjed obitelji Volcassio", 31.

¹⁷⁶ Čremošnik, MHR, I, dok. 826 i 827, str. 254-255.

¹⁷⁷ Krajem 13. i početkom 14. stoljeća češće je dolazilo do podjele imovine među braćom i rasla su nastojanja da se u gradovima obiteljsko vlasništvo pretvori u individualno.

¹⁷⁸ Janeković Römer, *Rod i grad*, 25-40; Vekarić, *Vlastela*, I, 129. Primjerice, 1299. godine dolazi do podjele očevine (*facimus divisionem inter nos de patrimonio nostro*) među braćom Resti; Lučić, MHR, IV, dok. 36, str. 27. Naglašeno je da se odluka o podjeli zajedničke imovine (*nostra bona*) donosi svojevrijedno (*spontanea voluntate*). Lučić, MHR, IV, dok. 36, str. 27. Braća u prvome licu potvrđuju (*accepi pro parte mea*) koji im dijelovi očevine pripadaju. Tako Šimun dobiva kulu u gradu i dio susjedne kuće u Pustijerni, a Vukas ostali dio kuće u Pustijerni i drugu kuću u blizini (*Margaritus et Martholus filii quondam Budislavi de Rissa petrarii confitemur quod facimus divissionem de uno nostro casali quod habemus hic in Ragusio*). Primjerice, godine 1300. podijeljeno je nasljedstvo između Tripa de Georgio i žene i sinova Tripinoga pokojnog brata (Ane i njezinih sinova Dabraslava i Ivana). Notar pri tome koristi uobičajenu formulaciju: *quod talem divisionem facimus inter eos. Pasqua filius quondam Dabronis et Georgius filius quondam Marini Dabronis de Luca divisionem inter nos domum et vineas de Molinis* (...). Lučić, MHR, IV, dok. 263, str. 79; Lučić, MHR, II, dok. 876, str. 202.

¹⁷⁹ Čremošnik, MHR, I, dok. 375, str. 105.

¹⁸⁰ Zemljište koje Matijašu prelazi u ruke mirazom, relikv je starijega razdoblja jer se kod plemićkoga stanovništva, radi očuvanja patrimonija, kćerima uglavnom ostavljao novac. Tijekom 13. stoljeća više je primjera u Dubrovniku kojima se oporučno ostavljaju nekretnine i kćerima čime su one prelazile u drugu (muževu) obitelj. O tome više: Benyovsky Latin, Begonja, Nikolić Jakus, "Immovable Property", 6-54.

¹⁸¹ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 331.

¹⁸² Godine 1282. kuća Damijana de Bucignolo opisuje se: zapadno od kuće koju Marija pok. Dragiše de Gatello daruje Obradu de Gatello, mužu svoje nećakinje Stane – sjeverno od te kuće jesu kuće Matijaša de Mençe, a istočno Damijana Popovića; Lučić, MHR, II, dok. 785, str. 180.

Lokacija ovih kuća određena je samo susjedima pa možemo samo pretpostaviti da se radilo o sklopu kuća koje je Matijaš naslijedio u Pustijerni, kraj kuće koju je naslijedio od svojega oca Marina. Susjedi su mu bili Marin de Sorgo (sjeverni) i Damijan de Bucignolo (zapadni).¹⁸³ Pripadnici ovih obitelji u Pustijerni spominju se u 13. i 14. stoljeću, ali iste su obitelji bile susjedi i u pregrađu, što otežava sigurnu ubikaciju.¹⁸⁴ Matijaševe nekretnine u Pustijerni *in contrata sancti Johannis de Pusterla* spominju se i u sporu 1285. godine,¹⁸⁵ a kuća *de Pusterula* i u Matijaševoj oporuci 1306. godine u susjedstvu Matije de Balage i kuće koja je nekad bila u posjedu Marina de Surgo.¹⁸⁶

Možda su se pripadnici obitelji u drugoj polovici 13. stoljeća iz staroga grada “preselili” i u predgrađe kao novu stambenu i gospodarsku zonu. U odredbi o ulicama predgrađa iz 1272. godine spominje se zemljište Matijaša de Menče *subtus viam*, koja ide istočno od crkve Svih Svetih (današnja Gučetićeva ulica). U istoj se odredbi spominju i “vrata Menče” od kojih je (prema sjeveru) trasirana ulica novoga predgrađa, koja je završavala na campusu (današnja Pracatova).¹⁸⁷ Podatak o “vratima Menče” može se, kao što smo već ranije navele, usporediti s notarskim dokumentom iz 1279. godine, koji opisuje prodaju velikoga zemljišta braće Crossio u predgrađu. Naime, u kupoprodaji toga zemljišta spominje se ulica u smjeru sjever-jug, koja je vodila *ad portam dompni Petri de Menče*. Možemo pretpostaviti da je nazvana prema don Petru Rusinovom de Menče.

Matijašev posjed u novome predgrađu (oblikovanome sredinom 13. stoljeća), koji je spomenut već u Statutu 1272. godine, postupno se širi i kupovinom i ženidbenim vezama. Godine 1265. oženio je Prvoslavu, kćer imućnoga Paska Savinova de Poca/Cipagna, s kojom je imao trojicu sinova: **Marina (3.3.1.2.1., oko 1265. – oko 1338.), Matijaša (3.3.1.2.2., *oko 1268.) i Junija (3.3.1.2.3., oko 1270. – oko 1330.)**¹⁸⁸ te kćer Ceciliju (†oko 1275.) udanu za Nala Orsatova de Cereva.¹⁸⁹ Matijaš je ženidbom s Prvoslavom zasigurno došao u posjed bloka (zasigurno u *burgusu*) koji je Prvoslava 1279. godine kupila od Draže, udovice Palma de Gangulo, a bio je dug dvadeset sežnjeva i širok četiri sežnja.¹⁹⁰ Zemljište je graničilo istočno sa zemljištem Paska de

¹⁸³ Grujić, “Dubrovnik – Pustijerna”, 7-39, bilješka 8; Mihajlo J. Dinić, *Odluke Veća Dubrovačke Republike*, knj. I (Beograd: SANU, 1951), 137, 271.

¹⁸⁴ Beritić, *Utvrđenja*, 11, 14. CD, IV, 547. Dinić, *Odluke Veća*, 137, 271: (...); Planić-Lončarić, “Zajednički prostori”, 65-75, 70. Grujić, “Knežev dvor u Dubrovniku”, 14, 36. bilj.

¹⁸⁵ Lučić, MHR, III, dok. 545, str. 223-226. Potomci Matijaševa brata Lovre spominju se i u susjednome predjelu Kaštel – tu je Mence Lovrin imao kamenu kuću kraj Sv. Foske; DAD, ser. Venditiones, sv. I, 54v (15. 5. 1353.).

¹⁸⁶ DAD, ser. Testamenta Notariae, sv. IV, f. 27v.

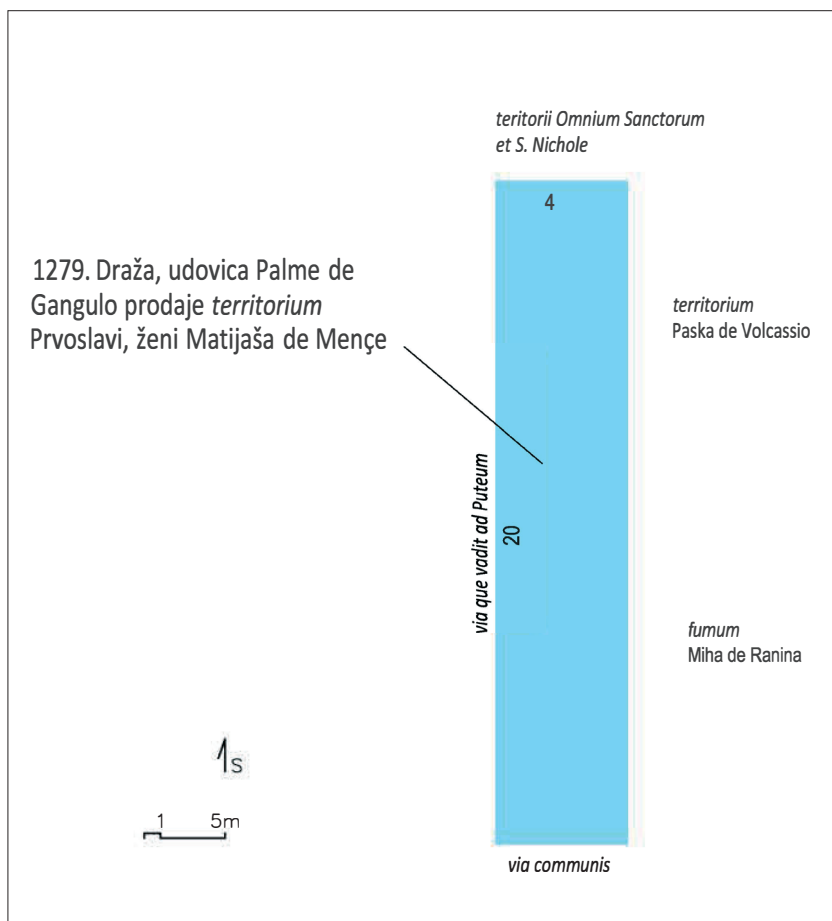
¹⁸⁷ DS, knj. V, c. 41. Ulice koje su trasirane prema campusu prolazile su kroz vrata nazvana (uglavnom) prema vlasnicima obližnjih zemljišta ili kuća (*porta de Menče, porta de Celenga, porta subtus domum Bogdani de Pissino, porta Leonis*). Benyovsky Latin, Haničar Buljan, “Digital mapping”, 229.

¹⁸⁸ Podaci preuzeti od Vekarić, *Vlastela*, III, 47.

¹⁸⁹ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 38.

¹⁹⁰ Čremošnik, MHR, I, dok. 142, str. 37.

Volcassio i s peći¹⁹¹ vlastelina Miha de Ranina,¹⁹² zapadno s ulicom koja je vodila *ad Puteum*, sjeverno sa zemljištima Svih Svetih i Sv. Nikole, a južno s općinskom ulicom.¹⁹³ U ispravi iz 1281. godine to je Matijaševo zemljište opisano kao ono *koje je*

Slika 5. Posjed A – Zemljište dugo dvadeset sežnjeva i široko četiri sežnja koje je Prvoslava, prva žena Matijaša Marinovog de Menče, kupila 1279. godine, od Draže, udovice Palma de Gangulo (MHR, I, dok. 142, str. 37)

¹⁹¹ U Statutu je bilo određeno da peč (*furnus*) na svojoj kući može sagraditi tek baštinik neke kuće, a ne onaj koji ju je prvi sagradio ("jer svatko može na svojoj očevini - patrimoniju - sagraditi što hoće"). Peč je bila dopuštena samo ondje gdje je postojao kameni pregradni zid prema susjedu; DS, V, c. 15).

¹⁹² Godine 1285. Damijan Marinov de Sorgo kupio je drvenu kuću od Stancija i Martina, sinova Grgura Ortarija, koja je na sjeveru graničila s posjedom Miha de Ranina, zapadno je bio posjed Matijaša de Menče, a južno posjed Miha de Ranina. Lučić, MHR, III, dok. 280, str. 90-91. U vrijeme netom nakon donošenja gradskoga Statuta (1273. g.) zabilježen je spor između Dobroslava de Ranine, Mihinoga oca i nekoga Stancija Ortulana oko vrta koji se nalazio *a foramina muro civitatis*. Smičiklas, CD, VI, dok. 31.

¹⁹³ Čremošnik, MHR, I, dok. 142, str. 37.

nekad pripadao Palmi de Gangulo,¹⁹⁴ a on ga je iznajmljivao i to pripadnicima obitelji Menče – ogranku *Volcinna*.¹⁹⁵

Ulica koja je išla prema puču mogla je biti i današnja Ulica sv. Josipa jer je ona prema Statutu završavala zapadnim krajem današnje ulice Od puča gdje se u Statutu spominje *puteus Cereua*¹⁹⁶ i vrt Svih Svetih.¹⁹⁷ Prema kasnijim dokumentima znamo da su se na kraju ulice Od puča, kraj nadbiskupskoga zemljišta nalazile i kuće Jakova de Sorgo i Prokula de Menče¹⁹⁸ kao i puč obitelji Zereva.¹⁹⁹ Matijaš svakako širi svoj posjed kupnjom kuća nedaleko od svoje (godine 1281. kupio je kuću i *casale* od Bele, udovice Orsata de Bodacia) posjedima koji su graničili istočno s kućom Matijaša de Balacia, a sjeverno i južno već postojećim kućama Matijaša de Menče.²⁰⁰ Godine 1297. spominje se (vjerojatno isto) Matijaševo zemljište (*territorio que fuit Kalende Bodacie*) južno od crkve Svih Svetih.²⁰¹ Dakle, nakon trasiranja ulica i povećanja gradskoga stanovništva, početkom 80-ih godina 13. stoljeća, Matijaš de Menče proširio je svoj posjed u dijelu predgrađa oko crkve Svih Svetih – frekventne gradske točke kod glavnih (zapadnih) gradskih vrata gdje su ponajviše stanovali pripadnici gradske elite. Osim stanovanja, zemljišta u predgrađu u prostoru južno od ulice Od puča služila su i za najam te su donosila dodatnu zaradu vlasnicima. Oni koji nisu bili dovoljno imućni ili nisu imali građanski status kupovali su drvene kuće koje su mogli posjedovati i na tuđemu (privatnom ili općinskom) zemljištu.

¹⁹⁴ Čremošnik, MHR, I, 419, str. 121. Kotoranin Palma de Gangulo (Celenga) imao je, čini se, sredinom 13. stoljeća veliko zemljište na prostoru burgusa. Zanimljivo da je i današnja Ulica sv. Josipa u Statutu 1272. prolazila južno od Vrata Celenge prema sjeveru (Celenga = Gangulo). Nakon Palmine smrti njegova udovica Dause većinu nekretnina u burgusu prodaje.

¹⁹⁵ Pavle Vučinin predak je ogranka *Volcinna* – prema N. Vekariću, moguće je da se radi o izvanbračnome Vučininom sinu. On se kao trgovac solju spominje se 1247./1249. Vekarić, *Vlastela*, III, 63.

¹⁹⁶ Možda se i puč na zapadnome kraju ulice Od puča, koji se spominje u Statutu 1272. godine, odnosi na “puč obitelji Čereva”, a ne na “crkveni puč” (*puteus de cercua*), kako se obično transkribira; DS, knj. V, c. 41. Obitelj Čereva imala je posjed u bloku sjevernije od ulice Od puča. Prema jednome dokumentu iz 1411. godine puč obitelji Čereva locira se kraj crkve sv. Jakova (kasnije sv. Josipa). Godine 1472. Veliko vijeće dopušta proširenje crkve sv. Jakova do ulice, s time da općina ima pravo na korištenje bunara. Vidi: Beritić, “Ubikacija nestalih građevinskih spomenika”, 52.

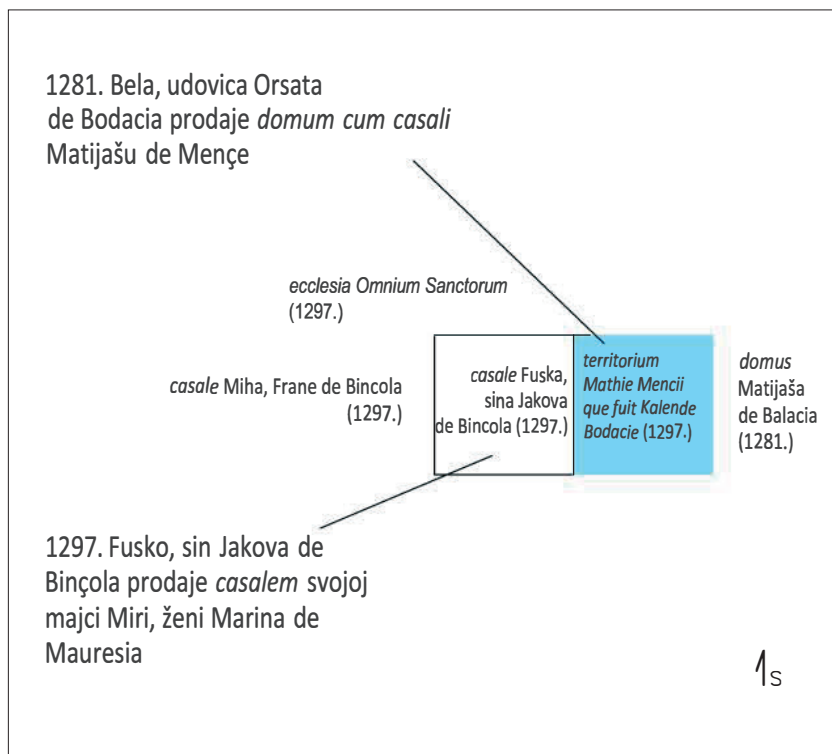
¹⁹⁷ Doduše, i današnja ulica Garište prema Statutu iz 1272. godine išla je iz Ulice Svih Svetih – današnje Rokove – prema pućima – *ad puteos* prolazeći prema sjeveru kroz vrtove nadbiskupa i vrtove svećenika Ivana.

¹⁹⁸ Prema *Knjizi rizničarskih najmova* kuća hospitala Jakova Sorge bila je sjeverno od kućice Prokula Menče, koja je južno graničila s posjedom crkve Svih Svetih (Danko Zelić, prir., *Knjiga rizničarskih najmova / Liber afflictuum thesaurarie: (1428-1547)* (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2012), 160). Nikoleta Sorgo ondje je godine 1392. dovršila crkvu koju je počeo graditi njezin drugi muž. Dušanka Dinić-Knežević, *Položaj žena u Dubrovniku u XIII i XIV veku* (Beograd: SANU, 1974), 51. U oporuci je ostavila dio za izgradnju crkve sv. Jakova i susjednoga hospitala za siromahe. Benyovsky Latin, Ledić, “Posjed obitelji Volcassio”, 41. Prema *Knjizi rizničarskih najmova* hospital Jakova Sorge nalazio se preko puta crkve sv. Jakova od puča, koja se naziva *giesia de Sancto Iacomo deli pozi de queli de Crieua* (Zelić, *Knjiga rizničarskih najmova*, 251).

¹⁹⁹ Kapela Sv. Trojstva (!), koju je sagradila Nikoleta de Goče, udovica Jakova Sorge, spominje se krajem 14. stoljeća kraj *puteus illorum de Zerieua*. Jadranka Neralić, *Put do crkvene nadarbine. Rimska Kuriya i Dalmacija u 15. stoljeću* (Split: Književni krug, 2007), 128.

²⁰⁰ Čremošnik, MHR, I, dok. 525, str. 160.

²⁰¹ Lučić, MHR, III, dok. 809, str. 279.

Slika 6. Posjed C – Zemljište Matijaša Marinovog de Menče spomenuto u dokumentu iz 1297. (u kojem je zabilježena prodaja nekretnine Fuska, sina Jakova de Binčola; MHR, III, dok. 809, str. 279). Isto se Matijaševo zemljište spominje i 1281. godine, kad ga je kupio od Bele, udovice Orsata de Bodacia (MHR, I, dok. 525, str. 160)

U *Knjizi općinskih nekretnina*, u popisu iz 1286. godine (*Alia territoria comunis et scriptas tabulas stacionum*) navedeni su vlasnici i korisnici 32 trgovačke klupe na općinskome zemljištu, a kasnije je upisano njih još desetero.²⁰² Klupe su se nalazile na različitim javnim lokacijama u predgrađu i većinom su bile u najmu vlastele, ali i nekih imućnih trgovaca i obrtnika. Tako među najamnicima, između ostalih, nalazimo Matijaša de Menče.²⁰³ U rečenoj *Knjizi* sačuvan je i jedan zaseban popis kuća na privatnim zemljištima, koje su se nalazile uz općinsko zemljište.²⁰⁴ Tu se spominju pojedine vlasteoske kuće i zemljišta (te njihovi zakupci), između ostaloga i kuća Matijaša de Menče.²⁰⁵ Istočni susjed bio je Benedikt de Gondola, dok su zapadni susjedi

²⁰² Benyovsky Latin, Zelić, *Knjige nekretnina*, 113-118.

²⁰³ Benyovsky Latin, Zelić, *Knjige nekretnina*, 115.

²⁰⁴ Benyovsky Latin, Zelić, *Knjige nekretnina*, 131-132.

²⁰⁵ Istočno je bilo zemljište Benedikta de Gondola, a zapadno dvije kuće Jakova Crossio, nakon čega su prema zapadu nabrojene dvije kuće Junija *de Scocilice*, zatim kuća koju su zajedno imali Marin Sorgo i Junije *de Scocilica* te dvije kuće Marina de Sorgo. Benyovsky Latin, "Obrtnici", 75.

bili Crossio, Scocilica i (Marin de) Sorgo.²⁰⁶ Moguće je da je nova linija ulice u predgrađu prešla djelomično preko privatnih zemljišta pa su oni morali plaćati naknadu općini. Ne znamo točno o kojoj se lokaciji radi – ulice su tijekom 13. stoljeća mijenjale smjerove i značenje,²⁰⁷ a i toponim Pile bio je “izmještan” zajedno s višestrukim pomicanjem zapadnih gradskih vrata prema sjeveru. Marin de Sorgo, čije se kuće spominju na zapadnome kraju ove ulice, imao je kuću kod Pila.²⁰⁸

U to vrijeme, početkom 80-ih godina 13. stoljeća, Matijaš de Menče već je bio u drugome braku. Nakon Prvoslavine smrti oženio se Marijom de Proculo, kćeri Prokula Mihinoga i unukom uglednoga Miha de Proculo (Negamire),²⁰⁹ s kojom je imao sinove **Prokula/Pavla (3.3.1.2.4.)** oko 1278. – oko 1344.), **Menču (3.3.1.2.5.)**, oko 1280. – oko 1325.), **Nikolu (3.3.1.2.6.)**, oko 1280. – oko 1328.) i **Martinuša (3.3.1.2.7.)**, oko 1290. – 1347.)²¹⁰ te kćeri – redovnicu Franku (*oko 1285) i Nikoletu, udanu za Šimuna Pankracijeva de Benessa (koji je imao zemljište kraj vrata Celenga) (*oko 1295. – oko 1350.). Veze s obitelji Benessa, koja je imala posjede u jugozapadnome dijelu ovoga burgusa, imao je i Nikoletin polubrat, **Marin de Menče (3.3.1.2.1.)**, Matijašev najstariji sin kojemu Matijaš nakon diobe s bratom Lovrom 1300. godine darovao zemljište²¹¹ koje je zapadno i sjeverno graničilo s komunalnim ulicama, istočno s teritorijem koji je nekad pripadao Proculu Donatu, a južno sa zemljištem Paska de Benessa.²¹² Njegov rođak Vlaho Dmitrov i njegova žena Nikoleta (rođena Volcassio) imali su kćer **Mariju (3.2.1.2.1.)**, koja je pak bila udana za Nikolu Šimunova de Benessa). Zanimljivo da je Marijin ujak Pražin de Proculo bio upravitelj zemljišta koje su Matijaš i njegov brat Lovro 1296. godine (netom prije velikoga požara) kupili u bloku između današnjih ulica Od puča i Između polača, Pracatove i Božidarevćeve ulice.²¹³

²⁰⁶ Lučić, MHR, II, dok. 353, str. 81. O tome vidi: Benyovsky Latin, Pešorda Vardić, Haničar Buljan, “Antunini na Placi”, 121.

²⁰⁷ Ulica Od puča moguće je trasirana sjevernije na istočnome kraju nakon pomicanja upravnoga središta prema sjeveru. Slično se događalo i s ulicom trasiranom nakon požara, današnjom Između polača, koja se prilagođavala položaju novih Vrata od Pila. To može objasniti razlog nepravilnosti blokova u današnjemu rasteru (u prostoru topografski relativno ravnom), koji nam, uz diskontinuitet sačuvane građe, otežava precizniju rekonstrukciju blokova u predgrađu.

²⁰⁸ Pile su termin koji označava prostor oko gradskih vrata, ali zapadna su se gradska vrata tijekom druge polovice 13. st. pomicala prema sjeveru zajedno s razvojem predgrađa, a u odnosu na pomicanje glavne komunikacijske linije u smjeru istok-zapad: prije regulacija bila su kod Svih svetih. U Statutu 1272. godine spominju se na kraju ulice koja ide od iste crkve (Za Rokom) nova vrata izgrađena 1277. godine (prema narativnim vrelima), koja su mogla biti na zapadnome kraju ulice Od puča, a *plathea burgi* iz druge polovice 80-ih moguće je završavala kod današnjega franjevačkog samostana. Nakon požara 1296. godine nova glavna linija, današnja Ulica između polača, na zapadnome se kraju spušta (preko privatnih zemljišta) do današnje točke gradskih vrata, a njoj je bila prilagođena i konačna, nešto sjevernija, glavna ulica početkom 14. stoljeća – Placa; Benyovsky Latin, “Obrtnici”, 52-80.

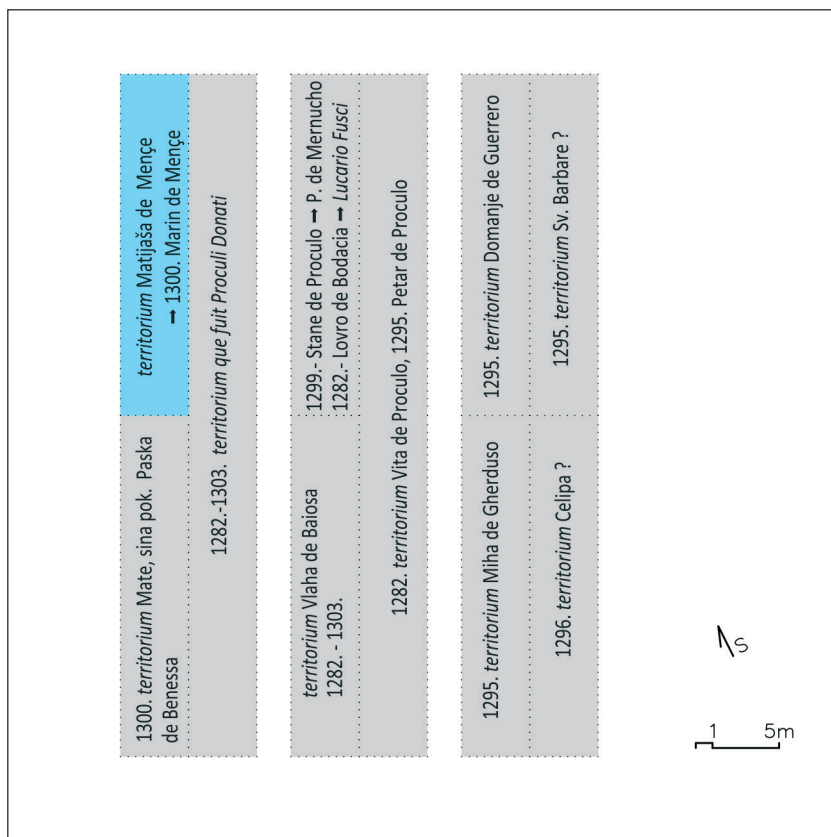
²⁰⁹ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 331.

²¹⁰ Podaci preuzeti od: Vekarić, *Vlastela*, III, 47.

²¹¹ Prije toga je taj posjed podijelio s bratom Lovrom: *Mathias de Mence divisionem inter nos (...) accipi territorium unum subtus domo Mathei quondam Pascalis de Benessa*; Lučić, MHR, IV, dok. 172, str. 57; dok. 198, str. 63.

²¹² Lučić, MHR, IV, dok. 172, str. 57.

²¹³ Lučić, MHR, III, dok. 775, str. 266-267.

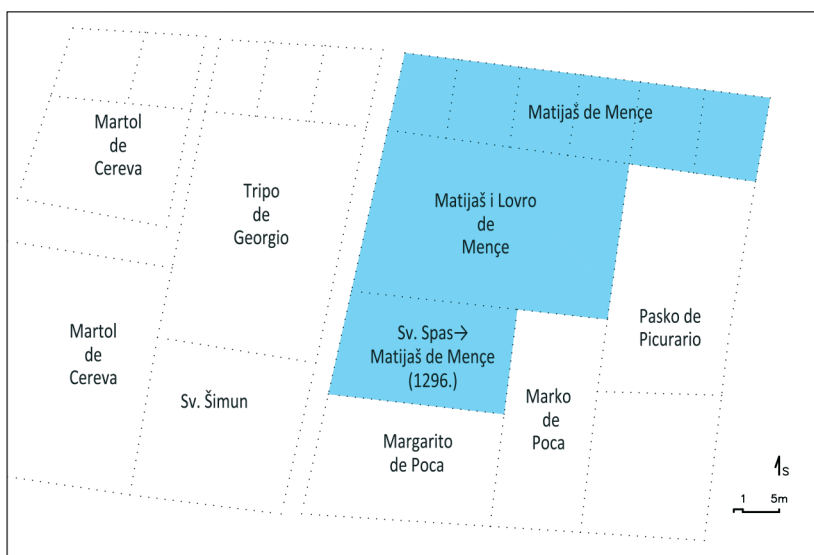

Slika 7. Posjed E – Zemljište Marina, sina Matijaša de Menče, koje nasljeđuje od oca, te zemljišta iste veličine u susjedstvu (MHR, IV, dok. 172, str. 57; MHR, IV, dok. 198, str. 63; MHR II, dok. 812, str. 186)

To je zemljište nekad pripadalo crkvi Sv. Spasa, a njime je tada upravljao Pražin, opat Sv. Spasa.²¹⁴ Zemljište Sv. Spasa spominje se već 1279. godine zapadno od zemljišta Crossio. Ono je 1296. godine graničilo na sjeveru s već postojećim Matijaševim i Lovrinim zemljištem, na istoku sa zemljištima Marka de Poca i već postojećim Matijaševim i Lovrinim *zemljištem* te kućom Paska de Picurario, na zapadu sa zemljištem Tripa de Georgio i zemljištem Sv. Šimuna, a južno sa zemljištem Margarita de Poča i zemljištem Sv. Šimuna.

Istočni susjed, odnosno kuća Paska de Picurario može se povezati s podatkom iz odredbe o ulicama iz 1296. godine prema kojoj je zapadni kraj današnje Ulice Cvijete Zuzorić definiran upravo kućom istoga vlasnika, a dokument iz 1299. svjedoči da se

²¹⁴ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 331.

Slika 8. Posjed D – Zemljišta i kuće Matijaša i Lovre Marinovići de Menče neposredno prije i nakon požara u burgusu 1296. godine (te zemljišta u susjednom, zapadnom bloku; DS, VIII, 57; MHR, III, dok. 775, str. 266-267; MHR, IV, dok. 1301, str. 283; MHR, IV, dok. 1301, str. 283; MHR, IV, dok. 1301, str. 283; MHR, IV, dok. 67, str. 34)

južno od kuće Paska de Pecorario nalazila čestica u posjedu njegova sina.²¹⁵ Zapadni susjedi koji se spominju kod kipoprodaje nekad zemljišta Sv. Spasa su zacijelo bili oni koji se dijelom spominju u statutarnoj odredbi iz 1296. južno od novotrasirane ulice Između polača. Znamo da je 1296. godine zapadni susjed Matijaševa novokupljenog zemljišta (nekad crkve Sv. Spasa) bio imućni Tripo de Georgio, koji je svoj *terrenum* kupio 1295. godine od samostana sv. Bartola. Prije požara 1296. godine današnja Božidarevićeva ulica još nije bila probijena pa između zemljišta Menče i Georgio nije išla javna ulica.²¹⁶ Sjeverno se spominje općinsko zemljište,²¹⁷ a istočno zemljište Matijaša

²¹⁵ DS, knj. VIII, c. 57. Godine 1299. Lisa, kći pok. Vita de Crossio prodala je Juniju, sinu Paska de Picurario svoje zemljište *in burgo*, koje je istočno graničilo s ulicom, zapadno s zemljištem udovice Petra de Poča, sjeverno s kućom Paska de Picurario a južno s Petrom de Proculo; Lučić, MHR, IV, dok. 67, str. 34.

²¹⁶ Marija Planić-Lončarić; Davorin Stepinac, *Blok Između polača 28–32: analiza razvoja i stanje* (Zagreb: Centar za povijesne znanosti, Odjel za povijest umjetnosti, 1984, 37); Marija Planić-Lončarić, Davorin Stepinac, *Dubrovnik – nizovi ulica Između polača 2–8, 10–12, 14–16 i 18–26: analiza razvoja i stanje: prijedlog konzervatorskih smjernica* (Zagreb: Centar za povijesne znanosti, Odjel za povijest umjetnosti, 1986), 3.

²¹⁷ Naime, susjedna zemljišta Sv. Šimuna i Margarite Petrova de Poča spominju se i u ispravi iz 1301. godine prilikom transfera drvene kućice *in territorio monasterii Sancti (Simeo)nis*: istočni susjed kućice bio je *terrenum* (!) Margarita de Poča, a južno javna ulica. Lučić, MHR, IV, dok. 1301, str. 283. Zemljišta Sv. Šimuna i Poča korištena su za najam na prijelazu stoljeća godine 1300. Čichana *petrarius*, sin pok. majstora Učulinija imao je pola drvene kuće na zemljištu Sv. Šimuna (južno je bila općinska ulica, a istočno zemljište Margarita de Poča. Drvenu kuću (*domum lignaminis*) koja se 1300. godine nalazila *in territorio Margariti de Poča* kupuje sluga Vida de Ghetaldo (južno se nalazila općinska ulica). Lučić, MHR, IV, dok. 1301, str. 283.

de Menče,²¹⁸ možda istovjetno onome koje se spominje u *Knjizi općinskih nekretnina* iz 1286. godine. Budući da notarski dokumenti od sredine 80-ih do sredine 90-ih godina 13. stoljeća nisu sačuvani, ne možemo pratiti točan tijek širenja posjeda braće. Prostorna organizacija bloka (današnje ulice Božidarevićeva, Pracatova, Od puča i Između polača) obilježena je širokim slijepim prilazom od Pracatove ulice kroz sjeverni dio bloka, oblikovanim prije požara 1296. godine. Iz Pracatove je, nešto južnije, postojao natkriveni slijepi prolaz koji je vodio u unutrašnje dvorište (vjerojatno prema kući Paska de Picurario), a od ulice Od puča prema sjeveru je vodio uži slijepi prilaz.²¹⁹

U razdoblju tijekom 90-ih godina 13. stoljeća, koje je, koliko se može razaznati iz posrednih izvora, također bilo pogođeno nekom epidemijom, Matijaš de Menče i dalje je vrlo aktivan, a svoje nekretnine širi sjevernije od (današnje) ulice Od puča i to u bloku koji nije bilo reguliran prije 1272. godine. Taj se prostor zasigurno postupno reorganizirao prilagodivši se cjelokupnome planiranju grada. Stoga su neki poduzetnici, poput primjerice Matijaša, kupovali ondje nekretnine i prije požara 1296. godine, nakon kojega je slijedilo trasiranje ulica kroz nove dijelove privatnoga, a ponajviše općinskoga, zemljišta na sjeveru. Matijaš Menče tako je koncem 90-ih imao kuće i zemljišta u blizini nove gradske komunikacije (današnja ulica Između polača).

Braća Matijaš i Lovro de Menče (koji je imao česticu zapadnije na općinskome zemljištu) bavili su se, između ostaloga, i trgovinom tkaninama. Blokovi položeni lateralno uz južni dio trga/ulicu, prema starome gradu, uglavnom su bili u najmu bogatih trgovaca, zlatara, sukna i krojača šuba, rjeđe pripadnika vlastele.²²⁰ Kao što smo spomenule, iako su braća 1282. godine sličnim oporukama dogovorili uvjete raspodjele imovine u slučaju smrti jednog od braće,²²¹ nisu sve nekretnine imali zajednički.

Lovro Marinov (3.3.1.1.) na općinskome zemljištu kupuje drvenu kuću od Jakova, sina Povereska de Talava (*extra domum Marci aurificis filii Grupse*),²²² koja se nalazila sjevernije od privatne čestice u posjedu njegove žene. Lovro već tada, kupovinom kućice na općinskome zemljištu, kao trgovac pokazuje zanimanje za novom gospodarskom zonom. Istočni susjed Lovrine žene na općinskomu terenu bio je Damijan de Gondola.²²³ Lovro je imao nekretnine i u predjelu Kaštel, kraj Sv. Foške – u 14. stoljeću njegovu kuću prodaje njegova udovica Dobrica.²²⁴ Lovro i Dobrica imali su sinove **Miha (3.3.1.1.1., *oko 1265.-1343.)**, **Nikolu (3.3.1.1.2., *oko 1280.)**, **Paska (3.3.1.1.1., *1285.-1324.)** te kćeri Mare (*oko 1270.), Franku (*oko 1287.-1346.), uda-

²¹⁸ Opisani su i susjedi: *ex parte leuantis cum Mathia de Mence, ex parte ponentis cum Martholo Cereue, ex parte tramontane cum comuni Ragusii, ex parte austri cum Triphone Georgii*.

²¹⁹ Horvat-Levaj, "Građevni razvoj srednjovjekovnoga bloka", 41.

²²⁰ Tako je, primjerice, 1280. godine poslanik srpskoga kralja od Lovre de Menče kupio za pedeset perpera *drappos et zendatos*. Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 331. Vlastelin Pasko de Volcassio, čija je čestica prva u nizu općinskih blokova, osim što je južno imao zemljište, spominje se kao trgovac zlatarskim proizvodima. Benyovsky Latin, "Obrtnici", 65.

²²¹ Čremošnik, MHR, I, dok. 826, 827, str. 254-255.

²²² Lučić, MHR, II, dok. 986, str. 237.

²²³ Čremošnik, MHR, I, dok. 122, str. 31.

²²⁴ DAD, ser. Venditiones, f. 54v (15. 5. 1353).

nu za Nikolu Tripa (Trifuna) de Georgio (oko 1285.) i Filipu (*oko 1290.), udanu za Andriju Palminoga de Sorgo 1314. godine.²²⁵ Pasko nije imao djece, a Nikola je sa ženom Pribi imao sina Paladina (koji vjerojatno umire od kuge 1363.) te kćer Dobre, udanu za Đura Matina de Georgio. **Miho Lovrin (3.3.1.1.1.)** imao je tri kćeri iz dva braka: Dobre (*oko 1310.-1362.) bila je udana za Đurda Trifunova Bucchia, Marušu i Franušu (udanu za Jakova Nikolina de Sorgo).

U 1296. godini kada su Matijaš i Lovro Marinovi de Menče kupili gore spomenuto zemljište, uslijedio je požar u *burgusu* nakon čega je došlo i do spomenutoga novog reguliranja toga prostora. Potvrdile su se stare, ali i uvele nove ulice. Matijašev posjed – ali ne i Lovrin – spominje se u odredbi o ulicama iz 1296. godine: nova se općinska ulica (današnja Između polača) trebala protezati istočno od fontika obitelji Volcassio do zapadno zemljišta Nadbiskupije.²²⁶ Odredba iz 1296. godine opisuje kuda je trebala prolaziti nova ulica i južno od nje spominju se kuće i zemljišta Matijaša de Menče, u bloku između današnje Pracatove i novotrasirane današnje Božidarevićeve ulice, široke dvadeset sežanja sa žljebovima, za izgradnju šest novih kuća (tipskih jer su bile okrenute prema novoj javnoj ulici). Godine 1297. Matijaš de Menče naručio je dvanaest portala (od kojih su četiti trebala biti neprofilirana) za izgradnju novih kuća.²²⁷ Pretpostavlja se da su kuće na posjedu Menče južno graničile sa širokim slijepim prilazom koji se prepoznaje kroz cijeli sjeverni dio bloka, a vodio je iz Pracatove ulice.²²⁸

Spomenuli smo da je velik blok između Široke i Pracatove, koji nije bio zahvaćen regulacijom ulica 1272. godine, prepolovljen na istočni i zapadni dio uvođenjem nove ulice 1296. godine (današnja Božidarevićeva ulica). U zapadnome dijelu velik dio nekretenina imao je Matijaš de Menče. U sjevernome dijelu oba bloka (uz novotrasiranu ulicu, danas Između polača) trebalo je sagraditi veći broj kuća prema novome načelu. Prostorna analiza bloka između Božidarevićeve i Pracatove ulice pokazala je da je slijepi prilaz u sjevernome dijelu omogućavao komunikaciju prema unutrašnjosti bloka.²²⁹

²²⁵ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 38.

²²⁶ Prema regulaciji iz 1296. godine zapadno od Široke ulice na nadbiskupovu zemljištu (dugome 38 sežnja) trebalo je sagraditi još deset općinskih kuća (s uobičajenim kanalima širokima tri palma). Između tih kuća planirale su se 1296. godine probiti još četiri nove ulice u smjeru sjever-jug (deset palma) prema ulici, koja ide k crkvi Svih Svetih (prema Beritiću današnje Đorđićeva, Čubranovićeva, Getaldićeva i Zlatarićeva ulica). Također, regulacija je obuhvatila petnaest novih ulica na području Prijekoga u smjeru sjever-jug.

²²⁷ Da su tu na potezu južno od nove ulice, na privatnim zemljištima Mence i Georgio, uskoro bile sagrađene tipske kuće okrenute prema ulici, ukazuje i narudžba Tripe de Georgio iz rujna 1296. godine, koji od klesara Cibrane, Blaža Mlečanina i Kalende traži izradu sedam vrata za kuće i dućane. Irena Benyovsky Latin, "Dubrovnik's Burgus of St Blasius in the 13th Century", u: *Towns and Cities of the Croatian Middle Ages: Authority and Property*, ur. Irena Benyovsky Latin, Zrinka Pešorda Vardić (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2014), 295-327; DAD, ser Diversa Cancellariae, sv. III, f., 65', 93.

²²⁸ Elaborat *Dubrovnik*, 2; Horvat-Levaj, "Građevni razvoj srednjovjekovnoga bloka", 41-53.

²²⁹ Elaborat *Dubrovnik*, 2.

U odredbi o ulicama nakon požara 1296. godine današnja Pracatova ulica opisana je kako prolazi prema jugu *inter territorium et domum* Matijaša de Menče.²³⁰ Isto se zemljište spominje i u dokumentu iz 1320. godine, u kojemu se spominje da javna ulica širine devet pedalja, koja prolazi kroz zemljišta Matijaša Menče, ide sve do gradskog zida odakle se ulazi u kuću Martola de Cereve.²³¹ Prostorne analize upućuju da je nova regulacija ulica nakon požara provedena i u blokovima južno do Ulice od puča.²³² Nove privatne kuće (na mjestu onih stradalih u požaru) gradile su se južno od nove ulice. Za razliku od općinskoga prostora sjeverno od Place na privatnim je zemljišima nova regulacija morala biti usklađena s postojećim vlasničkim odnosima, ali i starom organizacijom prostora te definiranim postojećim ulicama.²³³

Čini se da je unutar šire obitelji Matijaš Marinov de Menče imao najviše zemljišta u burgusu koja je davao u najam (*territoria Mathie de Menče*). Na njima se spominju drvene kuće u vlasništvu najmoprimalaca, koji su imali stvarnopravne ovlasti nad njima. Primjerice, Ilija de Capsa i njegov brat Andrija dali su u zalog Petru de de Gaysclau pola drvene kuće (*mediam domum lignaminis*) koja se nalazila *in territorio Mathie de Menče*. Spominje se i susjed na istome zemljištu (*ex parte pelagi cum domo Nenoe*).²³⁴ Na drugoj poziciji u burgusu Slava, udovica Milobrata de Luce, u svojoj je oporuci ostavila svojoj nećakinji Stani četvrtinu drvene kuće (*domus lignaminis*) koja se nalazila *in territorio Mathie de Menče*.²³⁵ Osim pučanima Matijaš je davao čestice u najam i svojim rođacima, pripadnicima pučke grane, na primjer obitelji Volcinna. Dragoje Pavlov i njegova kći prodali su, doduše, kuću koju su imali na Matijaševu teritoriju – u dokumentu se vidi tko je bio prijašnji vlasnik (*in territorio Mathie de Menče, quod territorium fuit Palme de Gangulo*) te tko su vlasnici okolnih kuća. Na zemljištima Matijaša spominje najam drvenih kuća (*domus lignaminis*), a ne sklopivih drvenih kućica građenih u svrhu najma (koje su se nazivale *capannae*). Moguće da je u najam davao kuće koje kupio ili naslijedio. Uostalom, tijekom 13. stoljeća većina kuća u burgusu bila je drvena – i one za najam i one koje su pripadale vlasniku zemljišta. Naglašavanjem kamenoga materijala isticala se vrijednost, kao kod kuće obitelji Menče u Pustijerni (gdje je bila većinski kamena izgradnja u tome razdoblju).²³⁶

Matijaševo brojno potomstvo nasljeđuje njegove nekretnine. Oni sposobniji još ih i proširuju preko obiteljskih veza (sa susjednim imućnim pripadnicima vlastele, pri-

²³⁰ *Que quidem via transeat inter territorium monasterii S. Marie de Melita et domum Ursacii Cereve et intret per portam hedificatam in muro per quam intratur ad territoria illorum de Gondula, et taliter discurat usque ad murum civitatis veteris*; DS, knj. VIII, c. 57.

²³¹ Napominje se da *porta intra territoria* trebaju također ostati široka devet palmi kao i ulica. DAD, *Diversa cancellariae*, sv. III, f. 60.

²³² Izvještaj o arheološkim istraživanjima u vrtu O. Š. „Grad“, elaborat danas u Konzervatorskom odjelu Dubrovnik, 1987. Arheološka istraživanja obavio je Dubrovački muzej. Elaborat *Osnovna škola „Miše Simoni“*, 4; Planić-Lončaić, „Zajednički prostori“, 70.

²³³ Grujić, „Dubrovnik – Pustijerna“, 7-39, 21; Benyovsky Latin, Haničar Buljan, „Digital mapping“, 223-261.

²³⁴ Lučić, MHR, IV, dok. 1299, str. 281-282.

²³⁵ Lučić, MHR, IV, dok. 1327, str. 296-297.

²³⁶ DAD, ser. *Venditiones*, sv. 18, f. 164, 167v.

mjerice obitelji Volcassio) ili koristeći gospodarsku krizu na prijelazu stoljeća. Time druga generacija obitelji širi svoje nekretnine i na nove zone, koje su nekada bile sjedište drugih grana obitelji.

Tako u vrijeme izgradnje crkve sv. Vlaha, na tome mjestu 1348. godine, južno od “općinskog trga ispred palače Velikog vijeća”, prostora odabranog za izgradnju crkve gradskoga patrona, nalazimo kuće braće Matijaševih sinova, rođenih u braku s Marijom de Proculo: **Martinuša (3.3.1.2.7., oko 1290. – 1347.)**²³⁷ i **Nikole (3.3.1.2.6., o. 1280. – o. 1328.)**, Menče, sinova Matijaša Marinova te njihova rođaka **Vlaha Dimitrovog Menče (3.2.1.2.)** (zeta imućnoga Paska de Volcassio, koji je imao blok zapadno od Lučarice). Prema istraživanjima I. Žile, veliko je vijeće 26. veljače 1348. donijelo odluku o gradnji crkve sv. Vlaha na *Platea Communis*, kod općinske ulice i kuće Martinuša de Menče, od koje je trebala biti udaljena dva sežnja, te od kuće njegova brata Nikole dva i pol sežnja.²³⁸

Kuće Nikole i Martinuša de Menče spominju se južno od općinskoga trga: Martinuševa kuća bila je na zapadnoj strani (prema Lučarici) te je sjeverno od nje bila kuća Ivana de Celipa,²³⁹ dok je Nikolina istočno od nje (prema vijećnici – *apud logiam*). U kupoprodajnom pak dokumentu iz 1301. spominje se prodaja nekretnina istog Ivana: njegove kuće koja se nalazila zapadno i južno od *plateam comunis* i istočno od Paska de Volcassio (punca Vlaha de Menče) te prodaja zemljišta (*terrae*) južno od te kuće²⁴⁰ (moguće da je na tom zemljištu bio i dućan Ivana de Celipe koji se spominje u statutarnoj regulaciji o ulicama iz 1296., u dijelu koji opisuje istočni kraj današnje ulice Cvijete Zuzorić). Zapadno od spomenutog Ivanovog zemljišta bio je posjed Vlaha de Menče, a istočno neka kula Sersi.²⁴¹

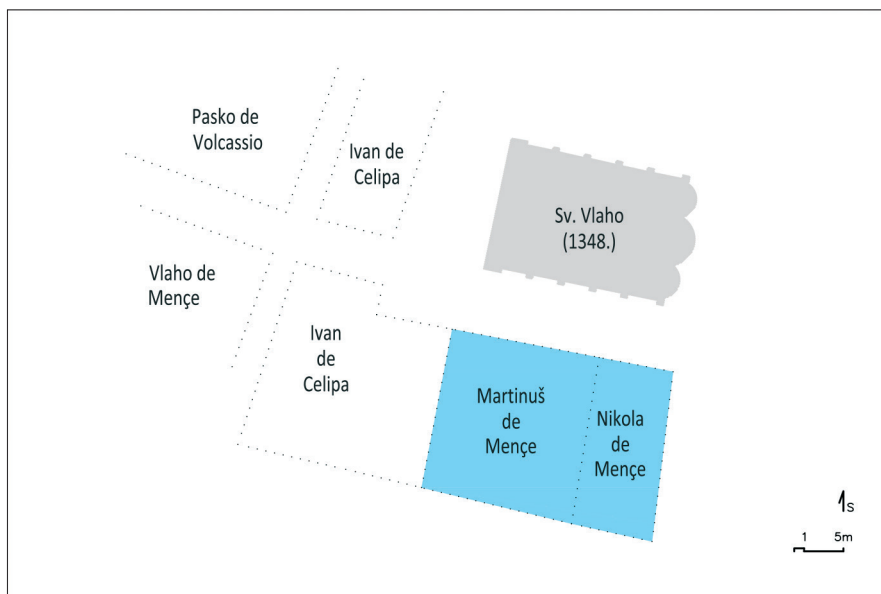
²³⁷ Vekarić, *Vlastela*, III, 47.

²³⁸ ...*captum fuit et firmatum nemine discordante, quod dicta ecclesia fiat sub tittulo et nomine s. Blasii ad eius perpetuum cultum et honorem in loco predicto, ita quod longitudo eius incipiat a sallicata comunis ex parte levantis et vadat versus ponentem usque ad domum Martinussii de Menče, non acostando se dictam ecclesiam ad dictam domum Martinussii per duos passus ad minus; et amplitudo dicte ecclesie ex parte levantis incipiat a cantone levantis domus Nicole de Menče; et vadat versus montem ita, quod strata comunis remaneat ample passus duo et dimidium; et amplitudo ex parte ponentis incipiat a cantone Martinussii de Menče et vadat usque ad confines domus Johannis do Čilippa; que amplitudo ecclesie tam a parte levantis quam a parte ponentis tot passibus larga esse debet, quot requirit longitudo sua, et plus et minus ad voluntatem domini comitis et sui minoris consilii; Libri reformationum, II, 13, Zagreb 1882; Žile, “Zaštitna arheološka istraživanja”, 185-194.*

²³⁹ Benyovsky Latin, Ledić, “Posjed obitelji Volcassio”, 55.

²⁴⁰ Benyovsky Latin, Ledić, “Posjed obitelji Volcassio”, 51.

²⁴¹ Benyovsky Latin, Ledić, “Posjed obitelji Volcassio”, 51. U današnjem tlocrtu bloka sjeverno od Gundulićeve poljane očuvane su strukture koje sadrže različite slojeve pregradnji. Neki objekti su pregrađeni u renesansi, dio nakon potresa 1667. godine. Ipak, širine objekata koji su u tom bloku okrenuti prema Lučarici odražavaju parcelaciju uvedenu regulacijom 1296. godine, a debeli zid na objektu istočno od njih (a koji sjeverno gleda prema prolazu zapadno od crkve sv. Vlaha) pripada nekoj starijoj fortifikacijskoj liniji; Elaborat *Blok na Gundulićevoj poljani*, 4.

Slika 9. Posjed G – Nekretnine Martinuša i Nikole Matijaševih de Menče u vrijeme izgradnje crkve sv. Vlaha 1348. godine (Libri reformationum, II, 13)

Prema *Knjizi rizničarskih najmova* crkva sv. Vlaha sagrađena je na mjestu gdje se nekad nalazila kuća Junija de Pabora. Ta je kuća godine 1350. bila konfiscirana (obitelj je, prema istraživanjima B. Krekića u prvoj polovici 14. stoljeća doživjela financijski slom),²⁴² a Nikola de Menče dolazi do dijela njihovih nekretnina preko dugovanja.²⁴³ Prodaja vlasteoskih posjeda (pogotovo Mlečanima) nije bio rijedak slučaj na prijelazu stoljeća: mnogi osiromašeni pripadnici vlastele zbog dugova su morali prodati ili dati u zalog svoje kuće i zemljišta.²⁴⁴ Grana Nikole je teško pogođena kugom 1348, ali je izumrla tek kraljem 14. st.²⁴⁵

Najmlađi Matijašev sin **Martinuš (3.3.1.2.7.)** bio je jedan od najjačih dubrovačkih kreditora u 14. stoljeću i primjer pripadnikâ vlastele koji su u 14. stoljeću bogaćenjem povećali svoje nekretnine. Godine 1331. bio je poklisar u Srbiji, a 1343. poslanik je u Bugarskoj.²⁴⁶ On, ali i kasnije njegova udovica **Filipa**, stekli su velik broj nekretnina nasljedstvom, kupovinom kao i trgovanjem nekretninama i utjerivanjem dugo-

²⁴² *Comun de Ragusi tien ad affito el terren che fo de una cassa de ser Zugno de Pabora la qual casa fo gettada per far plača ala glessia de Sancto Blaxio dela Plača in perpetuum e de ço avemo carta in 1350 a di 4 magio; Knjiga rizničarskih najmova, XLV, str. 111.*

²⁴³ Bariša Krekić, *Unequal Rivals: Essays on Relations between Dubrovnik and Venice in the 13th and 14th Centuries* (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007), 63.

²⁴⁴ Benyovsky Latin, Ledić, "Posjed obitelji Volcassio", 51.

²⁴⁵ Njegov sin Mato (1308. – 1385.) bio je knez Zatona, Rijeke i Gruža 1359. i 1362. godine. Vekarić, *Vlastela*, III, 48. Tada počinje teritorijalno širenje Dubrovnika, koje svoj vrhunac dostiže u 15. stoljeću. godine 1357. i 1362. počinje razdioba vraćenoga teritorija Astoreje, a Primorje stječu 1399. godine.

²⁴⁶ Voje, *Kreditna trgovina*, 203; Vekarić, *Vlastela*, III, 47-49.

va. Martinuš je bio poslovno vrlo aktivan – bavio se trgovinom tkaninama, žitom i voskom te uvozom iz zemalja u zaleđu, ali i izvozom, primjerice u Ugarsku.²⁴⁷

Matijašev sin **Menče de Menče (3.3.1.2.5.)** bio je 1311. godine oženjen s Nikoletom, kćeri Vlaha de Sorento od koje je dobio ogroman miraz od tisuću perpera i stotinu *exagia auri*.²⁴⁸ On je imao kuću kraj katedrale (*domum meum lapideum que est apud ecclesiam sancte Marie maioris*), a koja je graničila s Martolom de Çrieua i Marinom de Caboga (a koja se spominje u njegovoj oporuci).²⁴⁹ **Marin de Menče (3.3.1.2.1.)**, Matijašev najstariji sin,²⁵⁰ bio je (kao i njegov otac) vrlo aktivan u javnome životu grada – od 1303. godine član Vijeća umoljenih, a od 20-ih redoviti član Maloga vijeća. Već smo spomenuli da Matijaš Marinu daruje zemljište koje je dobio nakon diobe s bratom Lovrom 1300. godine (u jugozapadnome dijelu burgusa). Nakon diobe dobara s bratom Lovrom, Matijaš je napisao novu oporuku 1306. godine kojom je odredio svoje sinove Junija i Marina za njezine izvršitelje.²⁵¹ Matijaševu kuću u Pustijerni naslijedio je njegov sin **Junije (3.3.1.2.3.)** oženjen s Frankom, kćeri bogatoga vlastelina Paska de Volcassio,²⁵² Junije je, prema popisu općinskih dućana na Placi iz 1359. i 1360. godine, u zakupu na pet godina držao *stacones comunis*.²⁵³

Epidemija kuge, koja je pogodila grad tijekom prve polovice 1348. godine, ostavila je traga i u obitelji Menče.²⁵⁴ Mnogi Matijaševi potomci također su umrli, ali ova razgranata i demografski snažna obitelj ipak je uspjela preživjeti. Neki od Matijaševih sinova nisu imali potomaka, a neki su umrli u kugi 1348. godine. Prokulova grana vjerojatno je izumrla u kugi 1348., a Marinova u kugi 1363. godine. Lokacija (nekad Prokulove) kuće spominje se i u *Knjizi rizničarskih najmova* južno od kuće hospitala

²⁴⁷ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 333.

²⁴⁸ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 333.

²⁴⁹ *Testamentum Menčii condam Mathie de Menziis*; 26. travnja 1325.; DAD, ser. Testamenta Notariae, sv. 3, f. 12v-13.

²⁵⁰ O Matijaševu sinu Matijašu (*oko 1268.) ne znamo mnogo, ali znamo da nije imao potomaka. Godine 1306. Matijaš piše novu oporuku, a izvršiteljji su bili odrasli sinovi Marin i Junije. Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 332; Vekarić, *Vlastela*, III, 47.

²⁵¹ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 332; TN, IV; 27v.

²⁵² Nikoleta, druga kći Paska Volcassija, bila je udana za Junijeva rođaka, Vlaha, sina vrlo uglednoga Dimitra de Menče, koji je imao velik posjed blizu Sv. Spasa. Ove su obiteljske veze bile vrlo važne za povezivanje obitelji i okrupnjavanje posjeda. Njezin brat Junije Volcassio bio je južni susjed Filipe de Menče, Martinušove udovice, brata Junija de Menče, a i svoju djecu obiteljski je vezao s Menčetićima. Imao je kuću kraj katedrale koja je 1325. godine gotovo srušena radi izgradnje zvonika s krstionicom. Junije je udao svoju kći Gaju za Matu Menčinoga de Menče. Benyovsky Latin, Ledić, "Posjed obitelji Volcassio", 34, 52. Za gradnju istoga katedralnog zvonika (*campanile de Santa Maria maçore*) godine 1348. Anđelo Ljutica ostavlja oporučno čak stotinu perpera. Vidi: Ana Marinković, "O gradnji, funkciji i rušenju krstionice-zvonika dubrovačke romaničke katedrale, *Ars Adriatica* 7 (2017): 83-98.

²⁵³ Benyovsky Latin, Zelić, "Dubrovački fond općinskih nekrenina", 40. Popis iz 1364. godine vidi u: Benyovsky Latin, Zelić, *Knjige nekrenina*, 81-82.

²⁵⁴ Za popis preživjeloga i preminuloga plemstva tijekom kužne epidemije vidjeti: Ravančić, *Vrijeme umiranja*, 157-162; Vekarić, *Vlastela*, I, 226-231.

Sorgo,²⁵⁵ a sjeverno od posjeda crkve Svih Svetih.²⁵⁶ Jedna kuća Prokula de Mençe spominje se i južno od kuće Martinuša de Mençe, a zapadno od javne ulice.²⁵⁷ Tu kuću nasljeđuju Prokulovi rođaci **Marin (3.2.1.2.4. i Nikola 3.2.1.2.5.)**, sinovi Vlaha de Mençe, (iz Vlahina drugog braka s Marijom de Tudisio). Prva Vlahina žena Nikoleta i njihova djeca umrli su u kugi 1363. godine.²⁵⁸ *Domus seu casale* braće Marina i Nikole de Mençe, te potomaka Vlaha de Mençe, spominje se pak početkom 15. stoljeća *supra territorio archiepiscopatum*.²⁵⁹ (Matijašev unuk **Grube Junijev (3.3.1.2.3.3.)** imao je u 14. stoljeću kuću koja se nalazila *super terreno archiepiscopali prope puteos puncellarum*).²⁶⁰ Vlaho de Mençe i Nikoleta (rođena Volcassio) imali su kćer **Mariju (3.2.1.2.1.)** (udanu za Nikolu Šimunova de Benessa) i sina Matu (**3.3.1.2.3.1**) oženjenoga za Mariju, kćer Junija de Gondula.²⁶¹

U drugoj polovici 14. stoljeća spominje se kuća Junijeva sina **Matijaša (3.3.1.2.3.1.)**²⁶² i njegove žene Marije u Pustijerni – čiju trećinu kupuju njegova braća Marin, koji je bio imućni kreditor, brodovlasnik i trgovac (**3.3.1.2.3.2.**)²⁶³ i gore spomenuti **Grube (3.3.1.2.3.3.)**,²⁶⁴ a trećinu *Nicho filio Çure de Caboga*.²⁶⁵ Godine 1343., u blizini samostana sv. Ivana i sv. Tome,²⁶⁶ spominju se kuće “Matijaša de Mençe u Pustijerni”, a ispod njih spominju se i neka vratašca (*portella*).²⁶⁷ Iz *Knjige rizničarskih najmova*

²⁵⁵ Nikoleta de Sorgo tu je 1392. godine dovršila crkvu koju je počeo graditi njezin drugi muž. Dinić-Knežević, *Položaj žena*, 51. U oporuci je ostavila dio za izgradnju crkve sv. Jakova i susjednoga hospitala za siromahe. Prema *Knjizi rizničarskih najmova* hospital Jakova Sorga nalazio se preko puta crkve sv. Jakova od puča koja se naziva *giesia de Sancto Iacomo deli pozi de quel de Crieva* (Zelić, *Knjiga rizničarskih najmova*: br. CCCXIII, str. 251); Benyovsky Latin, Ledić, “Posjed obitelji Volcassio”, 49. Zelić, *Knjiga rizničarskih najmova*, 126.

²⁵⁶ Zelić, *Knjiga rizničarskih najmova*, 160.

²⁵⁷ Zelić, *Knjiga rizničarskih najmova*, 152, 160.

²⁵⁸ Vekarić, *Vlastela*, III, 38.

²⁵⁹ <https://ducac.ipu.hr/project/wp-content/uploads/Saint-Blaise-SEXTERIUM.pdf>

²⁶⁰ DAD, ser. Venditiones, vol. I, f. 49v.

²⁶¹ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 45.

²⁶² Junijev sin Mato (1300. – 1356.) bio je poklisar na napuljskome dvoru 1342. godine (Smičiklas, CD, XI, 7). Godine 1347. opet je u Napulju, a 1349. kod bosanskoga bana; Mankhen, *Dubrovački patricijat*, 336; Vekarić, *Vlastela*, III, 47-48.

²⁶³ DAD, ser. Testamenta Notariae, sv. 7, f. 17.

²⁶⁴ Grube (1325. – 1371.) je došao i do kneževske funkcije 1363., 1366./68. i 1370. godine; Vekarić, *Vlastela*, III, 49.

²⁶⁵ Tutori potomaka žene Mate Junija de Mençe (radi udaje kćeri) prodaju Marinu Junija de Mençe i njegovomu bratu Grubi trećinu nekretnina – *una domus lapidea posita in Pusterula in qua habitat Dea de Gondola* te zemljište (*terrenum*) *positum in Ragusio iuxta domum Martinussij de Mençe et Marce Nicole de Mençe*, jedan vinograd koji se nalazi *extra civitatis extra muros (iuxta muros civitatis)* te neki vinogradi dalje od grada. DAD, ser. Venditiones, sv. 18, f. 164, 167v.

²⁶⁶ Svjedok Fusko de Binçola, Vidov brat, u blizini događaja spominje kuću Grubeše de Ragnana (kuća Grubišina sina Petra nalazila se 1354. godine zapadno od cke Sv. Tome); DAD, ser. Venditiones, sv. I (3.3 1354, 3. 3). Lučić, MHR, III, dok. 675, str. 247.

²⁶⁷ Jedan svjedok (ribar) 1343. godine opisuje događaj iz luke silazeći s broda *in terra ad molum* pa možemo pretpostaviti da je mjesto radnje prostor prema luci; *Libri reformationum* I, 13.

saznajemo da je općina 1384. godine u trajni najam uzela neku kuću *quelli de Mençe in Pustierna la qual fo gettada apresso li muri della terra*.²⁶⁸

Nikolinu granu također je pogodila kuga 1348. godine. Unuci, pak, Matijaševi bili su dovoljno brojni da su kontnuirano zadržali Matijaševu stečevinu i nakon epidemije. Osobito je vitalna bila snaha, Filipa (rođena Thoma), supruga Martinuša Mate (Matijaša) Mençe, koja je nakon muževe smrti 1347. godine uspješno nastavila poslovati. Naslijedila je očevu i muževu imovinu, a i sin Toma ustupio joj je kao nasljednik veliki dio imovine.²⁶⁹ Filipa koristi obiteljske veze kao i slabost ostalih obitelji za širenje svojih trgovačkih aktivnosti i povećanje nekretnina u najreprezentativnijoj zoni između Sv. Vlaha i Kneževa dvora. Filipa de Mençe posjedovala je veći broj nekretnina na potezu južno od katedrale do sjeverno od crkve sv. Vlaha. Do nekih je posjeda došla nasljedstvom,²⁷⁰ a do nekih utjerivanjem dugova.²⁷¹ Zbog dugova, primjerice, Filipi Mençe braća Bucchia prodali su ili dali pravo na posjed i dijelove kuća kraj *nove lože*.²⁷² Ipak, znamo da je Margarita (oko 1330.), kći Filipe i Martinuša, bila udana za Petra (oko 1315. – 1357.), sina Nikole de Bucchia.

Filipa je posjedovala i kuću koja je “nekad pripadala Tripi de Georgio”. Znamo da je obitelj Georgio imala u vlasništvu kuću *in palude super platea comunis que est ante ecclesiam Sancti Saluatoris* još 1279. godine,²⁷³ a 1300. i 1307. godine spominje se fontik Nikole Tripa de Georgio (zapadno i sjeverno okrenut prema kućama Damjana de Volcassio, a južno i istočno prema javnome trgu).²⁷⁴ U Knjizi rizničara spominje se *stazon deli fondegi*, čiji je najam Filipa de Mençe ostavila za nabožne svrhe, a spomi-

²⁶⁸ Zelić, *Knjiga rizničarskih najmova*, 118.

²⁶⁹ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 333; O nekretnama Filipe de Mençe vidi i: Zelić, *Knjiga rizničarskih najmova*, 138, 148, 205, 214, 215.

²⁷⁰ Dinić-Knežević, *Položaj žena*, 53-59.; Vekarić, *Vlastela*, III, 47-49.

²⁷¹ Od Junija Georgio Filipa je kupila jednu kuću na ime duga, a došla je i u posjed tri četvrtine njegove *domus fontegorum*, koju su prethodno bili kupili sinovi Tripa de Bucchia, a zetovi Lovrice de Volcassio, također Filipini dužnici. Dinić-Knežević, *Položaj žena*, 54.

²⁷² Tako su Luka Tripuna i njegov brat Đivo zbog dugova morali prodati dijelove svojih kuća: jedne u seksteriju Sv. Vlaha (!), koja je graničila prema istoku s općinskim trgom kraj nove lođe, prema zapadu s javnom ulicom i fontikom koji je nekad pripadao Desici de Volcassio. Sjeverno je bio općinski trg, a južno fontici koje je nekada imao Junije de Volcassio. DAD, ser. Venditiones Cancellariae, ser. 31, sv. 1, 162-162v; Dinić-Knežević, *Položaj žena*, 55. Druga kuća, čije su dijelove članovi obitelji Bucchia morali prodati, nalazila se također u istome seksteriju, a istočno je graničila s kućom Nikole de Bucchia, zapadno s općinskom ulicom, sjeverno s *casaleom* Filipe de Mençe, a južno s javnom ulicom. Kuća čije su dijelove morali prodati u seksteriju Sv. Marije (!) graničila je istočno s javnom ulicom, zapadno s kućom Moretija de Luchario, sjeverno s općinskom ulicom, a južno s Matom Nikole de Mençe (!). Ipak, znamo da je kći Filipe i Martinuša, Margarita (oko 1330. godine) bila udana za sina Nikole Bucchia, Petra (oko 1315.-1357.). Inače, obitelj Bucchia bila je jedina obitelj koja je u 14. stoljeću – godine 1336. dobila plemićki status i nakon zatvaranja Vijeća 1332. godine i to zbog zasluga vezanih uz teritorijalno proširenje teritorija na Ston i Pelješac. *Libri reformationum*, I, 114, 220; III, 62-63, 198. DAD, ser. Reformationes, sv. 31, 25', 49; Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 79-80, 92, 93, 95. Jovanka Mijušković, “Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku”, *Glas SANU* 246 (1961), br. 9: 104-105; Janeković Römer, *The Frame of Freedom. The Nobility of Dubrovnik Between the Middle Ages and Humanism* (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2015), 338.

²⁷³ Čremošnik, MHR, I, dok. 119, str. 31.

²⁷⁴ Benyovsky Latin, Ledić, “Posjed obitelji Volcassio”, 53.

nju se i *li fondegi* koja su se nalazila *in lo sistier de sancta Maria apreso Sancto Biasio in Piazza*, sa svih strana okružena javnim ulicama, a južno *con le stazon che fonode Damian de Volcasso*.²⁷⁵ Neke od tih nekretnina Filipa je ostavila u trajni najam za po-božne svrhe rizničarima Sv. Marije. Jednu kuću, “nekad Filipe de Menče”, općina je uzela u najam od riznice da bi ju dala vojvodi Hrvoju 1399. godine. Ta je kuća graničila istočno s kućom Marina de Bona, a južno s kućom Miha de Resti.²⁷⁶ Filipa je bila posjednica nekretnina na najreprezentativnijemu prostoru u bloku između katedrale i Sv. Vlaha – prema Kneževom dvoru.²⁷⁷

Potomci Lampre Mencinoga

Lampre Mencin (4) imao je kćer reklužu **Skimozu (4.1.,***oko 1220.-1279.) te sinove **Mengača (4.2. ***oko 1200. – prije 1279.)²⁷⁸ i **Ivana “Deodata” (4.3., ***oko 1210. – prije 1282.), od kojega nastaje nova obiteljska grana. Mengača je imao kći Desislavu, opaticu samostana sv. Šimuna.²⁷⁹ U notarskim se dokumentima 1300. godine spominje neki **Ilija de Mengača (4.2.1.)** čija se nekretnina nalazila istočno i južno od posjeda **Matijaša Marinova de Menče (3.3.1.2.)**.²⁸⁰ U ispravi se spominje da je to zemljište djelomično stradalo u požaru 1296. godine, 1301. spominje se posjed *illis de Mengača*, sjeverno od posjeda Matije *de Neno*,²⁸¹ a zapadno je bila javna ulica.²⁸² Ne znamo točno o kojoj se lokaciji radi, ali godine 1299. kuća nekoga Nenoje (moguće piliparija koji je imao kuću kod klarisa 1324.) spominje se južno od posjeda Matijaša de Menče.²⁸³ **Ivan Deodata (4.3.)** imao je kćer Desislavu (**4.3.1., ***oko 1235.) koja je bila opatica Sv. Šimuna.

Lokacija nekretnina i obiteljske veze

Osim prilike za zaradu, pozicioniranje određenih obitelji u burgusu možda je imalo veze i s njihovim društveno-političkim položajem. U 13. stoljeću je, prema istraživanjima N. Vekarića, na vlasteoske obitelji utjecala i podjela na klanove odnosno skupove međusobno naklonjenih *casata*: na početku takozvani “Judin” (kasnije takozvani “Gundulićev”) i takozvani “Bobaljevićev” klan: prvi nazvan prema svrgnutome

²⁷⁵ Zelić, *Knjiga rizničarskih najmova*, 214-215. S Filipom de Menče poslove je vodio Petar Vlahov de Menče, unuk Paska Volcassio; Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 318.

²⁷⁶ Zelić, *Knjiga rizničarskih najmova*, br. CXVII. Naime, vojvodi Hrvoju dodijeljene su neke kuće u gradu kao nagrada za ustupanje Primorja. Vidi: Nada Grujić; Danko Zelić, “Palača vojvode Sandalja Hranića u Dubrovniku”, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 48 (2010): 86.

²⁷⁷ *Pod kaznom od 1000 perpera* Filipa je morala srušiti svoj *Castello* koji se nalazio izvan gradskih bedema. Kao naknadu je dobila od općine 850 perpera; *Libri reformationum*, III, 67, 76, 77, 84, 92.

²⁷⁸ Za Mengaču znamo da je bio vijećnik.1251. i 1252. godine (prilikom potpisivanja ugovora s Mlečanima) te 1253. godine prilikom potpisivanja saveza između Dubrovnika i bugarskog cara Mihajla Asena; Vekarić, *Vlastela*, III, 62; Ljubić, *Listine*, I, 82-85.

²⁷⁹ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 37.

²⁸⁰ Lučić, MHR, IV, dok. 128, str. 47.

²⁸¹ Lučić, MHR, IV, dok. 11, str. 21.

²⁸² Lučić, MHR, IV, dok. 511, str. 135.

²⁸³ DAD, ser. Diversa notariae, sv. IV, f. 27.

“protumletačkom” knezu Damijanu Judi (odnosno njegovome lojanom zetu Grubeši Mihovilovom Gonduli), klan kojemu je tijekom 13. stoljeća pripadalo 70% vlastele. Drugi je klan nazvan prema rodu Bobalio / Bobaljević, čiji su pripadnici imali veliku ulogu pri Judinom svrgavanju. U 14. stoljeću stvara se i treći, Gučetićev klan (kao frakcija Gundulićeva), a prema N. Vekariću nije isključeno da je postojao i zasebni, takozvani “Menčetićev” klan, jer su pripadnici ove obitelji često djelovali zasebno. Ipak, obitelj Menče je, prema Vekariću, tijekom 13. stoljeća uglavnom pripadala Judinom odnosno Gundulićevom klanu (osam od jedanaest casata 1300. godine).²⁸⁴ Nije isključeno da je i ženidbena politika Menčetića, ali i položaj njihovih nekretnina, bio, između ostaloga, vezan i uz pripadnost klanu odnosno casati.

U Dubrovniku 13. stoljeća još je prisutna težnja za očuvanjem nepodijeljene obiteljske imovine,²⁸⁵ te u notarijatu nalazimo primjere bratskih zajednica (fraterni). Tako je prva generacija pripadnika obitelji Menče, kojima možemo pratiti nekretnine u notarijatu, živjela unutar fraterni (primjerice, braća Lovro i Matijaš, Dimitar i Lampredije i drugi). Dijeljenje imovine među braćom javlja se u dubrovačkome notarijatu krajem 13., ali češće tijekom 14. stoljeća (primjerice, spomenuta braća Lovro i Matijaš Marinovi).²⁸⁶

Pratimo li širenje pripadnika obitelji Menče u Dubrovniku, možemo vidjeti da je važnu ulogu imala bračna strategija: ženidbe s imućnim djevojkama, koje su u miraz donosile velika sredstva, a koncem 13. stoljeća čak i nekretnine. U oporukama 13. stoljeća, što je u skladu s promjenama u nasljednome pravu, možemo prepoznati i postupno isključivanje kćeri iz nasljeđivanja nekretnina te ograničavanje raspolaganja imovinom udovica.²⁸⁷ Broj muških potomaka bio je također relevantan za jačanje obitelji te u slučaju udovištva i ponovna ženidba s mladom djevojkom iz obitelji bliških interesa. Redovito se radilo o pripadnicama obitelji koje su bile u nekim vezama – gospodarskim, susjedskim, klanovskim – ili sve troje. Na taj način stvarali su se prostori u burgusu koje su kontrolirale mreže povezanih obitelji.²⁸⁸ U novome predgrađu, koje se spominje u Statutu, žive, čini se, prvenstveno pripadnici Judina klana, dok pripadnike Bobaljevićeva nalazimo ponajviše u predjelu Kaštel (Ceria, Balislava) i Pustijerna (Caboga, Gullerico, Sorgo) odnosno uz katedralu (Georgio, Bonda, neki

²⁸⁴ Vekarić, *Vlastela*, I, 221.

²⁸⁵ Vidi: DS, IV, 52, 53, 54; Janeković Römer, *Rod i grad*, 33-40.

²⁸⁶ Janeković Römer, *Rod i grad*, 25-40; Primjerice 1299. godine dolazi do podjele očevine (*facimus divisionem inter nos de patrimonio nostro*) među braćom Resti. Naglašeno je da se odluka o podjeli zajedničke imovine (*nostra bona*) donosi svojevolumno (*spontanea voluntate*). Lučić, MHR, IV, dok. 36, str. 27.

²⁸⁷ Prilikom udaje žena je miraz predavala mužu na djelomično upravljanje, ali on ga nije smio otuđiti i uništiti. Tijekom 13. stoljeća više je primjera u Dubrovniku kojima se oporučno ostavljaju nekretnine i kćerima čime su nekretnine prelazile u drugu (muževu) obitelj. Dubrovačka vlastela trebala je pripremiti vrlo veliku svotu za isplatu miraza kćeri, a nekretnina se u Dubrovniku mogla dati u zalog izravno i zetu do isplate miraza pa je tako indirektno prelazila iz jedne obitelji u drugu udajom kćeri. Ipak, često se osiguravalo da su na korištenje nekretnine ipak imali pravo ženini roditelji do smrti, a kasnije se stvar rješavala s braćom. Janeković Römer, *Rod i grad*, 81; Dinić-Knežević, *Položaj žena*, 87-89.

²⁸⁸ Sin Paska Volcassija, čija je sestra Franka bila žena Junija de Menče – brata Filipina pokojnog muža; Benyovsky Latin, Ledić, “Posjed obitelji Volcassio”, 64.

pripadnici Mençe) te oko Pila (tu već od sredine 80-ih, a pogotovo nakon požara, nalazimo pripadnike Bobaljevićeva kruga, primjerice Sorgo i Georgio). Ipak, može se samo spekulirati da je podjela zemljišta u burgusu, izvan starih gradskih bedema imala (između ostaloga) veze i s političkim opredjeljenjem.

S nekim su obiteljima pripadnici obitelji Mençe bilo osobito vezani. Primjerice, jake su bile veze s obitelji Benessa. Nikoleta, kći **Matijaša Marinova de Mençe (3.3.1.2.)** iz braka s Marijom Proculo bila je udana za Šimuna Pankracijeva de Benessa²⁸⁹ (koji je imao zemljište kraj vrata Celenga). To je bila djevojka iz susjedstva jer znamo da je Matijaš ovdje imao nekretnine, koje je nakon diobe s bratom Lovrom 1300. godine darovao svojemu prvom sinu, Nikoletinome polubratu **Marinu de Mençe (3.3.1.2.1.)**.²⁹⁰ Marinov rođak Vlaho Dimitrov i njegova žena Nikoleta (rođ. Volcassio) imali su kćer Mariju (3.2.1.2.1.), koja je pak bila udana za Nikolu Šimunova de Benessa.²⁹¹ Kći pak Mençe Jeluša, drugi se puta udala za Dimitra Šiminoga de Benessa.²⁹²

U burgusu su nekretnine imali i pripadnici obitelji Cipagna (Poca). **Matijaš Marinov de Mençe (3.3.1.2)** oženio se 1265. godine za svoju susjedu Prvoslavu, kćer Pasqua de Poca i 1280. godine naslijedio je *casale* koji se nalazio uz njegove, već postojeće, nekretnine.²⁹³ Uz to je dobio i ogroman miraz koji mu je, kao jednome od najsposobnijih pripadnika obitelji, dodatno pomogao u društvenome uspinjanju. Nakon Prvoslavine smrti Matijaš se, vidjeli smo, oženio za pripadnicu obitelji Proculo te je moguće tim obiteljskim vezama uspio kupiti zemljište Sv. Spasa kojim je upravljao pripadnik iste obitelji Proculo.²⁹⁴ Susjedi istoga zemljišta bili su rođaci njegove prve žene iz obitelji Poca: zemljište u bloku između današnjih ulica Od puča i Između polača, Pracatove i Božidarevčeve 1296. godine graničilo je na sjeveru s već postojećim Matijaševim i Lovrinim zemljištem, na istoku sa zemljištima Marka de Poce i već postojećim Matijaševim i Lovrinim zemljištem te kućom Paska de Picurario,²⁹⁵ a južno sa zemljištem Margarita de Poča. Inače, s istim Margaritom de Poca sporio se oko prozora 1286. godine susjed, kao što smo već naveli, Matijašev rođak **Menče Dmitrov (3.2.1.2.)** (za kojega znamo da je imao zemljište kraj obitelji Crossio, uz Ulicu od puča i Pracatovu).²⁹⁶

²⁸⁹ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 38.

²⁹⁰ To se zemljište, kako smo već prije naveli, nalazilo zapadno i sjeverno s komunalnim ulicama, istočno s teritorijem koji je nekada pripadao Proculu Donatu, a južno sa zemljištem Paska de Benessa.

²⁹¹ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 36.

²⁹² Vekarić, *Vlastela*, VIII, 41.

²⁹³ Zemljište koje Matijašu prelazi u ruke mirazom, relikv je starijega razdoblja jer se kod plemićkoga stanovništva, radi očuvanja patrimonija, kćerima uglavnom ostavljao novac. Tijekom 13. stoljeća više je primjera u Dubrovniku kojima se oporučno ostavljaju nekretnine i kćerima, čime su one prelazile u drugu (muževu) obitelj. O tome više: Benyovsky Latin, Begonja, Nikolić Jakus, "Immovable Property", 6-54.

²⁹⁴ Mahnken, *Dubrovački patricijat*, 331.

²⁹⁵ Lučić, MHR, IV, dok. 67, str. 34. Kuća Paska de Picurario se može povezati s rečenicom iz Odredbe o ulicama iz 1296. godine prema kojoj je zapadni kraj današnje Ulice Cvijete Zuzorić definiran upravo kućom istoga vlasnika; DS, knj. VIII, c. 57.

²⁹⁶ Čremošnik, MHR, I, dok. 484, str. 143.

Jake su bile i veze s obitelji Crossio. Nekretnine te obitelji spominju se u burgusu u najranijim notarskim dokumentima još s konca 13. stoljeća, baš kao i one obitelji Menče. Radilo se o susjedima koji su pripadali istome klanu i imali više obiteljskih veza. Primjerice, u kupoprodajnome dokumentu iz 1279. godine, u kojemu se spominje velko zemljište braće Crossio u burgusu, navedena je i ulica (vjerojatno današnja Pracatova) koja je vodila južno prema vratima don Petra de Menče. U *Knjizi općinskih nekretnina* sačuvan je i jedan popis kuća iz 1286. godine na privatnim zemljištima, koje su i njegov zapadni susjed Crossio – vjerojatno se radilo o ulici koja je graničila s tadašnjim općinskim zemljištem. Da se radilo o susjedima, znamo i prema sporu iz 1286. godine u kojemu je Menče Dmitrov imao kuću u blizini zemljišta Crossio.²⁹⁷ Već smo naveli da su braća **Menče Lampredijev (3.2.2.1)** i **Marin Lampredijev (3.2.2.2.)** bili su oženjeni za djevojke iz obitelji Crossio: Marin Slavom de Crossio (kći Andrijina, sestra Margaritina).

Uz obitelj Volcassio vezale su ih također susjedske i obiteljske veze. Najimućniji pripadnik obitelji, Pasko de Volcassio, udao je kćer Nikoletu za susjeda **Vlaha Dimitrova de Menče (3.2.1.2.)** te imovinski potpomogao novu obitelj sa 600 perpera miraza.²⁹⁸ Pasko je posjedovao zemljište zapadno od Lučarice, a kuća Vlaha de Menče bila je južno od njega. Zemljište Vlahina ujaka **Lampredija Mencinoga (3.2.2.)** godine 1283. bilo je pak južno od kuće Paskova brata Damijana de Volcassio.²⁹⁹ Kuća Lampredijeva sina **Petra de Menče (3.2.2.3)** 1354. godine spominje se zapadno od nekadašnje kuće Paska de Volcassio i kuće Lovrice de Volcassio³⁰⁰ (zapadno od katedrale). Iako je obitelj Volcassio pripadala Judinom klanu, casata kojoj je pripadao Lovrica priključila se istomišljenicima novoga Gučetićeva klana, koji je nastao iz Gundulićeva (ali se kasnije od njega udaljio i približio suprotnome, Bobaljevićevu klanu).³⁰¹ Pripadnici *casate* Lovrice de Volcassio sklapaju ženidbene veze s Gučetićevim i Bobaljevićevim klanom (Goče i Sorgo).³⁰² Zanimljivo, i djeca njihova susjeda Petra Lampredijeva de Menče sklapala su brakove s obiteljima Sorgo, Bonda i Caboga. I kuća **Dobre Mencinoga (3.2.2.1.2.)** spominje se u blizini: graničila je južno s Lovricom Volcassio,³⁰³ a njegova je udovica 1355. godine kupila još jednu susjednu kuću.³⁰⁴ Ove su nekretnine bile locirane u zoni zapadno od katedrale.

Zemljište, pak, pripadnika druge grane **Matijaša Marinova de Menče (3.3.1.2.)**, koje je 1279. godine naslijedio od svoje žene Prvoslave (blok dug dvadeset sežnjeva), na-

²⁹⁷ Lučić, MHR, III, dok. 677, str. 247.

²⁹⁸ Iako je zakonom još 1235. godine bilo određeno da miraz ne smije biti veći od dvjesto perpera.

²⁹⁹ Lučić, MHR, II, dok. 1153, str. 285.

³⁰⁰ DAD, ser. Venditiones, sv. I, f. 104.

³⁰¹ Benyovsky Latin, Ledić, "Posjed obitelji Volcassio", 33.

³⁰² Gučetićevu klanu pripadale su politički "umjerenije" *casate* koje nisu izravno potjecale od skupine oko svrgnutoga Damjana Jude pa su bile manje povezane s tim događajima; Nenad Vekarić, *Nevidljive pukotine: dubrovački vlasteoski klanovi* (Zagreb; Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2009), 105; Vekarić, *Vlastela*, I, 184.

³⁰³ DAD, ser. Venditiones, I, f. 116.

³⁰⁴ DAD, ser. Venditiones cancellariae, sv. I (22. 2. 1355.).

lazilo se u blizini Sv. Svetih, a susjed je i ovdje bio Pasko de Volcassio.³⁰⁵ A jedan od Matijaševih sinova, Junije (3.3.1.2.3.) bio je oženjen za drugu kćer Paska de Volcassio, Franku.³⁰⁶ I Pasko de Volcassio i Matijaš de Menče bili su pripadnici Judina klana.

Možemo pratiti i veze s obitelji de Gondula, također prisutnoj u burgusu, a čiji su pripadnici također bili pripadnici Judina klana, koji je, uostalom, poznat kao Gundulićev – prema Judinome lojanom zetu Grubiši de Gondula.³⁰⁷ Obitelj Gondula također je, kao i Menče, imala najstarije nekretnine u Pustijerni: još se u dokumentu iz 1254. godine spominje prodaja gradskoga zida Matiji. Zid je išao od Vrata od Pustijerne do kuće Gondola (koja je nekad pripadala Grubiši Gondoli), a koja se nalazila južno od toga zida.³⁰⁸ Gondule su imale velik dio nekretnina u burgusu počevši od onih koje je u oporuci³⁰⁹ Ivan Gondola 1234. godine ostavio svojemu nećaku Valiju *extra portam Leonis*. (Lavlja vrata nalazila su se na mjestu križanja Strossmayerove i Lučarice.)³¹⁰ Te su nekretnine naslijedili Valijevi sinovi Benedikt i Damijan, koji su u burgusu imali i kuće za stanovanje i čestice za najam te su bili susjedi pripadnicima obitelji Menče. Prema popisu iz *Knjige općinskih nekretnina* (1286.),³¹¹ kuća **Matijaša Marinova de Menče** (3.3.1.2.).³¹² nalazila se zapadno od zemljišta Benedikta de Gondola,³¹³ a Matijašev brat **Lovro** (3.3.1.1.) imao je kućicu zapadno od Benediktova brata Damijana de Gondola.³¹⁴ Osim susjedskih veza postojale su i one ženidbene: **Dime Domanjin** (3.2.1.3.1) bio je oženjen za Stanu, kćer Marina de Gondola.³¹⁵ Prvula, kći **Marina Matijaševa** (3.3.1.2.1.), bila je udana za Benedikta Marinova de Gondula.³¹⁶ **Mato Junijev** (3.3.1.2.3.1) bio je oženjen s Marijom, kćeri Junija de Gondula.³¹⁷ Jedna kći Martinuša i Flipe de Menče, Anukla (Ana) bila je udana za Đivu Pavlova de Gondula (Judin klan),³¹⁸ a njezina sestra Mare za Stjepana Marinova de Sorgo (Bobaljevićev klan). Treća sestra Margerita bila je udana za uglednoga Mlečanina Lodovica Corna-

³⁰⁵ Čremošnik, MHR, I, dok. 142, str. 37.

³⁰⁶ Vidi: Marinković, "O gradnji, funkciji i rušenju", *Ars Adriatica* 7 (2017): 83-98.

³⁰⁷ Ivanov mlađi brat Grubessa (1222. – 1256.) bio je oženjen kćeri Damjana Jude. Kći Grubiše Bona dala je ime kasnijemu rodu Boni, a koja se oženila za de Bisti. Vekarić, *Vlastela*, II, 91-92.

³⁰⁸ Slažemo se s mišljenjem N. Grujić koja Grubešinu odnosno Boninu kuću locira od bedema, čiji se dio prodaje Bincoli; Grujić, "Dubrovnik – Pustijerna", 7-39; Beritić, *Utvrdjenja*, 14; Dinić, *Odluke Veća*; Planić-Lončarić, "Zajednički prostori", 65-75, 70.

³⁰⁹ Beritić, "Ubikacija nestalih građevinskih spomenika", 30; Milorad Medini, *Starine dubrovačke* (Dubrovnik: Jadran, 1935), 287.

³¹⁰ Smičiklas, CD, III, br. 190.

³¹¹ Benyovsky Latin, Zelić, *Knjige nekretnina*, 131-132.

³¹² Istočno je bilo zemljište Benedikta Gondule, a zapadno dvije kuće Jakova de Crossio, nakon čega su prema zapadu nabrojene dvije kuće Junija *de Scocilice*, a zatim kuća koju su zajedno imali Marin Sorgo i Junije *de Scocilica* te dvije kuće Marina de Sorgo. Benyovsky Latin, "Obrtnici", 75.

³¹³ Lučić, MHR, II, dok. 353, str. 81. O tome vidi: Benyovsky Latin, "Obrtnici", 75. Vidi i: Benyovsky Latin, Pešorda Vardić, Haničar Buljan, "Antunini na Placi", 121.

³¹⁴ Čremošnik, MHR, I, dok. 122, str. 31.

³¹⁵ Vekarić, *Vlastela*, III, 39.

³¹⁶ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 42.

³¹⁷ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 45.

³¹⁸ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 43.

ra.³¹⁹ Obiteljske veze očito su postojale i s takozvanim Bobaljevićevim klanom (pogotovo s obiteljima Sorgo i Georgio čiji su im pripadnici bili susjedi), a pogotovo kod onih pripadnika obitelji Menče koji su i sami pripadali tome klanu: primjerice Agape, kći **Nikole Markova (3.2.3.4.)**, koji je pripadao Bobaljeviću klanu, bila je udana za Andriju Pavlova de Sorgo.³²⁰

Premreženost obitelji Mence, Sorgo i Georgio može se pratiti i na drugim primjerima: Filipa, kći **Lovra Marinova (3.3.1.1.)**, bila je udana za Andriju Palminoga de Sorgo, a njezina sestra Franka za Nikolu Trifunova de Georgio.³²¹ Franuša, kći njihova brata **Mihe Lovrina (3.3.1.1.1.)**, bila je udana za Jakova Nikolina Sorgo, a kći drugoga brata **Nikole Lovrina (3.3.1.1.2.)**, Dobre, bila je udana za Đuru Matina de Georgio. Jelena (Lena), kći **Junija Matijaševa (3.3.1.2.3.)** i Franke rođ. Volcassio, bila je prvo udana za Marina Junijeva Sorga, a kasnije za Vidu Matina de Georgio. Druga je kći Gaja bila udana za Martolicu Matina Georgio. Njihov sin Mato imao je kćer Marušu, također udanu za Georgio – Đuru Jakovljeva.³²² Georgio, Sorgo i Menče imali su zemljišta blizu Pila te su bili i susjedi. Veliko zemljište koje su braća Lovro i Matijaš Marinovi **(3.3.1.1. i 3.3.1.2.)** kupili 1296. godine, a koje se spominje i u Statutu 1296. godine, graničilo je prema zapadu s velikim zemljištem Tripa de Georgio. Iako nisu žen idbenim vezama bili povezani s elitom izvan vlasteoskoga kruga (ako su željeli zadržati svoju pripadnost staležu), pripadnici obitelji Menče poslovno su i susjedski bili povezani i s drugim imućnim stanovnicima, pripadnicima poslovne elite (obitelji Subb, Ljutica i tako dalje).³²³

Zaključak

U razoblju od početka 13. do sredine 14. stoljeća prostor dubrovačkoga predgrađa doživio je velike promjene. Prostorno i funkcionalno različita predgrađa – nova i stara – preoblikuju se i unificiraju pretvarajući se u novo središte grada. Taj dugotrajni i kompleksni proces pratila je izgradnja gradskih bedema (u različitim fazama) te mijenjanje linija starih komunikacija u odnosu na ključne urbane točke grada. Pretvaranje izvangradskoga prostora u gradski uključivalo je, uz trasiranje ulica, parcelizaciju velikih blokova u čestice za izgradnju kuća, što je rezultiralo promjenom odnosa središta i periferije i rezidencijalnom mobilnošću stanovnika. Grad postaje gospodarsko središte prema kojemu je gravitiralo šire područje i to ne samo unutar dubrovačkoga teritorija. Zbog nesigurnosti, ali i boljih poslovnih mogućnosti i statusa, u grad (a

³¹⁹ DAD, ser. *Debita notariae*, sv. VI, 35.

³²⁰ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 37.

³²¹ Vekarić, *Vlastela*, VIII, 38.

³²² Vekarić, *Vlastela*, VIII, 42, 45.

³²³ Vidi: Benyovsky Latin, Pešorda Vardić, Ravančić, Haničar Buljan, "Urban, Elite", 15-73; Zdenka Janeković Römer, "Georgius Scambe de Gostigna, habitator Ragusii olim de Arbo, uspješan Dubrovčanin bez građanskog prava", u: 8. *istarski povijesni biennale, Artisan et mercatores...: o obrtnicima i trgovcima na jadranskom prostoru*, zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Poreču od 11. do 13. svibnja 2017., ur. Marija Mogorović Crljenko, Elena Uljanić (Poreč; Pula; Pazin: Zavičajni muzej Poreštine; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli; Državni arhiv u Pazinu, 2019): 9-23.

osobito u predgrađe) dolazi i imućno izvangradsko zemljoposjedničko stanovništvo koje donosi kapital, ulaže u izgradnju grada i u trgovinu te se povezuje s lokalnom elitom. I neke starosjedilačke vlasteoske obitelji koriste promjene i šire se iz područja staroga grada na prostore nekadašnjih vrtova u predgrađu. U vrijeme Statuta (1272. godine) grad je, prema Krivošiću, imao oko dvije tisuće stanovnika, a do sredine 14. stoljeća, odnosno prije kuge, broj je narastao za oko 1500 stanovnika. Novi je prostor grada unutar bedema povećan za oko trinaest hektara.³²⁴ Intenzivni demografski razvoj Dubrovnika u 13. stoljeću rezultirao je povećanom potražnjom za stambenim prostorom i rastom vrijednosti zemljišta. Nove nekretnine imale su višestruku funkciju – za stanovanje, za najam, za skladišta robe kojom su trgovali. Njihova je funkcija bila promijenjiva i pratila je proces urbanizacije i demografskog rasta.

Na temelju notarskih dokumenata u 13. i početkom 14. stoljeća u burgusu možemo pratiti vrlo velik broj posjeda u posjedu pripadnika obitelji Menče. Njihove obiteljske veze i mobilnost pokazatelji su velike uloge ove razgranate obitelji u tadašnjemu Dubrovniku, a rekonstrukcija njihovih posjeda otkriva nam i organizaciju dubrovačkoga predgrađa u tom razdoblju. Obitelj Menče bila je tada jedna od najvitalnijih i zasigurno je posjedovala najviše zemljišta u burgusu. Ipak, nisu sve grane jednako snažne ni imovinski ni demografski. Mnogi pripadnici obitelji Menče umrli su tijekom epidemije kuge 1348. ili 1363. godine, a neke se grane pretvaraju u pučke ogranke. Ipak, oni i dalje ostaju ključni u političkom i gospodarskom životu grada: preživjela generacija obitelji Menče u 14. stoljeću proširuje nekretnine preko obiteljskih veza (sa susjednim imućnim pripadnicima vlastele) ili koristeći gospodarsku krizu na prijelazu stoljeća. Neki su pripadnici obitelji naslijedili nekretnine od rođaka koji su umrli ili bili bez muških potomaka.³²⁵

Možemo zaključiti da je vrlo razgranata obitelj Menče tijekom 13. i u prvoj polovici 14. stoljeća imala jednu od važnijih uloga u društvenom, gospodarskom i političkom životu grada, ali i u oblikovanju dubrovačkoga burgusa. Metodologijom socijalne topografije, praćenje pozicije, načina korištenja i rasporeda posjeda elitne obitelji omogućava nam bolje razumijevanje obiteljskih veza, njihovih političkih usmjerenja, gospodarskih aktivnosti, ženidbenih strategija, ali ujedno i način oblikovanja i funkcije gradskoga zemljišta u Dubrovniku i to u razdoblju kada je grad doživio jednu od najvećih urbanih transformacija u svojoj povijesti.

³²⁴ Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika*, 50-51. Prema N. Vekariću, u prvoj polovici 14. stoljeća grad je imao oko 4 tisuće stanovnika; Vekarić, *Vlastela*, I, 23, 19, 148, 226.

³²⁵ Tako zemljište Petra de Menče prelazi u ruke njegovih rođaka Matijaša i Lovre de Menče; DAD, ser. Testamenta notariae, sv. III, fol. 47, 138. (*Testamentum Petri de Menziis*).

Neobjavljeni izvori

Hrvatska – Državni arhiv u Dubrovniku, ser. Venditiones cancellariae

Hrvatska – Državni arhiv u Dubrovniku, ser. Testamenta Notariae

Hrvatska – Državni arhiv u Dubrovniku, ser. Diversa Cancellariae

Hrvatska – Državni arhiv u Dubrovniku, ser. Diversa Notariae

Hrvatska – Državni arhiv u Dubrovniku, ser. Testamenta Notariae

Hrvatska – Državni arhiv u Dubrovniku 460 Obitelj Beritić

Hrvatska – Knjižnica Dominikanskog samostana u Dubrovniku, Seraphinus Maria Cerva, *Sacra Metropolis Ragusina, sive Ragusinae provinciae pontificum series variis ecclesiarum monumentis atque historicis, chronologicis, criticis commentariis illustrata*, sign. 36-IV-14, f. 261.

Popis literature

Andreis, Mladen; **Benyovsky Irena**; **Plosnić**, Ana. “Socijalna topografija Trogira u 13. stoljeću”. *Povijesni prilozi* 22 (2003), br. 25: 37-92.

Andreis, Mladen; **Benyovsky Latin**, Irena; **Plosnić Škarić**, Ana. “Socijalna topografija Trogira u 14. stoljeću”. *Povijesni prilozi* 26 (2007), br. 33: 103-195.

Bajić-Žarko, Nataša, ur. *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju. Katastar Dalmacije 1823.-1975. Inventar*. Split: Hrvatski državni arhiv; Državni arhiv u Splitu, 2006.

Benyovsky Latin, Irena. *Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009.

Benyovsky Latin, Irena. “Obrana dubrovačkog predgrađa sredinom 13. stoljeća. Prilog istraživanju privatnih kula”. *Historijski zbornik* 65 (2012), br. 1: 17-39.

Andreis, Mladen; **Benyovsky Irena**; **Plosnić**, Ana. “Socijalna topografija Trogira u 13. stoljeću”. *Povijesni prilozi* 22 (2003), br. 25: 37-92.

Andreis, Mladen; **Benyovsky Latin**, Irena; **Plosnić Škarić**, Ana. “Socijalna topografija Trogira u 14. stoljeću”. *Povijesni prilozi* 26 (2007), br. 33: 103-195.

Bajić-Žarko, Nataša, ur. *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju. Katastar Dalmacije 1823.-1975. Inventar*. Split: Hrvatski državni arhiv; Državni arhiv u Splitu, 2006.

Benyovsky Latin, Irena. *Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009.

Benyovsky Latin, Irena. “Obrana dubrovačkog predgrađa sredinom 13. stoljeća. Prilog istraživanju privatnih kula”. *Historijski zbornik* 65 (2012), br. 1: 17-39.

Benyovsky Latin, Irena. “Notes on the Urban Elite, Churches, and Ecclesiastical Immoveables in Early Medieval Dubrovnik”. U: *Religionsgeschichtliche Studien Zum Östlichen Europa. Festschrift Für Ludwig Steindorff Zum 65. Geburtstag*, uredila Martina Thomsen, 23-42. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2017.

Benyovsky Latin, Irena. "Dubrovnik's Burgus of St Blasius in the 13th Century". U: *Towns and Cities of the Croatian Middle Ages: Authority and Property*, uredila Irena Benyovsky Latin, Zrinka Pešorda Vardić, 295-326. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2014.

Benyovsky Latin, Irena. "Governmental Palaces in Eastern Adriatic Cities (13th–15th Centuries)". U: *Political Functions of Urban Spaces and Town Types Through the Ages. Making Use of Historic Town Atlases in Europe*, uredili Zdzisław Noga, Roman Czaja, Ferdinand Opll, Martin Scheutz, 111-160. Cracow; Torún; Vienna: TNT; Böhlau Verlag, 2019.

Benyovsky Latin, Irena. "Obrtnici i općinsko predgrađe Dubrovnika krajem 13. stoljeća". U: *8. istarski povijesni biennale, Artisan et mercatores...: o obrtnicima i trgovcima na jadranskom prostoru, zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Poreču od 11. do 13. svibnja 2017.*, uredile Marija Mogorović Crljenko, Elena Uljančić, 52-80. Poreč; Pula; Pazin: Zavičajni muzej Poreštine; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli; Filozofski fakultet; Državni arhiv u Pazinu, 2019.

Benyovsky Latin, Irena; **Begonja**, Sandra; **Nikolić Jakus**, Zrinka. "Immovable Property in Legal Actions as Documented in the Notarial Records: The Case of 13th-Century Dalmatian Cities". *Mesto a Dejiny* 7 (2018), br. 2: 6-54.

Benyovsky Latin, Irena; **Haničar Buljan**, Ivana. "Digital mapping of noble Estates in Dubrovnik's burgus (13th-century)". In: *Mapping Urban Changes / Mapiranje urbanih promjena*, uredila Ana Plosnić Škarić, 222-261. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2017.

Benyovsky Latin, Irena; **Ledić**, Stipe. "Posjed obitelji Volcassio u srednjovjekovnom Dubrovniku." *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 51/1 (2013): 17-60.

Benyovsky Latin, Irena; **Pešorda Vardić**, Zrinka, **Haničar Buljan**, Ivana. "Antunini na Placi u 15. stoljeću: prostorni razmještaj članova Bratovštine sv. Antuna duž dubrovačke Place u 15. stoljeću". *Povijesni prilozi* 55 (2018), br. 2: 57-136, <https://doi.org/10.22586/pp.v55i0.99>.

Benyovsky Latin, Irena; **Pešorda Vardić**, Zrinka; **Ravančić**, Gordan; **Haničar Buljan**, Ivana. "Urban Elite and the Dubrovnik Area from the Late 13th Century to the Black Death: Menče and Ljutica Family Estates in the Burgus of Dubrovnik – Three Generations of Neighbours from Two Social Strata". *Povijesni prilozi* 38 (2019), br. 56: 15-73, <https://doi.org/10.22586/pp.v56i1.9246>.

Benyovsky Latin, Irena; **Zelić**, Danko, prir. *Knjige nekretnina dubrovačke općine (13-18. st.)*, svezak 1. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007.

Beritić, Lukša. *Utvrđenja Grada Dubrovnika*. Zagreb: JAZU, 1955.

Beritić, Lukša. "Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku". *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 10 (1956): 15-83.

Beritić, Lukša. *Urbanistički razvitak Dubrovnika*. Zagreb: Zavod za arhitekturu i urbanizam Instituta za likovne umjetnosti JAZU, 1958.

Bezek, Anamarija; **Lupis**, Vinicije B. *Crkva Gospe Luncijate u Gružu - Hortus Marianus*. Dubrovnik: Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, 2016.

Blažina-Tomić, Zlata. *Kacamorti i kuga: Utemeljenje i razvoj zdravstvene službe u Dubrovniku*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007.

- Čremošnik**, Gregor. "Uvozna trgovina Srbije god. 1282 i 1283". *Spomenik Srpske akademije nauka* knjiga 62 (1925): 61-70.
- Čremošnik**, Gregor. "Nekoliko dubrovačkih listina iz XII. i XIII. stoleća". *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 43 (1931), br 2: 25-54.
- Čremošnik**, Gregor, prir. *Monumenta historica Ragusina*, svezak I. Zagreb: Historijski institut JAZU 1951.
- Dinić**, Dušanka. "Uticao kuge od 1348. na privredu Dubrovnika". *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 5 (1960): 11-33.
- Dinić-Knežević**, Dušanka. *Položaj žena u Dubrovniku i XIII i XIV veku*. Beograd: SANU, 1974.
- Dinić**, Mihailo J. *Odluke Veća Dubrovačke Republike*, knjiga I. Beograd: SANU, 1951.
- Đelčić**, Josip, ur., *Monumenta Ragusina. Libri reformationum*, sv. I-V, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium (Zagreb: JAZU, 1879-1897).
- Elaborat** *Blok na Gundulićevoj poljani, palača u Zuzorićevoj ulici 6, objekt u Pracatovoj ulici 1, zgrada Općine: analiza razvoja i stanja*. Zagreb: Centar za povijesne znanosti; Odjel za povijest umjetnosti, 1981. (danas u Arhivu Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu).
- Elaborat** *Blok uz Jezuite – Bunićeva poljana. Analiza razvoja, stanje i prijedlozi konzervatorskih smjernica*. Zagreb: Centar za povijesne znanosti; Odjel za povijest umjetnosti, 1994. (danas u Arhivu Instituta za povijest umjetnosti).
- Elaborat** *Osnovna škola "Miše Simoni" u Dubrovniku (palača i vrt u Gučetićevoj ulici, objekti u Pracatovoj): analiza razvoja i stanje*. Zagreb: Centar za povijesne znanosti, Odjel za povijest umjetnosti, 1984. (danas u Arhivu Instituta za povijest umjetnosti).
- Elaborat** "Dubrovnik – Blok omeđen ulicama Od puča, Pracatovom, Između polača i Božidarevićevom: građevni razvoj, arhitektonske osobine i prijedlozi konzervatorskih smjernica". Zagreb: Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu; Odjel za povijest umjetnosti, 1990.
- Fisković**, Cvito. *Prvi poznati dubrovački graditelji*. Dubrovnik: Historijski institut JAZU u Dubrovniku, 1955.
- Fisković**, Cvito. "Gotičko-renesansni slog Samostana Male braće". U: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, uredio Justin Vinko Velnić, 439-462. Zagreb; Dubrovnik: Kršćanska sadašnjost; Samostan Male Braće, 1986.
- Foretić**, Vinko. *Povijest Dubrovnika do 1808.*, sv. I. Zagreb: Nakladni zavod MH, 1980.
- Foretić**, Vinko. "Godina 1358. u povijesti Dubrovnika". *Starine JAZU* 50 (1960): 251-278.
- Georgopoulou**, Maria. *Venice's Mediterranean Colonies: Architecture and Urbanism*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2001.
- Grujić**, Nada. "Dubrovnik – Pustijerna. Istraživanja jednog dijela povijesnog tkiva grada". *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 10 (1986): 7-39.
- Grujić**, Nada. "Knežev dvor u Dubrovniku prije 1435. godine". *Prilozi za povijest umjetnosti u Dalmaciji* 40 (2003), br. 1: 149-171.

Grujić, Nada. "Arhitektura kneževa dvora u doba renesanse: Obnove u 15. i 16. stoljeću". U: *Knežev dvor u Dubrovniku: Utvrda, palača, muzej*, 35-71. Dubrovnik: Muzej grada Dubrovnika, 2016.

Grujić, Nada; Zelić, Danko. "Palača vojvode Sandalja Hranića u Dubrovniku". *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 48 (2010): 47-132.

Horvat-Levaj, Katarina. "Građevni razvoj srednjovjekovnoga bloka u povijesnoj jezgri Dubrovnika na primjeru bloka omeđena ulicama Od puča, Pracatovom, Između polača i Božidarevićevom". *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 16 (1992): 41-53.

Hubert, Etienne, *Rome aux XIIIe et XIVe siècles*. Rim: Publications de l'École Française de Rome, 1993.

Ivić, Ines. "Crkva i kult sv. Petilovrijenaca u srednjovjekovnom Dubrovniku". *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 59 (2016), br. 1: 17-25.

Janeković Römer, Zdenka. *Rod i grad: dubrovačka obitelj od XIII. do XV. stoljeća*. Dubrovnik: HAZU, 1994.

Janeković Römer, Zdenka. *Višegradski Ugovor Temelj Dubrovačke Republike*. Zagreb: Golden marketing, 2003.

Janeković Römer, Zdenka. *The Frame of Freedom. The Nobility of Dubrovnik Between the Middle Ages and Humanism*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2015.

Janeković Römer, Zdenka. "Zatvaranje dubrovačkog plemstva i vijeća u političkom i društvenom kontekstu 13. i 14. stoljeća". *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 56/1 (2018): 87-116, <https://doi.org/10.21857/9xn31crzey>

Janeković Römer, Zdenka. "Georgius Scambe De Gostigna, Habitator Ragusii Olim De Arbo, uspješan Dubrovčanin bez građanskog prava". U: *8. istarski povijesni biennale, Artisan et mercatores...: o obrtnicima i trgovcima na jadranskom prostoru, zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Poreču od 11. do 13. svibnja 2017.*, uredile Marija Mogorović Crljenko; Elena Uljanić, 9-23. Poreč; Pula; Pazin: Zavičajni muzej Poreštine; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli; Državni arhiv u Pazinu, 2019.

Jireček, Konstantin. *Die Romanen in den Städten Dalmatiens Während Des Mittelalters*. 1904.

Krekić, Bariša. "Venetians in Dubrovnik (Ragusa) and Ragusians in Venice as Real Estate Owners in the Fourteenth Century". *Dubrovnik: A Mediterranean Urban Society, 1300-1600*, XI, 1-48. Aldershot: Variorum Ashgate, 1997.

Krekić, Bariša. *Unequal Rivals: Essays on Relations between Dubrovnik and Venice in the 13th and 14th Centuries*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007.

Krivošić, Stjepan. *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti*. Dubrovnik; Zagreb: JAZU, 1990.

Kunčević, Lovro. "O dubrovačkoj *Libertas* u kasnom srednjem vijeku." *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 46 (2008): 9-64.

- Lane**, Frederic C. *Navires et constructeurs à Venise pendant la Renaissance*. Paris: S.E.P.V.E.N., 1965.
- Lonza**, Nella, prir. *Odluke dubrovačkih vijeća 1395-1397*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011.
- Lonza**, Nella. "Sveti Vlaho, Božanski Zaštitnik Dubrovnika," *Zborna crkva sv. Vlaha u Dubrovniku*, ur. Katarina Horvat-Levaj, 19-39. Dubrovnik; Zagreb: Dubrovačka biskupija; Zborna crkva sv. Vlaha; Institut za povijest umjetnosti; ArTresor naklada d.o.o, 2017.
- Lonza**, Nella. "Mletačka vlast nad Dubrovnikom u ranom 13. stoljeću i 'zakupno kneštvo' Giovannija Dandola (oko 1209-1235). *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 56/1 (2018): 43-86, <https://doi.org/10.21857/mzvktptzw39>.
- Lonza**, Nella; **Šundrica**, Zdravko, prir. *Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2005.
- Lučić**, Josip. *Obrti i usluge u Dubrovniku do početka XIV stoljeća*. Zagreb: Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu, 1979.
- Lučić**, Josip, prir. *Monumenta historica Ragusina*, svezak II. Zagreb: JAZU, 1984.
- Lučić**, Josip, prir. *Monumenta historica Ragusina*, svezak III. Zagreb: JAZU, 1988.
- Lučić**, Josip, ur. *Liber statutorum doane civitatis Ragusii MCCLXXVII / Knjiga odredaba dubrovačke carinarnice 1277*. Dubrovnik: Historijski arhiv u Dubrovniku, 1989.
- Lučić**, Josip, prir. *Monumenta historica Ragusina*, svezak IV. Zagreb: JAZU, 1993.
- Mahnken**, Irmgard. *Dubrovački patricijat u XIV veku*, svezak I. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1960.
- Makušev Vasiljević**, Vikentij. "Isprave za odnošaj Dubrovnika prema Veneciji". *Starine JAZU* 31 (1905): 1-257.
- Marinković**, Ana. "Kasnosrednjovjekovna crkva Sv. Vlaha". U: *Zborna crkva Sv. Vlaha u Dubrovniku*, uredila Katarina Horvat-Levaj, 61-97. Dubrovnik; Zagreb: Dubrovačka biskupija; Zborna crkva sv. Vlaha; Institut za povijest umjetnosti; ArTresor naklada d.o.o., 2017.
- Marinković**, Ana. "O gradnji, funkciji i rušenju krstionice-zvonika dubrovačke romaničke katedrale". *Ars Adriatica* 7 (2017): 83-98.
- Medini**, Milorad. *Starine dubrovačke*. Dubrovnik: Jadran, 1935.
- Menalo**, Romana. *Izvjешće o arheološkim istraživanjima u vrtu osnovne škole "Grad"*. Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 1987.
- Mijušković**, Jovanka. "Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku". *Glas SANU* 246 (1961), br. 9: 89-127.
- Mitić**, Ilija. "Orlandov stup u Dubrovniku". *Anali Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 10-11 (1966): 233-254.
- Mueller**, Reinhold C., "L'imperialismo monetario veneziano nel Quattrocento". *Società e Storia* 8 (1980): 277-297.
- Neralić**, Jadranka. *Put do crkvene nadarbine. Rimski kurija i Dalmacija u 15. stoljeću*. Split: Književni krug, 2007.

- Nodilo**, Natko, ur. "Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina". *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* 14. Zagreb: JAZU, 1883.
- Nodilo**, Natko, ur. "Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451-1484)". *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* 25. Zagreb: JAZU, 1893.
- Peković**, Željko. *Dubrovnik: Nastanak i razvoj srednjovjekovnog grada*. Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 1998.
- Pešorda**, Zrinka. "Prilog povijesti franjevacu u srednjovjekovnom Dubrovniku". *Croatica Christiana periodica* 45 (2000): 29-57.
- Petrović**, Đurđica. "Sepulkralni Spomenici u srednjovjekovnom Dubrovniku". U: *Likovna kultura Dubrovnika 15. i 16. stoljeća*, ur. Igor Fisković, 127-136. Zagreb: Muzejsko-galerijski centar, 1991.
- Planić-Lončarić**, Marija. *Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike*. Institut za povijest umjetnosti, 1980.
- Planić-Lončarić**, Marija. "Organizacija prostora. Urbanizam". *Zlatno doba Dubrovnika XV. i XVI. stoljeće: urbanizam, arhitektura, skulptura, slikarstvo, iluminirani rukopisi, zlatarstvo*. [Katalog Izložbe Zlatno doba Dubrovnika]. Muzejski prostor, Jezuitski trg 4, Zagreb, travanj, svibanj, lipanj 1987, Dubrovački muzej, Knežev dvor, Dubrovnik, srpanj, kolovoz, rujan 1987. Zagreb: MTM, 1987.
- Planić-Lončarić**, Marija. "Zajednički prostori stambenih zona srednjovjekovnog Dubrovnika". *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 12-13 (1988-1987): 65-75.
- Planić-Lončarić**, Marija. "Ceste, ulice i trgovi srednjovjekovnog Dubrovnika". *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 29 (1990): 157-169.
- Planić-Lončarić**, Marija. "Dubrovačka luža". *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 14 (1990): 93-95.
- Planić-Lončarić**, Marija; **Stepinac**, Davorin. *Dubrovnik – nizovi ulica Između polača 2–8, 10–12, 14–16 i 18–26: analiza razvoja i stanje: prijedlog konzervatorskih smjernica*. Zagreb: Centar za povijesne znanosti, Odjel za povijest umjetnosti, 1986.
- Planić-Lončarić**, Marija; **Stepinac**, Davorin. "Blok Između polača 28–32: analiza razvoja i stanje". Zagreb: Centar za povijesne znanosti, Odjel za povijest umjetnosti, 1984.
- Prelog**, Milan. "Dubrovački statut i izgradnja grada (1272-1972)". *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnost* 14/15 (1972): 81-94.
- Principe**, Ilario. "Tri neobjavljene karte Dubrovnika iz XVI.-XVII. st.: građa za povijest Dubrovnika". *Dubrovnik* 2 (1991), br. 1: 191-202.
- Ravančić**, Gordan. *Vrijeme umiranja. Crna smrt u Dubrovniku 1348.-1349*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2010.
- Ravančić**, Gordan. "Crna smrt 1348. godine u Dubrovniku – godina krize i Solidarnosti?". U: *Sačuvaj nas Bože rata, kuge, gladi i velike trešnje. Dubrovnik kroz krize, sukobe i solidarnost*, uredio Gordan Ravančić, 11-34. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018.
- Razzi**, Serafino. *La Storia Di Ragusa Scritta Nuovamente in Tre Libri*. Dubrovnik: Editrice Tipografia Serbo-Ragusa, 1903.

- Smičiklas**, Tadija, ur. *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, svezak II. Zagreb: JAZU, 1904.
- Smičiklas**, Tadija, ur. *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, svezak III. Zagreb: JAZU, 1905.
- Smičiklas**, Tadija, ur. *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, svezak IV. Zagreb: JAZU, 1906.
- Smičiklas**, Tadija, ur. *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, svezak V. Zagreb: JAZU, 1907.
- Smičiklas**, Tadija, ur. *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, svezak VI. Zagreb: JAZU, 1908.
- Solovjev**, Aleksandar, ur. "Liber omnium reformationum civitatis Ragusii". *Istoriško-pravni spomenici*, knjiga 1. Beograd: SKA, 1936.
- Solovjev**, Aleksandar; **Peterković**, Mihajlo, ur. *Liber Omnium Reformationum Civitatis Ragusii* Beograd: SKA, 1936.
- Šoljić**, Ante; **Šundrica**, Zdravko; **Veselić**, Ivo, prir. i prev. *Statut grada Dubrovnika: sastavljen godine 1272.: na osnovi kritičkog izdanja latinskog teksta B. Baltazara Bogišića i K. Jirečeka*. Dubrovnik: Državni arhiv, 2002.
- Tomić Blažina**, Zlata; **Blažina**, Vesna. *Expelling the Plague the Health Office and the Implementation of Quarantine in Dubrovnik, 1377-1533*. McGill-Queen's University Press, 2015.
- Vekarić**, Nenad. *Nevidljive pukotine: dubrovački vlasteoski klanovi*. Zagreb; Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009.
- Vekarić**, Nenad. "Udio plemstva u stanovništvu Dubrovnika u trenutku zatvaranja vijeća 1332. godine". *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti* 510 (2011): 31-46.
- Vekarić**, Nenad. *Vlastela grada Dubrovnika*, svezak I: *Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011.
- Vekarić**, Nenad. "The Proportion of the Ragusan Nobility at the Closing of the Major Council in 1332." *Dubrovnik Annals* 16 (2012): 7-22.
- Vekarić**, Nenad. *Vlastela grada Dubrovnika*, svezak III: *Vlasteoski rodovi (M-Z)*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2012.
- Vekarić**, Nenad. *Vlastela grada Dubrovnika*, svezak VIII: *Genealogije (M-Z)*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2017.
- Velnić**, Justin Vinko. "Samostan Male braće u Dubrovniku – povijesni prikaz života i djelatnosti". U: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, uredio Justin Vinko Velnić, 101-176. Zagreb; Dubrovnik: Kršćanska sadašnjost; Samostan Male braće u Dubrovniku, 1985.
- Voje**, Ignacij. "Knjige zadolžnic, posebna notarska serija dubrovniškoga arhiva". *Zgodovinski časopis* 22 (1968), br. 3-4: 207-223.

Voje, Ignacij. *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku*. Sarajevo: Akademija nauka i umetnosti Bosne i Hercegovine, 1976.

Wray, Shona Kelly. *Communities and Crisis. Bologna During the Black Death*. Leiden; Boston: Brill, 2009.

Zelić, Danko. “‘Utilitas et lucrum’ – općinske kuće u srednjovjekovnom Dubrovniku”. U: *Umjetnost i naručitelji. Zbornik Dana Cvita Fiskovića, svezak III*, ur. Jasenka Gudelj, 9-24. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti; Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2010.

Zelić, Danko, prir. *Knjiga rizničarskih najмова / Liber afflictuum thesaurarie: (1428-1547)* Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2012.

Zelić, Danko. “Wooden Houses in the Statutes and Urban Landscapes of Medieval Dalmatian Communes”. U: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo: povodom 700. obljetnice*, uredili Željko Radić, Marko Trogrlić, Massimo Meccarelli, Ludwig Steindorff, 489-507. Split: Književni krug Split; Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu; Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015.

Žile, Ivica. “Rezultati arheoloških istraživanja u palači Kaboga 2-4 u Dubrovniku”. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 16 (1992): 18-27.

Žile, Ivica. “Fortifikacijski sustavi u svjetlu recentnih arheoloških nalaza”. *Dubrovnik* 4 (1993), br. 2: 223-228.

Žile, Ivica. “Zaštitna arheološka istraživanja crkve sv. Vlaha u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika”. *Starohrvatska prosvjeta* 3 (2008), br. 35: 185-194.

*Irena Benyovsky Latin**

*Ivana Haničar Buljan***

Social Topography of medieval Dubrovnik: The Estates of the Menče family in Dubrovnik during the 13th and Early 14th Centuries

Summary

The paper provides a detailed overview of the real estate owned by the Menče family in the burgus of Dubrovnik during the 13th and the first half of the 14th century. In this period, this very branched noble family played a very important role in the social, economic, and political life of the city, as well as the formation of the burgus. The author genealogically follows the estates of all those for whom we have data on real estate in the preserved documents. The expansion of the family shows that marriage strategy was crucial, namely marrying wealthy girls, who brought significant valuable assets in dowry and even real estate in the late 13th century. Another relevant factor for strengthening the family was the number of male descendants, and in case of widowhood, noblemen sought to remarry to a young girl from a family of affiliate interests. These were regularly families that were in some kind of relations – economic, neighbourly, clan, or all three. One can only speculate that the division of land in the burgus, outside the old city walls, had (among other things) to do with the political affiliation of those who largely stayed in Pustijerna and later, with the expansion of the city to the north, moved to a new zone near Pile. During the researched period, the spatially and functionally different suburbs of Dubrovnik – both new and old – were reshaped and unified to form a new city centre. This long and complex process was accompanied by the construction of city walls (in different phases) and changing the old lines of communications in relation to the key points of the city. The transformation of the suburban area into an urban one included, in addition to creating new streets, the division of large blocks into plots for building houses, which resulted in a change in the relationship between the centre and the periphery, as well as the residential mobility of the population. Some of the old noble families, including the Menče, took advantage of these changes and spread from the old town area to the former suburban gardens. The new estates had multiple functions – they were used for housing, for rent, or to store merchandize they traded in. These functions were subject to change over time and followed the process of urbanization, i.e. the conversion of the burgus into a construction area and an increase in population. The city became the economic centre towards which a wider area gravitated, and not only within the territory of Dubrovnik. Looking at the estates of an elite family and the social topography of the suburbs, as well as the distribution of the estates such an elite family owned, allows us to understand family ties, political orientations, economic activities, marriage strategies, and the way in which the building area in Dubrovnik was structured and used in the period when the city experienced one of the most extensive urban transformations in its history.

Keywords: Dubrovnik, 13th century, 14th century, social topography, Middle Ages, real estates

* Irena Benyovsky Latin, Croatian Institute of History, Opatička 10, 10000 Zagreb, Croatia, E-mail: ibenyovsky@isp.hr

** Ivana Haničar Buljan, Institute of Art History, Ulica grada Vukovara 68, 10000 Zagreb, Croatia, E-mail: ihanicar@ipu.hr